

DIAKONI HENGELISEN TYÖN TEKIJÄNÄ VANHUSTEN PA-
RISSA ITÄSUOMALAISESSA MAASEUTUSEURAKUNNASSA

Paula Vartiainen

DIAKONI HENGELLISEN TYÖN TEKIJÄNÄ VANHUSTEN PA-
RISSA ITÄSUOMALAISESSA MAASEUTUSEURAKUNNASSA

Paula Vartiainen

Opinnäytetyö, syksy 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki/Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonia ja kristillinen kasvatus

Sosionomi (YAMK)

TIIVISTELMÄ

Vartiainen, Paula. Diakoni hengellisen työn tekijänä vanhusten parissa Itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa. Diakonia, syksy 2014, 112 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonia ja kristillinen kasvatustieteet (YAMK)

Tutkimuksen tavoitteena oli toteuttaa oman työn tutkimus, reflektoida omaa työtä ja kasvaa ammatillisesti ja persoonallisesti. Tavoitteena oli pohtia diakonista vanhustyötä. Pyrkimyksenä oli lisätä työtä tunnettuutta ja näkyvyyttä omassa työyhteisössä ja kertoa myös laajemmalle yleisölle, millaista diakonista vanhus- ja hengellistä työtä teen itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa.

Tutkimus on narratiivinen oman työn tutkimus. Tutkimusote perustui teoreettisilta lähtökohdilta ja tulkinnaltaan fenomenologiseen lähestymistapaan eli oli ilmiöiden elämyksellisyteen perustuvaa tutkimusta. Tutkimusmenetelmänä toimi päiväkirja. Tutkimuksen aineisto koostui narratiiveista. Käsitteellistettiin aineistoa ikään kuin omaelämäkertaa, koska tutkimusmenetelmänä päiväkirja on samankaltainen kuin omaelämäkertomus. Tutkimuksen aineiston analyysissä on käytetty sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen mukaan työni maaseutudiakonina on laaja-alaista ja myös henkisesti kuormittavaa. Työ painottuu hartauselämään ja sielunhoitoon. Työni kuormittavuutta lisäävät toimimattomat työkäytännöt, kuten hartauspaineisuus ja myös kiire. Työni on myös yksinäistä, joskus turvatonta. Diakoniatyöntekijänä käytän työssäni paljon hengellisiä elementtejä, kuten Raamattua, virsikirjaa ja rukousta. Tutkimuksen mukaan käytän sielunhoitotyössä myös terapeuttisia menetelmiä, kuten koskettamista. Diakonisessa vanhus- ja sielunhoitotyössä kohtaamani vanhuksat kokivat yksinäisyyttä ja esille nousivat läsnäolon- ja hengellisyyden hoidollinen merkitys yksilö- ja yhteisötasolla. Maaseudulla tehtävä kotikäyntityö on erityisen tärkeää sillä kaikilla vanhuksilla ei ole sosiaalista verkostoa eikä mahdollisuutta päästä seurakuntayhteyteen.

Diakoniatyön kuormittavuuden ja yksinäisyyden vuoksi on tärkeää käydä dialogia ja reflektoida omaa työtä. Itsereflektointi on myös itsensä johtamisen ydinosaamista. Diakoniatyön työajattomuuden vuoksi tarvitaan kykyä johtaa ja priorisoida omaa työtä. Myös jatkuva työn kehittäminen ja itsearviointi on tärkeää. Reflektoinnin tulisi tapahtua arjessa ja olla osa työtehtäviämme.

Asiasanat: vanhuus, diakonia, hengellisyys

ABSTRACT

Vartiainen Paula, A Deacon executing spiritual work with elderly people in an Eastern Finnish countryside congregation. 112 p. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim was to execute a research of my own work, to reflect my work and to grow professionally and as a person. I also wished to contemplate diaconal work with elderly people. The goal was to make my work known in my own work community and this way to enhance the meaning, appreciation and recognizability of the work I do. The aim was also to let a broader audience know what kind of diaconal elderly people and spiritual work I do in an Eastern Finnish countryside congregation.

The study is a narrative research of my own work. From its theoretical basis and interpretation the research method based on phenomenological approach, that is in the memorability of phenomena I used a diary as a research method and the research data consisted of narratives. I dealt with the data as a biography, because as a research method diary is similar to a life story. Research analysis has been composed by using content analysis.

According to the study my work as a deacon in countryside is wide-ranging and also spiritually straining. The emphasis of my work is in devotional life and pastoral care. Poor working policies such as emphasis on devotional life and also rush increase the heaviness on my work. My work is also solitary, sometimes unsafe. As a deacon I use a lot of spiritual elements in my work such as The Bible, hymnal book and prayer. According to the research I also use therapeutic methods such as touching in pastoral care. Elderly people I met in diaconal elderly – and pastoral work experienced loneliness and the meaning of presence and spiritual care rose up in individual and in communal level. Home visits made in the countryside are especially important, because not all elderly people have a social network or the possibility to get to congregation.

According to the results diaconic work is straining and deserted hence why it is important to exchange dialogue and reflect your own work. Self-reflection is also the core of self-leadership. As diaconic work lacks of regular working hours, you need the ability to lead and prioritize your own work. Continuous improvement of your own work and self-evaluation is also important. Reflection should belong to our daily life and be a part of our tasks.

Keywords: old age, social work done by the church, spirituality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Teema ja käsitteet.....	6
1.2	Aikaisemmat tutkimukset	7
2	VANHUUS ELÄMÄNVAIHEENA.....	10
2.1	Vanhuus käsitteenä.....	10
2.2	Vanhuuden tuomat haasteet	12
2.3	Vanhusten hengelliset tarpeet	12
2.4	Diakoninen vanhustyö.....	13
3	VANHUSTENHUOLTOA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET	17
3.1	Vanhuspalvelulaki.....	19
3.2	Kirkon vanhustyön strategia	20
4	DIAKONIATYÖN LÄHTÖKOHDAT JA PERIAATTEET	24
4.1	Diakonia käsitteenä	24
4.2	Diakonian tehtävä.....	25
4.3	Diakoniatyö	27
4.4	Diakonian virka.....	29
4.5	Diakonian viran hengellinen luonne	31
4.5.1	Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen.....	33
4.5.2	Hengellisen työn osaaminen	34
4.5.3	Diakonia ja sielunhoito	34
5	SELUNHOITO JA HENGELLINEN TUKI DIAKONIATYÖSSÄ.....	38
5.1	Hengellisyys käsitteenä.....	38
5.2	Sielunhoito	39
5.3	Sielunhoidon teologisia perusteita	40
5.4	Sielunhoidon ihmiskäsitys	42
5.5	Sielunhoidon hengellisyys	43
5.6	Sielunhoitajan oma spiritualiteetti.....	46
6	TUTKIMUSYMPÄRISTÖ	49
6.1	Pielaveden kunnan vanhustenhuolto.....	49
6.2	Pielaveden seurakunta ja historia.....	51

6.3	Herännäisyys Pielavedellä	53
6.4	Pielaveden seurakunnan strategia	54
6.5	Pielaveden seurakunnan diakoniatyön periaatteet ja painopistealueet.....	54
7	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	56
7.1	Tutkimuksen tavoitteet.....	56
7.2	Tutkimuskysymykset	56
8	TUTKIMUSMENETELMÄN KUVAUS.....	58
8.1	Aineiston kerääminen.....	58
8.2	Aineiston analysointi.....	63
8.2.1	Käytetty sisällönanalyysimenetelmää	65
8.2.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	67
9	LÖYDÖT JA ANALYYSIN NARRATIIVIT	69
9.1	Diakoni kotikäynnillä Pielaveden maaseudulla	69
9.2	Diakoni kotikäynnillä Pielaveden kirkonkylällä.....	72
9.3	Diakoni syntymäpäiväkäynnillä Pielaveden kirkonkylällä.....	75
9.4	Diakoni laitospöykäynnillä Pielaveden kirkonkylällä	79
9.5	Diakoni sairaalavierailulla	81
9.6	Diakoni surunvalittelukäynnillä.....	82
9.7	Diakoni hengellisessä työssä hartauskierroksella	84
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	89
10.1	Diakoni hengellisen työn tekijänä Pielaveden seurakunnassa	89
10.2	Sielunhoitokeskustelujen teemat.....	92
10.2.1	Kuolema ja kärsimys.....	92
10.2.2	Pyhyden kokemukset	92
10.3	Diakoninen vanhustyö.....	93
10.4	Diakoniatyön merkitykset oman työn tekemisen kannalta	95
11	POHDINTA.....	98
11.1	Diakoniatyössä kehittyminen	99
11.2	Kasvu ihmisenä ja persoonana	101
	LÄHTEET.....	104

1 JOHDANTO

1.1 Teema ja käsitteet

Tutkimukseni aihe diakoni hengellisen työn tekijänä vanhustyössä nousee diakoniatyön käytännöstä ja oman työni kehittämisen tarpeista. Tutkimuksen tarve nousee näin ollen aiemman oman reflektoinnin kautta esiin tulleista asioista. Lähtökohtana on ollut pyrkimys kehittää maaseudulla tehtävää diakonista vanhustyötä. Elinympäristönä maaseutu asettaa monenlaisia haasteita vanhusväestölle. Toivon, että tutkimukseni tuo esille maaseudulla asuvien vanhusten sekä kärsivän ihmisen äänen. Diakonian tutkimuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on nostaa esille niiden ihmisten ääni, jotka ovat heikoimmassa asemassa. Tutkimukseni on myös kertomus diakonin työstä maaseutuseurakunnassa ja perustuu henkilökohtaiseen päiväkirjaan. Päiväkirja menetelmänä mahdollistaa omien tunteiden käsittelyn, joka on tärkeää ihmissuhdetyössä. (Jokela 2011, 73–74.)

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat vanhuus, diakonia ja hengellisyys. Käytän tässä tutkimuksessa käsitettä vanhus niistä seurakuntalaisista, joita kohtaan diakonisessa vanhustyössä. Olen pyrkinyt pohtimaan myös diakonian käsitteen monimuotoisuutta. Myös hengellisyyden käsite diakonian näkökulmasta katsottuna on laaja ja rajaamaton. Hengellisyyteen liitetään myös muita alakäsitteitä kuten hengelliset tarpeet, hengellisyyden hoito ja uskonto. Hengellisyyteen liitetään myös diakonia, etiikka, toivo ja ihmisuus. Diakoniasessa vanhustyössä hengellisyys ja sieluhuolto ovat läsnä etenkin kotikäynneillä. Hengellisyyden merkitys korostuu myös laitosvierailuilla, erilaisissa ryhmissä sekä hartaushetkissä. (Karvinen 2002, 203–204.)

Diakonian virka on yksi vanhimmista viroista kristikunnassamme. (Biesinger 2007, 112; Kukkonen 2007, 12.) On tärkeää, että diakoniatyötä pidetään esillä. Monet kuuluvat kirkkoon diakoniatyön vuoksi. Diakoniatyö on usein yksinäistä ja hiljaista työtä. Diakoniatyön opiskelijoilla, oppilaitoksilla ja viranhaltijoilla on merkittävä rooli olla mukana tuomassa esille ja keskusteluun diakoniatyön merkittävyyttä ja saada kuuluville niiden ihmisten ääni, jotka ovat heikoimmassa asemassa yhteiskunnassamme.

Viime aikoina tiedotusvälineissä on laajalti keskusteltu seurakuntien henkilöstösupistuksista, vapautuvia virkoja ei ehkä tulevaisuudessa enää täytetä. On keskusteltu myös siitä, ettei diakonin virka olisi enää tulevaisuudessa pakollinen seurakunnissa. Tämän ajatuksen taustalla on seurakuntarakenteiden uudistus, joka on kirkolliskokouksen käsitellyssä. Kirkkohallituksen edustajan mukaan rakenneuudistuksen tarkoituksena ei ole muuttaa minkään ammattiryhmän asemaa kirkossa. Tällä hetkellä pakollisten virkojen pykälän valmistelu on vielä kesken. (Ijäs, 2013, 5.)

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Tässä luvussa esittelen lyhyesti muutamia keskeisimpiä tutkimuksia, joita olen käyttänyt tutkimukseni teoriaosuudessa. Esittelen tutkimuksista joitakin pääkohtia ja etenkin niitä seikkoja, jotka tulevat esille omassa tutkimuksessani diakoni hengellisen työn tekijänä vanhustyössä itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa. Esittelemiäni tutkimuksia sekä omaa tutkimustani yhdistää esimerkiksi maaseudun merkitys osallisuuden yhteisönä, kirjoittaminen ja reflektio, narratiivinen tutkimusote ja koskettamisen merkitys diakoniatyössä.

Maaseutuseurakuntien diakoniatyöhön liittyen Päivi Thitz on tehnyt akateemisen väitöskirjan Seurakunta osallisuuden yhteisönä. Tutkimuksessa on tarkasteltu seurakuntalaisten osallisuutta evankelis-luterilaisessa kirkossa. Tutkimuksessa on selvitetty, miten yhteisöllisyys tulee esille maaseutuseurakuntien diakoniatyössä. Tutkimuksen mukaan yhteisöllisyys diakoniatyössä muodostuu henkilökohtaisten tapaamisten kautta. Myös yhdessä oleminen ja yhteistoiminta ovat tärkeitä. Yhteisöllisyys rakentuu myös elämän merkityksellisyyden kautta. ”*Hengellisyys on läsnä kaikissa näissä ulottuvuuksissa.*” Yhteisöllisyyttä tulisi kehittää muuttamalla toimintaa ja toimintatapoja. Maaseudulla palvelut ovat kaukana ja pitkät välimatkat hankaloittavat palvelujen saatavuutta. Tästä syystä maaseudulla korostuu seurakunnan toiminnan- ja yhteisöllisyyden merkitys. (Thitz 2013, 47–48, 53, 83.)

Marja-Liisa Hautamäki on tehnyt Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielman Diakoniatyöntekijöiden kokemuksia kosketuksen merkityksestä ja käytöstä vuoro-

vaikutustilanteissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisia fyysisen kosketuksen tapoja diakoniatyöntekijät käyttävät ja millaisissa diakoniatyön tilanteissa kosketus tapahtuu. Diakoniatyöhön kuuluu olla lähellä toista ihmistä. Lähellä olemiseen on liittynyt aina keskeisesti myös fyysinen kosketus. Yhteiskunnan rakennemuutosten myötä diakoniatyön luonne on muuttunut ja samalla myös kosketuksen tapa ja merkitys ovat muuttaneet muotoaan. Tutkimus on poikkitieteellinen ja sen teoriaosaan on liittynyt teologian, hoitotieteen, lääketieteen ja käyttäytymistieteiden tutkimuksia sekä kirjallisuutta. Tutkimusote on kvantitatiivinen, koska tutkijalla on ollut tavoitteena saada monipuolinen kuva tutkimuksen aiheesta. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät lohduttavat koskettamalla hartiaan, kättelemällä, pitämällä kädestä tai halaamalla. Diakoniatyöntekijöiden lohdutus eroaa hoitotyöntekijöiden lohdutuksesta. Diakoniseen lohduttamiseen kuuluu usein hengellinen ulottuvuus, rukoileminen tai Herran siunaus. Tutkimukseen vastanneista diakoniatyöntekijöistä noin viidesosa ei kosketa lohduttaessaan. Tutkimuksen mukaan lohduttaa voi muillakin tavoin kuin koskettamalla. (Hautamäki, 2012, 9, 74–75.)

Anna-Liisa Karjalaisen tutkimuksessa Elettyä ymmärtämässä on käytetty teoreettisina käsitteinä omaelämäkertaa, kirjoittamista ja reflektiota. Karjalaisen tutkimuksen tavoitteena on ollut ymmärtää ja saada uutta tietoa kirjoittamisesta. Hän on pyrkinyt saamaan uutta tietoa omaelämäkerrallisesta kirjoittamisesta. Hänen tutkimuksensa aineisto koostuu omaelämäkerrallisista teksteistä. Aineiston kirjoittajien kertomukset ovat olleet päiväkirjamaisia. Omaelämäkerrallista kirjoittamista voidaan käyttää itseymmärryksen lisäämiseen ja persoonalliseen kasvuun sekä reflektio taitojen kehittämiseen. Karjalainen kuvaa eletystä elämästä kirjoittamista sanoin: ”*eletty elämä on tosiasiallisia tapahtumia, koettu elämä sen henkilön mielikuvia, tunteita ja ajatuksia, jonka elämästä on kyse.*” (Karjalainen 2012, 35, 53.)

Ulla Jokela on käyttänyt väitöskirjassaan Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa tutkimuspäiväkirjaa. Hän kertoo harkinneensa myös elämäkertojen kautta lähtevän aineiston kokoamista. Jokela on käyttänyt aineistonsa analyysissä lähiluvun ja narratiivisen analyysin yhdistelmää. Hän kertoo lukeneensa aineistonsa läpi useita kertoja. Narratiivinen tutkimusote tarkoittaa hänen työssään sitä, että hän on rakentanut ihmisten kokemuksista uuden narratiivin. Uusi narratiivi on tuonut esille uudenlaisen kertomuksen dia-

koniatyön arjesta. Jokelan tutkimuksen kohteena ovat olleet diakonian asiakkaat, joten hän on kiinnittänyt erityistä huomiota tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen. Jokela toteaa, että yksi diakoniatyön tutkimuksen tärkeimmistä tehtävistä on tuoda esille vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten ääni. (Jokela 2011, 64, 73–74.)

Tutkimuksen Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä kohteena ovat olleet sosiaalityöntekijöiden näkemykset tutkivasta ja arvioivasta työotteesta. Tutkimuksen aineistona on käytetty pääkaupunkiseudun sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluja. Sosiaalityössä käytetään reflektointia työvälineenä. Reflektoinnin avulla pohditaan mitä ja miksi tehdään. Sosiaalityöntekijän työ edellyttää jatkuvaa oman työn reflektointia, analyyttisiä taitoja ja kykyä selvittää vaikeita tilanteita. Reflektointia voidaan kuvata omien tunteiden, asenteiden ja ajatusten tarkasteluna. Sosiaalityössä reflektointia pidetään tutkivan ja arvioivan työotteen keskeisenä jäsentäjänä. Reflektointi mahdollistaa itsensä ammatillisen kehittämisen. (Saurama, Hällman, Nousiainen & Seppälä, 2007, 7, 80–81.)

2 VANHUUS ELÄMÄNVAIHEENA

2.1 Vanhuus käsitteenä

Tämä tutkimus kohdistuu vanhusten parissa tehtävään työhön. Vanhuuden rajaa on kuitenkin vaikea määritellä. Suomalaisten ikäihmisten mielipiteen mukaan vanhuus alkaa 70–79-vuotiaana. Ihmisen katsotaan olevan vanha silloin, kun hän ei pärjää enää itsenäisesti kotona vaan tarvitsee muiden apua ja tukea. Gerontologian mukaan vanhaksi katsotaan yli 75-vuotias henkilö. Fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen vanheneminen saattaa kuitenkin tapahtua ihmisellä eri vaiheessa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 114.)

Biologisessa mielessä vanheneminen tarkoittaa sitä, että yksittäisissä soluissa tapahtuu muutoksia ja niiden kemialliset reaktiot hidastuvat ja lopulta solut jakautuvat yhä harvemmin. Vanheneminen voidaan määritellä myös niin, että ikääntymisen myötä fysiologiset toiminnot heikkenevät. Tämä johtaa siihen, että stressinsietokyky heikentyy ja alttius sairasteluun lisääntyy. (Portin 2013, 114.)

Vanhenemisen biologisia teorioita on satoja. Yhtä ja ainoaa oikeaa selitysmallia ei ole vielä löytynyt. Vanheneminen on moniulotteinen tapahtuma. Vanhenemisen biologiset teoriat voidaan jakaa kahteen eri teoriaan. Vanhenemisen teorian mukaan vanheneminen on ensisijaisesti perinnöllisyystieteellinen ja stokastinen eli ensisijaisesti liittyy kulumismuutoksiin. DNA:ssa ja molekyyileissä syntyy virheellisiä tuotteita. Vanheneminen voidaan jakaa myös primaariseen ja sekundaariseen ilmiöön. Primaarinen ilmiö tarkoittaa sitä, että ihminen alkaa vanheta hitaasti kasvuvaiheen päättymisen jälkeen. Sekundaarinen vanheneminen tapahtuu nopeammin ja erilaiset sairaudet nopeuttavat vanhenemistä. (Tilvis 2010, 13.)

YK:n määritelmän mukaan vanhuus määritellään alkavaksi 60 ikävuoden jälkeen. Suomalaisten työnäkökulman mukaan yli 45-vuotias on ikääntyvä ja yli 55-vuotias ikääntynyt. Maailman terveysjärjestö WHO arvioi ikääntyvän samalla tavalla. Vanhuuden määritelmät saatetaan mieltää ahdistaviksi. Kun ihmisiltä kysytään, missä vaiheessa ikään-

tynyt on vanhus, he vastaavat ihmisen olevan vanhus silloin, kun hänellä ei ole enää juuri mielenkiintoa elämää kohtaan. Ihmisillä on usein sellainen käsitys, että vanhuuden myötä elämässä tapahtuu jokin suuri muutos. On kuitenkin niin, että ihminen pysyy suhteellisen samanlaisena omana itsenään läpi koko elämäntaipaleen. Ikääntyminen ja vanhuuden kokemukset ovat aina henkilökohtaisia. (Ylikarjula 2011, 43–44.)

Eri tieteenaloilla on erilaisia määritelmiä vanhuudesta. Lainsäädännössä vanhuutta määritellään ikärajojen kautta. Termiä vanhuus voidaan käyttää myös leimaavana. Vanhuustutkijat käyttävät yleisesti mieluummin käsitettä ikääntyminen tai ikääntyvä ihminen. Vanhuusoikeudellisessa mielessä lähtökohtana on kuitenkin termi vanhus. Vanhuspalvelulaissa on ikääntyneeseen väestöön sekä ikääntyneeseen henkilöön liittyviä säädöksiä. Nämä termit poikkeavat toisistaan. Vanhuspalvelulain mukaan ikääntyneellä väestöllä tarkoitetaan väestöä, joka on oikeutettu saamaan vanhuuseläkettä. Tällä hetkellä henkilöllä, joka on täyttänyt 65 vuotta, on oikeus saada vanhuuseläkettä. Kyseinen ikä on myös työeläkejärjestelmässä alin eläkkeelle jäämiseen oikeuttava ikä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 29–31.)

Iäkkäästä henkilöstä puhutaan silloin, kun hänen fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakykynsä on alentunut esimerkiksi sairauksien tai korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen vuoksi. Vanhuusoikeuden näkökulmasta on mahdollista pohtia, tuleeko vanhuksen määritelmän lähtökohtana olla tietty ikä, vai voisiko vanhuutta määritellä toimintakyvyn näkökulmasta. Vanhuspalvelulaissa on toimittu näin, yksilön toimintakyvyn vaje huomioidaan aina pohdittaessa, onko henkilö mahdollista katsoa vanhuspalvelulain mukaan iäkkääksi henkilöksi. Käsitetasolla on mahdollista lähteä siitä, että henkilön toimintakyvyn alentuminen ei sovellu aina vanhuksen määritelmään. Monet elävät elämänsä toimintakykyisinä ja tästä huolimatta vanhuusoikeudelliset asiat liittyvät heihin. Vanhuusoikeudellista ikärajaa ei ole mahdollista asettaa, mutta vanhuuseläke voi toimia tietynlaisena lähtökohtana. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 29–31.)

2.2 Vanhuuden tuomat haasteet

Vanhuus ja ikääntyminen voidaan jakaa irtaantumiseen ja luopumiseen liittyviin teorioihin sekä aktiivisuuteen, toiminnallisuuteen ja voimavaroihin. Yksi tapa on ajattelumalli, joka korostaa jatkuvuutta ja sopeutumista. Edellä esitetyt ajattelumallit ovat teoreettisia, mutta niihin sisältyy arvolataus eli niihin sisältyy oletamus hyvästä vanhuudesta. Vanhenemiseen kuuluu myös luopuminen. Vanhuuden myötä joutuu luopumaan työstä, ammatista, harrastuksista ja ikätovereista. Vähän kerrallaan vanhus irtaantuu elämästä. Aktiivinen irtaantuminen elämästä tarkoittaa sitä, että ihminen irtaantuu itse elämästä. Irtaantumisen- ja luopumisenäkökulman mukaan vanhuusvaiheen merkitys on sitä, että ihminen opettelee luopumista ja tätä kautta valmistautuu lopulliseen luopumiseen elämästä eli hän valmistautuu kuolemiseen. (Sarvimäki & Heimonen 2010, 27.)

Vanhuus tuo mukanaan monenlaisia haasteita. Vanhuuden kehitys on merkityksellistä vanhukselle itselleen sekä hänen ympäristölleen ja koko yhteisölle, johon vanhus kuuluu. Vanhuksilla on paljon arvokasta perimätietoa, arvostuksia sekä kulttuurista ymmärrystä. Heillä on myös paljon sellaista hiljaista ja henkilökohtaista tietoa, jota heidän on vaikea pukea sanoiksi. Vanhuuteen liittyy paljon sellaisia asioita, jotka koskettavat kaikenikäisiä ihmisiä. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 114.)

2.3 Vanhusten hengelliset tarpeet

Eurooppalaisen käsityksen mukaan ikääntymisellä ja uskonnolla on selkeä yhteys. Nykyinen ikääntyneiden sukupolvi eli lapsuuden ja nuoruuden sota-ajan varjossa. Yhteiskunta oli tuolloin monien näkökulmasta uskonnollisempi kuin tällä hetkellä. Tämän päivän vanhusten lapsuusaikana uskonnollisuus oli voimakkaasti esillä arkielämässä. Monien lähipiiriin kuului sellaisia henkilöitä, joiden uskonnollisuus on jäänyt mieleen. Usein tällainen henkilö oli lähisukua, oma äiti, isä tai isovanhemmat. (Ylikarjula 2011, 114, 190–193.)

Uskonnollinen osallistuminen pysyy ihmisellä läpi elämän. Monet vanhat ihmiset korostavat uskonnollisia arvoja ja kertovat niiden kantaneen koko elämän ajan. Vanhukset

surevat usein sitä, ettei yhteiskunnassamme enää arvosteta uskonnollisia arvoja samalla tavalla kuin ennen. Näyttäisi, että uskonnollisuus antaa vanhuudessa voimia jaksaa sairauksien kanssa. Uskonnollisuus lisää myös valmiuksia selviytyä menetyksistä ja auttaa käsittelemään kuolemaa. Uskonto voidaankin nähdä voimavarana. Monen vanhuksen elämään hengellisyys tuo merkityksellisyyttä. Uskonnollisen ilmaisun kautta vanhuksen on mahdollista käsitellä raskaita elämäntapahtumia. (Ylikarjula 2011, 190–193.)

Itsetutkiskelu saattaa herättää vanhuksissa riittämättömyyden tunteita. Vanhus voi kokea olevansa arvoton ja vaivaksi toisille. Vanhuuden myötä ihminen alkaa tajuta elämänsä rajallisuuden. Monet samanikäiset ovat kuolleet ympäriltä. Luopumisen taito tulee entistä tärkeämmäksi. Uskonnollisten asioiden merkitys ja rinnalla kulkijoiden tuki auttavat eheyden saavuttamiseksi. Kuoleman lähestyessä toive siitä, ettei ole yksin on syvä uskonnollinen tarve. Vanhukset puhuvat varoen siitä, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu. He saattavat käsitellä ja jäsentää hankalia elämänvaiheitaan ja murheitaan uskonnollisen ilmaisun kautta myös kuoleman läheisyydessä. (Ylikarjula 2011, 115–116.)

Vanhuksista keskusteltaessa ei tulisi koskaan yleistää eikä leimata. Vanhuksia on hyvin monenkuntoisia. Ikä ei tee ihmisistä samankaltaisia. Vanhusten sielunhoidossa on tärkeää kohdata heidät sellaisella tasolla, missä hän on kohdattavissa. Painotus on enemmän yhdessä olemisessä kuin hoidossa. Sielunhoito on laaja-alaista ja se on etu, kun työskennellään vanhusten kanssa. Läsnaolo vanhuksen rinnalla on hoitavaa. Rinnalla oleminen hoitaa vanhuksen yksinäisyyttä ja toisen ihmisen kaipuuta. Läsnaoloon sisältyy tiiviisti asioiden muistelu esimerkiksi valokuvien katselu, lukeminen ja yhdessä rukoileminen. (Sainio 1999, 90–91.)

2.4 Diakoninen vanhustyö

Kirkon vanhustyön taustalla on kristillinen ihmiskäsitys. Vanhustyö edistää myönteistä suhtautumista vanhenemiseen ja huomioi vanhusten arvostamisen. Kirkko haluaa luoda sukupolvien keskinäistä ymmärrystä. Seurakuntien perustehtävä on vanhusten hengellisen elämän hoitaminen ja kokonaisvaltainen tukeminen. Kirkon vanhustyö on kiinnos-

tunut vanhustyön yhteiskunnallisesta kehittymisestä ja toimii yhteistyössä viranomais-
ten ja erilaisten järjestöjen kanssa. Kirkko osallistuu vanhusten elinolojen parantami-
seen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. (Kirkon vanhustyö 2014.)

Ammatillisen vanhustyön päämääränä on lisätä ikääntyneen ihmisen hyvinvointia ja
elämänlaatua sekä lisätä ikääntyneen elämänhallintaa ja turvallisuutta. Tavoitteena on
ikäntyneen osallisuuden lisääminen, olemassa olevien voimavarojen vahvistaminen ja
omatoimisuudessa tukeminen. Määritelmä sopii mielestäni hyvin myös seurakunnan
diakonisen vanhustyön määritelmäksi. (Jääskeläinen 2002, 198–199.)

Vanhusten osallisuutta pyritään lisäämään diakonisessa vanhustyössä erilaisilla kerho-
toiminnoilla, ryhmillä ja kotikäynneillä. Etenkin maaseudulla on paljon tyhjeneviä ky-
liä, joissa asuu paljon yksinäisiä vanhuksia. Kotikäyntityössä on mahdollista tehdä etsi-
vää työtä ja tukea yksinäisiä vanhuksia sosiaalisesti. Diakonista vanhustyötä tehdään
myös käymällä laitoksissa, joissa ikääntyneitä on pitkäaikaispotilaina sekä kodinomi-
sissa palvelukodeissa. (Jääskeläinen 2002, 198–199.)

Vanhustyössä toimitaan monilta osin tavanomaisten arkielämän käytäntöjen pohjalta.
Vanhustyön toimintamuodot ovat kehitetty järjestelemällä arkielämän ja arkeen liitty-
vän puheen aineksia. Tällä tapaa voidaan jäsentää myös muistelemisen ja omasta elä-
mästä kertomisen käyttöä yhtenä osa-alueena vanhusten hoitoa ja viriketoimintaa. Van-
huutta pidetään myös mahdollisuutena tehdä tilinpäätöstä ja oman itsensä hyväksymistä.
Toimiessa iäkkäiden kanssa esille nousee monenlaisia tapoja, joilla pyritään ottamaan
elämää haltuun. Jotkut ikääntyneet muistelevat mielellään ja johdonmukaisesti, toiset
eivät halua muistella menneitä ollenkaan. Toisille riittää kokemus siitä, että he ovat
toimineet elämässään arvokkaana pitämällään tavalla. Elämän merkitystä ei voida arvi-
oida kriteerien mukaisesti. (Saarenheimo 2003, 53, 55.)

Kirkon vanhustyön ja oman seurakunnan vanhustyön strategian pohjalta tulevat esille
kotikäyntityön perustelut ja tavoitteet. Tavoitteiden kautta työyhteisössä on mahdollista
arvioida sekä perustella kotikäyntityön tarpeellisuutta. Tavoitteet auttavat jäsentämään
seurakunnan roolia vanhustyön kentässä. Diakonisen kotikäyntityön perusteluina ovat
kristillinen ihmiskäsitys, oikeus osallisuuteen sekä yhteiskunnalliset syyt. Kotikäynti-

työtä tarvitaan myös silloin, kun vanhuksen omaiset asuvat kauempana tai vanhuksella ei ole sosiaalista verkostoa. Myös pitkät matkat taajamaan ja julkisten kulkuyhteyksien puuttuminen ovat perusteluja kotikäyntityölle. Diakonisessa vanhustyössä pyritään tukemaan sellaisia vanhuksia, joilla on ollut elämässään jokin merkittävä sairaus tai muu elämää mullistava tapahtuma. Ammatillista apua tarvitaan myös masennuksen, päihteidenkäyttöön liittyvien ongelmien sekä taloudellisten vaikeuksien kohdatessa. Kirkko on osallisuuden yhteisö, johon vanhuksella on oikeus kuulua. Hänellä on oikeus saada hengellistä huolenpitoa sekä oikeus sanan ja sakramenttien osallisuuteen. Hänelle tulee taata mahdollisuus seurakuntayhteyteen vaikka hän ei pääsisi kodin ulkopuolisiin seurakunnan tilaisuuksiin. Kotikäynneillä ammattitaitoisen työntekijän on mahdollista hahmottaa kokonaistilanne vanhuksen elämäntilanteesta. Kotikäynneillä työntekijä saa laajemman kuvan vanhuksen tilanteesta, kuin toimiston vastaanotolla. Osa vanhuksista odottaa seurakunnan työntekijän käyntejä ja sielunhoitokeskusteluja. Seurakunnan työntekijän yhteydenpito luo vanhukselle turvaa ja käyntien avulla hän saa tukea jaksaa eteenpäin. Vanhuksen kotona tapahtuvan kotikäynnin tavoitteet määrittyvät vanhuksen omista tarpeista käsin. (Diakoninen kotikäyntityö 2010, 6–8.)

Kirkon valtakunnallinen yhteisvastuukeräys on ollut mukana vanhustyön kehittämisessä seurakunnissa. Vuonna 2011 käynnistyneen IkäArvokas-hankkeen myötä on muutamilla paikkakunnilla lähdetty toteuttamaan ja kehittämään vanhustyötä. Hanketta on toteutettu vuoden 2013 yhteisvastuuvuoroilla. Hankkeen tavoitteena on vastata vanhusten yksinäisyyteen ja vähentää syrjäytymisen riskiä. Tavoitteena on myös osallisuuden edistäminen. Kehittämistyön ytimessä on vanhus omine tarpeineen. Hankkeessa on mukana kuusi pilottiseurakuntaa Etelä- ja Pohjois-Savossa sekä Varsinais-Suomen alueella. Seurakuntiin on valittu vastuutyöntekijät, jotka vastaavat kehittämistyöstä. (Kirkkopalvelut 2014, 1–6.)

Kirkon ja sosiaalialan vanhustyön asiantuntijoita kouluttavat ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Ammattikorkeakoulusta valmistuvat sosionomit työskentelevät pääsääntöisesti sosiaalipalvelutyössä. Sosiaalialan osaamistyössä toimivat sosionomit työskentelevät usein vanhustyössä sosiaalisen tuen, kuntoutuksen ja ohjauksen tehtävissä. Vanhustyön ammattilainen tukee ikääntyvän osallisuutta ja pyrkii vahvistamaan ja ylläpitämään elämän merkityksellisyyttä. Vanhuksen arki muodostuu usein hetkittäisistä kohtaamis-

ta ruokailun ja muiden toimintojen yhteydessä etenkin silloin, kun vanhus on laitoksessa. Näissä tilanteissa on mahdollista kohdata vanhus monella eri tasolla. Tilanteet mahdollistavat puhe- ja tunnetyötä, joiden kautta voidaan tukea vanhuksen identiteettiä ja tässä hetkessä elämistä. Puhe- ja tunnetyön edellytyksenä on, että työntekijällä ei ole kiire. Hänellä tulee olla mahdollisuus tutustua vanhukseen ja hänen elämänsä kulkuaan. Seurustelu vanhuksen kanssa on tunnetyötä, joka on myös osa vanhustyötä. Puhe- ja tunnetyön merkitys korostuu erityisesti puhumattoman vanhuksen kanssa. Puhumisesta tulee tapa koskettaa. Puhumisen rinnalla voi käyttää myös muita aisteja kuten koskettamista. (Hakonen 2002, 117–118; Suomi 2002, 123–124, 126.)

3 VANHUSTENHUOLTOA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET

Väestön ikärakenne muuttuu seuraavien vuosikymmenten aikana. Vanhusväestön osuus kasvaa merkittävästi. Ikärakenteen muutoksen hallitsemiseksi tarvitaan myös muutoksia iäkkäiden asemaan, oikeuksiin ja palveluihin. Sosiaali- ja terveystalouden keskeisimmät muutokset liittyvät hyvinvoinnin ja terveyden sisältöjen kehittämiseen niin, että ne tukevat tervettä vanhenemista ja vastaavat iäkkäiden ihmisten tarpeisiin. Iäkkäillä ihmisillä on oikeus kotiin ja arkeen myös silloin kun toimintakyky on laskenut. Tarvittaessa ikääntyneiden oikeudet tulee turvata vuorokauden ympäri toteutettavien palveluiden avulla. Ikääntyneiden ihmisten viimeisin palveluiden laatusuositus on vuodelta 2008. Laatusuosituksen keskeisin tavoite on ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen. (Vaarama, Luomahaara, Peiponen & Voutilainen 2001, 9; Voutilainen 2013, 299.)

Suomalaisen ikääntymispolitiikan tavoitteena on ollut vuosikymmenien ajan vähentää laitoshoidon ja tukea vanhusten kotona selviytymistä. Suomen laitoshoidon rakennettiin kuusikymmentä vuotta sitten tavoitteena turvata vanhusten asuminen ja järjestää sairaanhoitoa. Samalla haluttiin irtautua perhesuhteisiin perustuvasta elatussuhteesta. Kunnalliskodit saivat tuolloin osakseen paljon kritiikkiä, sillä ne leimattiin laitospolitiikaksi. Kunnalliskodeissa ei ollut mahdollisuutta yksityisyyteen, eikä niiden koettu olevan ratkaisu avohuollon kehityksen pysähtymiseen. Kansanterveyslain myötä 1970-luvulla kehittyi lopulta terveyskeskussairaalarajajärjestelmä. (Voutilainen 2013, 300.) Perhesuhteisiin liittyvä elatusvelvollisuus on kuitenkin noussut jälleen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Käänteinen elatusvelvollisuus, jonka mukaan aikuisilla lapsilla olisi velvollisuus huolehtia omista vanhemmistaan, on herättänyt keskustelua puolesta ja vastaan. Osittain käänteiseen elatusvelvollisuuteen liittyy valtion velkaantuminen ja vanhusväestön lisääntyminen lähitulevaisuudessa. Seuraavien vuosikymmenten yhteiskunnallinen ja taloudellinen haaste tulee olemaan, kuinka selviytyä ja taata lisääntyvälle vanhusväestölle lakisääteiset palvelut, hoiva- ja huolenpito.

Vanhuspolitiikan mukaisesti vanhusten hoitoa on pyritty kehittämään niin, että kotihoito voisi toteutua mahdollisimman monen vanhuksen kohdalla. Kymmenen viimeisimmän vuoden kehityksen mukaan palvelurakenne on muuttunut asetettujen tavoitteiden mu-

kaisesti, mutta tavoitteet eivät välttämättä ole toteutuneet täysin vuoden 2012 loppuun mennessä. Vuoden 2010 lopussa 75-vuotiaista oli 11,9 prosenttia kotihoidon piirissä. Ikäihmisten laatusuositusten mukaisiksi tavoitteiksi oli asetettu 13–14 prosenttia. Kotiin suunnatut palvelut kohdentuvat entistä iäkkäämmille ja huonompikuntoisille henkilöille. (Voutilainen 2013, 300–301.)

Palveluiden kannalta on haasteellista, kuinka voidaan vaikuttaa siihen, miten palveluiden tarvetta voidaan ennalta ehkäistä. Palvelujen kysyntään vaikuttaa vanhimpiin ikäluokkiin kuuluvien määrän kasvu. Tosin se ei aina ole suoraan verrannollinen siihen kuinka palvelutarpeet kasvavat. Tulevien sukupolvien toimintakyky on yhä parempi kuin aiempien sukupolvien. Suuret ikäluokat ovat terveempiä ja monet heistä ovat entistä pidempään mukana työelämässä. Suurimman osan ikääntyneistä on mahdollista asua entistä pidempään kotona. Terveiden edistäminen ja sairauksien ennaltaehkäisy ovat yhteydessä ikääntyvän väestön toimintakyvyn paranemiseen. Tietoisuus ikäihmisten terveyden ja hyvinvoinnin kasvamisen merkityksestä on edistynyt 2000-luvulla. Suomessa on aloitettu erilaisia ikääntyneille suunnattuja neuvontapalveluja. Ehkäiseviä kotikäyntejä ja palvelutarpeen kartoituksia tehdään monissa kunnissa. Neuvontapalvelut eivät toimi kuitenkaan koko Suomessa. Vuoden 2007 lopussa Suomessa toimi vain 84 seniorineuvola. (Voutilainen 2013, 302–303.)

Suomen perustuslakiin on kirjattu säädökset perus- ja ihmisoikeuksista. Julkisen vallan tulee taata näiden oikeuksien toteutuminen. Tämä luo perustan sosiaali- ja terveystalvelujen toteuttamiselle ja kehittämiselle. Lain mukaan kaikkien tulee olla samanarvoisia lain edessä. Laki takaa jokaiselle oikeuden elämään, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. (6–7 §) (Vaarama, Luomahaara, Peiponen & Voutilainen 2001, 49.)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on määritelty laissa (812/2000). Laki toimii eettisenä ohjeena, kuinka sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia tulisi toteuttaa kunnissa. Lain päätavoitteena on turvata asiakkaan palveluiden saantia ja estää syrjintää. Asiakasta tulee kohdella ihmisarvoisesti ja kunnioittaa hänen vakaumustaan ja yksityisyyden suojaansa. Työntekijälle saattaa tulla tilanteita, että hänen on vaikea vastata asiakkaan toivomuksiin asiakkaan edun ja toiveiden mukaisesti. Asiakkaan etu on hankalaa määritellä. Käsitteen määrittelyyn on monia eri tapoja. Lähtökohtana voidaan

pitää sitä, että asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. Asiakkaalle tulee antaa mahdollisuus olla osallisena ja vaikuttamassa itseään koskevista päätöksistä. Itsemääräämisoikeuden toteutumisesta tulee hankalaa toteuttaa, jos asiakas ei kykene tekemään sellaisia ratkaisuja, jotka ovat hänen oman etunsa mukaisia. Kykyyn tehdä päätöksiä vaikuttavat esimerkiksi erilaiset sairaudet ja vammat. Jos asiakas ei kykene tekemään omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä hänen toiveensa tulee selvittää yhteistyössä omaisten tai muiden läheisten kanssa. Asiakkaalla on myös oikeus saada tietoa omaan hoitoonsa ja palveluihin liittyvissä asioissa. (Ihalainen & Kettunen 2011, 60.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista painottaa asiakkaan hyvää kohtelua. Työntekijän tulee kohdata asiakas kunnioittavasti. Asiakkaalla on oikeus nähdä omaa hoitoaan koskevat asiakirjat. Myös käsinkirjoitetut asiakirjat katsotaan asiakirjoiksi. Salassa pidettäviin tietoihin kuuluvat asiakkaan terveydentilaan, vammaisuuteen, asiakkaan palveluihin ja yksityiselämään liittyvät asiat. Salassapitovelvollisuus mahdollistaa kuitenkin viranomaisten keskinäisen tietojen vaihtamisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan asiakassuhteessa. Jos täysivaltainen asiakas antaa suostumuksensa asiakkaan asioista, voidaan keskustella viranomaisten kesken. (Ihalainen & Kettunen 2011, 61.) Seurakunnan diakoniatyöntekijöistä suuri osa on saanut sosionomi-diakonikoulutuksen. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mukaan sosiaalihuollon asiakaslaki ei koske diakoniatyöntekijöitä. (Suomen kuntaliitto ja kirkkohallitus 2002, 45.)

3.1 Vanhuspalvelulaki

Vanhuspalvelulaki eli viralliselta nimeltään laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012 tuli voimaan 1.7.2013. Lain avulla on tavoitteena varmistaa, että ikääntyneet ihmiset saavat yksilöllisesti suunnattuja palveluita, hoitoa ja huolenpitoa. Lain tavoitteena on, että koko maassa tarjottaisiin laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluita. Laissa säädetään, että kotiin järjestettävät palvelut ovat etusijalla. Palvelutarve tulee myös selvittää kolmen kuukauden sisällä. Asiakkaille laaditaan myös henkilökohtainen palvelusuunnitelma. Kuntien tulee jatkossa suunnitella entistä tarkemmin iäkkäiden palveluja. Lain tarkoituksena on varmistaa, että kunnat valmistautuvat väestön ikääntymiseen. Kunnan tulee tehdä valtuustokausit-

tain suunnitelma ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseen. Palveluita tulee myös arvioida vuosittain. Kunnan tulee ottaa vanhusneuvosto mukaan toiminnan suunnitteluun asioissa, jotka liittyvät vanhusten asioihin. (Vanhuspalvelulaki 2013.)

Yhteiskunnan tavoitteena on tukea vanhusten kotona asumista. Kotona asumisen toteutuminen vaatii kunnilta, seurakunnilta ja järjestöiltä tiivistä yhteistyötä. Palvelujen tuottaminen tulee vaatimaan työntekijäresurssien ja palveluiden lisäämistä. Monet kunnat ovat huomioineet yhteistyön merkityksen ja pyytäneet mukaan seurakuntia vanhustyön suunnitteluun. Ikääntyneiden määrä tulee kasvamaan nopeaan tahtiin ja tämä asettaa haasteita myös vapaaehtoistyön kehittämiseen. Osa kunnista on ryhtynyt palkkaamaan vapaaehtoistyön ohjaajia kehittämään vapaahentoistyötä. (Suomen kuntaliitto ja kirkkohallitus 2002, 45.)

3.2 Kirkon vanhustyön strategia

Kirkon vanhustyön strategian lähtökohtana on ollut yhteiskunnan väestörakenteen muutos. Kirkon vanhustyön strategiassa on pyritty ottamaan huomioon se, että tulevaisuudessa väestö ikääntyy huomattavasti. Myös Euroopan Unioni on ryhtynyt kartoittamaan jäsenmaidensa toimenpiteitä väestön ikääntymisestä aiheutuviin muutoksiin. Vuoteen 2015 mennessä eläkeiän savuttaa noin 400 000 henkilöä. Vuosien 2015–2030 aikana yli 75-vuotiaiden osuus kaksinkertaistuu. Hoidon ja hoivan tarve tulee kasvamaan tulevaisuudessa merkittävästi. Tulevina vuosina seurakunnan työntekijät tulevat kohtaamaan työssään väestön vanhenemisen aiheuttamia haasteita. Vanhustyön strategian syntyyn on vaikuttanut myös seurakunnan työntekijöiltä saatu palaute ja kysymykset siitä, kuinka kirkko aikoo linjata tulevaisuudessa vanhustyötä. Vanhustyön strategian tavoitteena on luoda perusteet ja suuntaviivat kirkon vanhustyölle vuoteen 2015 saakka. (Kirkkohallitus 2014, 3, 7–8.)

Kirkon vanhustyön strategian lähtökohdan mukaan kaiken pohjana on kristillinen ihmiskäsitys. Ihminen on Jumalan luoma ja näin ollen hänen kuvansa. Jokaisella ihmisellä on ihmisarvo. Ihminen on aina arvokas ja ainutkertainen Jumalan edessä. Vanhusten eletyn elämän läpi käyminen on tärkeää uskonnollisessa viitekehyksessä. Kristityn tulee

ottaa vastuuta lähimmäisistään. Strategian mukaan yhteisöllisyyden ja lähimmäisyyden tulisi olla koko seurakunnan tehtävä. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 5.)

Kirkon vanhustyön strategian mukaan seurakunnan toiminnan yhtenä lähtökohtana tulisi olla lähimmäisyys. Tavoitteen tulisi olla seurakunnan yhteinen tehtävä. Kokemukseni mukaan vain pieni joukko seurakuntalaisista kantaa vastuuta lähimmäisyyden toteutumisesta. Kirkon vanhustyölle asettamien lähtökohtien tulisi toteutua ensin työyhteisötasolla, jotta ne voisivat toteutua myös laajemmassa yhteydessä. Strategian mukaan kirkon tehtävänä on tukea positiivista suhtautumista vanhuuteen. Strategian asettama tehtävä on hyvä, mutta tavoite on vaikea saavuttaa yhteiskunnassa, jossa ihannoidaan nuoruutta ja tehokkuutta. Vanhustyön strategian mukaan on tärkeää, että vanhukselle tuntevat olevansa tärkeitä ja arvokkaita Jumalalle. *Kirkon toiminnan tehtävänä tulisi olla voimavarana vanhuksille ja tuoda heidän elämänsä uskoa, toivoa ja rakkautta.* (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 5.)

Strategian tärkeimmäksi tavoitteeksi on asetettu vanhusten kokonaisvaltainen hyvinvointi. Tavoitteena on vanhusten fyysisen, psyykkisen ja hengellisen hyvinvoinnin tukeminen. Toiminnan tavoitteena on lisätä vanhusten arvostusta. Kirkkolain (KL 4:1) mukaan seurakunnan tehtävänä on huolehtia diakoniasta ja sielunhoidosta. ”Läsnäolon kirkko” (2003) -asiakirjaan on kirjattu, että kirkon tulee kohdata jokainen henkilökohtaisella tasolla ja liikkua siellä, missä ihmiset ovat. Diakoniatyössä läsnäolon kirkon asiakirjan tavoite on vaikeasti saavutettavissa, sillä kaikkia seurakuntalaisia ei ole mahdollista kohdata henkilökohtaisella tasolla. Kaikki seurakuntalaiset eivät osallistu seurakunnan toimintaan eivätkä myöskään jumalanpalveluksiin. On paljon seurakuntalaisia, jotka ovat kosketuksissa seurakunnan työntekijöihin vain kasteen, avioliittoon vihkimyksen ja hautaan siunaamiseen liittyvissä asioissa. Diakoniatyöhön tarvittaisiin lisää ajallisia resursseja tehdä etsivää työtä niiden vanhuksien löytämiseksi, jotka ovat yksinäisiä ja syrjäytyneitä. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 5–6.)

Diakoniatyötä on linjattu ”Vastuun ja osallisuuden yhteisö”-strategialinjauksen (2003) mukaan niin, että kirkon tehtävänä on tuoda esille ihmisten hätä ja edistää seurakuntalaisten osallisuutta. Yksittäisen diakoniatyöntekijän on vaikea saada äänensä kuuluville, ja löytää oikeat väylät yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Yhteiskunnallinen vaikutta-

minen olisi erityisen tärkeää, jotta niiden ihmisten ääni saataisiin kuuluville, jotka ovat vaikeimmassa asemassa. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 5–6.)

Kirkkojärjestyksessä (KJ 4:3) todetaan, että diakoniatyössä tulee etsiä sellaisia keinoja, joilla myös vanhusten on mahdollista tuntea kuuluvansa johonkin ja kokea olonsa turvalliseksi. Kirkon perustyöhön kuuluvat sielunhoito ja hengelliseen elämään vastaaminen. Vanhukset tulisi nähdä voimavarana ja heille tulisi antaa mahdollisuus osallistua vapaaehtoistyöhön. Ihmisen eliniän pitenemisen myötä vanhuus tulisi nähdä mahdollisuutena. Vanhuuden merkitystä ja arvostusta tulee painottaa. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 5–6.)

Kirkon vanhustyön perustehtävänä on vahvistaa oikeudenmukaisuutta ja osallisuutta. Kirkon tehtävänä katsotaan olevan uskon ja hengellisen elämän vahvistaminen ja vanhusten ihmisarvon puolustaminen. Kirkon vanhustyön tulisi huolehtia niistä vanhuksista, joilla ei ole lähimmäisiä eikä mahdollisuutta saada yhteiskunnan tukea. Diakoniatyön tavoitteena on oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden vahvistaminen, mutta käytännössä diakoniatyössä ei ole mahdollista pitää huolta kaikista seurakunnan vanhuksista. Yksinäisiä vanhuksia on todella paljon eikä heitä kaikkia ole mahdollista kohdata. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 16.)

Kirkon vanhustyön kehittämisen tavoitteista on nostettu esille olennaiset seikat, kuten hengellisyys, diakonisen vanhustyön selkeyttäminen, vertaistuen mahdollistaminen, eläkeikäisten huomioonottaminen, vapaaehtoistyön- ja laitosdiakonian kehittäminen. Tavoitteet ovat haasteellisia. Tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan seurakuntien, kuntien, järjestöjen ja yhdistysten yhteistyötä. Yksin kirkon, diakoniatyö ei pysty vastaamaan näihin tavoitteisiin. Seurakunnissa, joissa ikääntyneiden osuus on huomattavan suuri, henkilöstö- ja ajalliset resurssit eivät aina vastaa tarvetta ja todellista tilannetta. Vapaaehtoisia on vaikea saada mukaan ja sitoutumaan toimintaan. Vapaaehtoiset ovat myös itse ikääntyneitä ja usein he toimivat myös omaishoitajina. (Kirkkohallitus Vanhustyön strategia 2014, 16.)

Kirkon vanhustyön strategian pohjalta on laadittu vanhustyön teesit, joiden tulisi ohjata vanhustyön strategian painopistealueita. Teesien avulla olisi tarkoitus korostaa vanhus-

ten hyvää kohtelua ja oikeuksia. Teesit on tarkoitettu seurakunnan vanhustyöhön sekä yhteistyökumppaneille: Vanhus tulee aina nähdä arvokkaana. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaisesti ihminen on Jumalan kuva. Tämän vuoksi jokainen ihminen on aina arvokas. Ihmisen arvon ei tule pohjautua ikään eikä sosiaaliseen asemaan. (Kirkkohallitus 2009, 13.)

Vanhusta tulee kohdella aina kunnioittavasti ja ihmisarvoisesti kaikissa elämäntilanteissa. Jokaisella vanhuksella on oikeus saada hengellistä hoitoa ja huolenpitoa. Hänellä on oikeus päästä ehtoollisyhteyteen, sanaan ja sakramentteihin. Hengellisessä hoidossa vanhusta tulee ohjata löytämään armon ja sovituksen mahdollisuudet. Vanhusten menneisyyttä ja ainutkertaisuutta tulee kunnioittaa kaikissa olosuhteissa. Jokaisella on myös oikeus omiin muistoihinsa. Vanhuksella on oikeus saada yksityisyyttä ja päättää omista asioistaan. Hänellä on myös oikeus saada tietoa kaikissa itseensä liittyvissä asioissa. Vanhukselle tulee taata toimintaympäristö, joka on turvallinen. Vanhuksella on oikeus yhteyteen ja olla vuorovaikutuksessa lähimmäisten kanssa. Hänellä on oikeus myös lähimmäisenrakkauteen. Vanhukselle tulee antaa mahdollisuus ja oikeus sovintoon ja eheytymiseen. Elämän loppuvaiheessa on huolehdittava vanhuksen hyvästä elämän laadusta. On tärkeää huolehtia siitä, ettei vanhus koe tarpeetonta kipua ja yksinäisyyttä. (Kirkkohallitus 2009, 13.)

4 DIAKONIATYÖN LÄHTÖKOHDAT JA PERIAATTEET

4.1 Diakonia käsitteenä

Kirkkolain ja kirkkojärjestyksen mukaan diakonian käsitteellä on vakiintunut asema Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Diakonia kuuluu kirkon toimintaan ja teologian harjoitukseen. Diakonian käsitteestä on kuitenkin olemassa useita ja erilaisia määrittelyjä. Diakonian tutkimusten mukaan diakonian käsitettä on tarkasteltu diakoniatyöstä käsin sekä perusteltu teologisen tulkinnan kautta. Tavallisin tapa on ollut kääntää *diakonos* sanalla palvelija, jolloin viitataan Apostolien tekojen kuudenteen lukuun. John N. Collins on tehnyt kyseenalaiseksi Apostolien tekojen kuudennen luvun, jossa kerrotaan ensimmäisten diakonien valinnasta. Hänen näkemyksensä mukaan kyseinen tulkinta on suppea. Kari Latvus on jatkanut keskustelua *diakonos*-termin tulkitsemisesta. Hänen tulkintansa mukaan Uuden testamentin kautta ei nouse selkeästi esille nykyaikaista diakonian virkaan liittyvää palvelu- ja sosiaalityötä. (Gothóni & Jantunen 2010, 57–58; Kuusimäki 2012, 12–13.)

Perinteinen ja vakiintunut kirkollinen tapa on ollut liittää sana diakonia auttamiseen. Perinteinen diakonianäkemyks pohjautuu pietismiin. Diakonian alkuperäinen merkitys yhdistetään palvelutehtävän tai viran hoitamiseen. Diakonian lähtökohtana on pitkään pidetty Raamatun kertomusta, joka löytyy Apostolien tekojen kuudennesta luvusta. Jerusalemin alkuseurakunnassa syntyi ongelma, joka liittyi avustusten jakamiseen. Ongelman selvittelytilanteessa kaksitoista apostolia oli sitä mieltä, ettei heidän tehtävänsä ole jakaa avustuksia ja näin ollen lyödä laimin Jumalan sanan jakamista. Kertomuksessa käytetään avustusten jakamisesta sanaa *diakonein*, diakonia. Ongelman selvittämiseksi seurakunnasta valittiin seitsemän luotettavaa miestä jakamaan aineellista apua. Auttajan viralla on pitkät perinteet kirkossa ja myös yhteiskunnallisissa tehtävissä. (Latvus & Elenius 2007, 13; Veijola 2002, 13–14; Malkavaara 2000, 32.)

Sana diakonia on saanut vakiintuneen aseman kirkollisessa kielenilmaisussa. Arkisessa kielenkäytössä se on kuitenkin vielä aika tuntematon sana. Menneinä aikoina puhuttiin kirkollisissa yhteyksissä rakkauden palvelusta. Nykyisin sanaa diakonia on ryhdytty

käyttämään laaja-alaisesti. Diakonia-käsitteen yhteyteen liitetään usein lisämääritteitä. Lisämääritteiden avulla pyritään jäsentämään eri diakoniatyön alueita. Termi tulee kreikan kielestä ja tarkoittaa palvelua. (Kuusimäki 2012, 12–13.)

Diakonian käsitteestä on olemassa monia eri tulkintoja ja tarkastelu tapoja. Diakonian käsite on laaja-alainen. On ihmisiä, jotka tarkastelevat diakoniaa suppean käsityksen mukaisesti eli diakonian katsotaan kuuluvan vain diakoniatyöstä vastaaville ammatti-ihmisille. Toiset tarkastelevat diakoniaa hieman laaja-alaisemmin ja tulkitsevat diakonian kirkon tekemäksi työksi, jolloin suunta on ulospäin kirkon toiminnasta. Diakonia voidaan käsittää myös liittyvän kaikkeen kirkon työhön, joka auttaa ihmisten eheytymistä. Diakonia kuuluu meille jokaiselle, se ei ole vain ammatti-ihmisten harjoittamaa toimintaa. Meillä jokaisella on vastuu lähimmäisistämme. (Gothóni & Jantunen 2010, 57–58; Kuusimäki 2012, 12–13.)

4.2 Diakonian tehtävä

Diakonian perusteet löytyvät Raamatusta. Matteuksen evankeliumin luvussa 25: 31–46 kuvataan viimeisen tuomion näkymiä. Ihmisen Poika tulee kirkkaudessaan enkeliensä kanssa ja erottaa ihmiset toisistaan. Hän asettaa lampaat oikealle puolelleen ja vuohet vasemmalle puolelle. Valtakunnan perivät ne, jotka ovat ruokkineet ja vaatettaneet nälkäisiä ja tuomio julistetaan niille, jotka eivät ole ruokkineet nälkäisiä. Kuvausta pidetään yhtenä diakonian perustekstinä. Kristinuskon juuret ovat juutalaisessa uskonnossa ja pohjaa diakonialle löytyy myös Vanhasta testamentista. Jobin kirjan 31: 17–19 tarinan mukaan Job kertoo pitäneensä huolta orvoista ja leskistä. Myös 2. Heenokin kirjassa luvussa 9:1 kerrotaan, että paratiisi on valmiina niille, jotka ovat antaneet nälkäisille leipää ja auttaneet orpoja ja palvelleet Herraa. (Räisänen 2007, 37–39.)

Diakonia on liitetty vähäosaisten auttamiseen jo vuosisatojen ajan. Köyhien auttamien on ollut diakonian ydintä. Yhtenä diakonian periaatteena on auttaa niitä, jotka ovat heikoimmassa asemassa. Diakoniatyössä on ollut haasteellista vastata köyhyyteen ja sen aiheuttamiin ongelmiin. Auttamisen periaatteen voidaan nähdä kuuluvan kaikille, ei vain niille, jotka ammattinsa puolesta auttavat köyhiä. Köyhyys koskettaa meitä kaikkia

myös maailmanlaajuisesti. On luonnollista, että ihminen on kiinnostunut myös muiden, kuin itsensä ja läheistensä hyvinvoinnista. Joidenkin näkemysten mukaan köyhyys on kohtalo, jota ei ole mahdollista korjata. Osa tutkijoista on todennut, että ajatteluumme on hallinnut läpi historian kohtalonomainen suhtautuminen köyhyyteen. Nykyinen ajattelutapa köyhyydestä on kuitenkin muuttunut. Tämä tulee ilmi niin hyvin koulutettujen, kuin taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevien parissa. (Jolkkonen 2006, 112–113.)

Myös hyvin toimeen tuleva voi menettää taloudellisen asemansa. Seurakunnan ruokajonossa voi olla myös ennen hyvin toimeen tullut yritysjohtaja. Köyhyys ei liity näin ollen vain kohtaloon. Joidenkin mielestä aineellisen avun antaminen ei liity lainkaan diakonian tehtäviin. He ovat sitä mieltä, että diakonian tulisi olla sielunhoidollista ja sen tulisi liittyä ihmisten kohtaamiseen. Diakoniatyö koki muutoksen 1990-luvulla. Lama-vuosien jälkeen diakoniatyön asiakasmäärät kasvoivat runsaasti. Diakoniatyön painopiste vaihtui vanhustyöstä työttömien, ylivelkaantuneiden ja toimeentulo-ongelmien tukemiseen. (Malkavaara 2000, 12; Rintatalo 2000; 186.)

Diakonian perustehtävä voidaan jakaa kuuteen eri alueeseen: *Katekeettinen* diakonia käsittää opetuksellisen, ja kasvatuksellisen diakonian. *Karitatiivinen* diakonia tarkoittaa vaikeuksissa olevan ihmisen auttamista. *Sosiaalinen* vaikuttamistyö käsittää vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten tilanteen parantamista ja työskentelyä rakenteellisten epäoikeuksien paikkaamiseksi. *Pastoraalisella* tarkoitetaan sielunhoidollista auttamista. *Liturginen* tehtävä on jumalanpalveluksissa tehtävää työtä. Kuudentena perustehtävänä on *missionaarinen* eli lähetystyön tehtävä. (Gothóni & Jantunen 2010, 61.)

Diakonian voidaan katsoa pohjautuvan niihin tekijöihin, jotka edesauttavat kirkossa ja niiden välisissä yhteyksissä luomaan keskinäistä yhteyttä. Keskinäiseen yhteyteen tarvitaan Pyhän Hengen läsnäoloa ja tältä pohjalta nousevaa rakkautta. Diakonian voidaan katsovan edustavan juuri tämänkaltaista rakkautta sillä diakonian luonteeseen kuuluvat ilon, surun ja ahdistuksen jakaminen sekä muiden taakkojen kantaminen. Jakamiseen kuuluu toisen rinnalla kulkeminen, kuunteleminen ja läsnäolo. (Kettunen 2005, 11; Ahonen 2002, 75.)

Norjassa käydyissä diakoniakeskusteluissa diakonia on mielletty Jumalan luomiskertomukseen. Tällöin diakonian nähdään liittyvän rakkauden kaksoiskäskyyn ja kultaiseen sääntöön. Kultainen sääntö voidaan nähdä yhteiseksi kaikissa uskonnoissa. (Ahonen 2002, 75–77.) Diakonian perusteet löytyvät Raamatusta. Lähimmäisen rakkaus velvoittaa meitä pitämään huolta toinen toisistamme. Auttamisen periaate kuuluu kaikille.

4.3 Diakoniatyö

Diakoniatyö pohjautuu kristilliseen ihmiskäsitykseen ja on diakonisen toiminnan perusta. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan jokainen ihminen ja koko luomakunta ovat Jumalan luomia ja ainutkertaisia. Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen. Jumalan luoma ihminen on kokonaisuus, johon sisältyvät sielu, henki ja ruumis, jotka ovat erottamattomia. Ihmisen kaikki osa-alueet ovat yhtä arvokkaita. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja jokaisen ihmisarvo on ehdoton. Ihminen on kutsuttu yhteyteen Jumalan kanssa. Jumala on läsnä kaikkialla. Hän armahtaa ja osallistuu ihmisen kärsimykseen. Ihmisessä on luonnostaan kaipaus kohdata pyhää ja kyky erottaa hyvä ja paha toisistaan. Ihmisenä olemiseen kuuluu vapaus, mutta myös vastuu omasta itsestään ja lähimmäisistään. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan kaikkia apua tarvitsevia tulee auttaa, eikä ketään saa syrjiä. (Rättyä 2012, 81–82.)

Diakoniatyön voidaan katsoa tarkoittavan sellaista seurakunnan toimintaa, jolla autetaan ihmistä kokonaisvaltaisesti. Diakoniatyöhön kuuluvat hengellinen, henkinen, aineellinen ja sosiaalinen tukeminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, diakoniakasvatus ja ihmisen tukeminen omaehtoiseen ja vastuulliseen toimintakyvyn tukemiseen. (Gothóni & Jantunen 2010, 60–61.)

Kirkkojärjestykseen on laadittu pykälä siitä, kuinka seurakuntien tulisi järjestää diakoniaa. Seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä määrätään toiminnasta tarkemmin. Seurakuntaneuvosto voi asettaa myös diakoniatyön johtokunnalle oman johtosäännön. Kaikissa Suomen evankelisluterilaisissa seurakunnissa ei ole tällä hetkellä diakoniatyön johtokuntaa. Kirkkojärjestys määrittää diakoniatyötä seuraavasti: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on

kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä.” (Kirkkojärjestys 3: 3§, 1993.)

Seurakunnissa toimivat diakoniaviranhaltijat työskentelevät Kristuksen nimessä yhteiskunnallisen ja ihmisten hädän parissa. Omalla toiminnallaan he antavat esimerkin jumalanpalveluksen ja kristillisen palvelutyön yhteydestä kirkon elämässä. Diakoniatyöntekijät kantavat vastuuta jumalanpalveluselämässä, kun he lukevat Raamatun tekstejä, saarnaavat ja lukevat yhteisiä esirukouksia. Diakoniatyöntekijät toimivat seurakunnan opettamisessa ja toteuttavat rakkaudenpalvelua. (Kettunen 2005, 11; Ahonen 2002, 75.)

Seurakunnissa työskentelevä diakoni on moniammatillinen osaaja. Diakoneilla on valmiudet auttaa seurakuntalaisia myös palveluohjauksen näkökulmasta. Sosionomi-diakonin opinnot antavat kelpoisuuden toimia kirkon virassa, mutta opinnot sisältävät myös paljon sosiaalialan opintoja. Nykyisen sosionomi-diakonin koulutuksen saanut voi työskennellä myös julkisella sektorilla. Diakonien ohella seurakunnissa työskentelee myös diakonissojen koulutuksen saaneita henkilöitä. Molempien sekä diakonien että diakonissojen koulutus pohjautuu ammattikorkeakouluopintoihin. Koulutus antaa molemmille kaksoispätevyyden. Diakonissojen koulutuksessa painopiste on sairaanhoidollisessa osaamisessa sillä he ovat saaneet sairaanhoitajan pätevyyden. Yhteiskunnallisen kehityksen myötä diakonian tarve on muuttunut. Muutoksen myötä myös diakonissojen työ on muuttunut ohjauksen, neuvonnan ja tukemisen suuntaan. Ennen 1990-luvun lamaa diakoniatyön painotus oli hengellisessä työssä, sielunhoidossa ja leiritoiminnassa. Lama muutti diakoniatyön asemaa. Diakoniatyön paikka tuli osaksi julkista sektoria. Diakoniatyö verkostoitui sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Myös diakoniatyön taloudellinen auttaminen lisääntyi. Diakoniatyö edellyttää laaja-alaista osaamista. (Gothoni & Jantunen 2010, 95, 98; Malkavaara 2000, 27.)

Diakoniatyö eroaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalan lähtökohdista. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla ihminen nähdään kokonaisuutena, mutta ihmisen hengellisyyttä ei aina huomioida. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työssä keskitytään enemmän henkiin todellisuuteen. Diakoniatyö eroaa muista auttamistehtävistä siinä, että työssä käy-

tetään hengellisiä työvälineitä. Rukous ja hartaus tukevat asiakkaan hengellisyyttä. Rukouksen ja hartauden käyttö diakoniatyössä on asiakastyön hengellistä spiritualiteettia. (Kukkonen 2007, 12–14; Jokela 2011, 318, 141.)

4.4 Diakonian virka

Diakonian virka perustuu hengelliseen kutsumukseen ja virassa toimimisen edellytyksenä on vihkimys kirkon virkaan. Kutsumus luo pohjan auttamistyölle, vaikuttaa kärsivän ihmisen kohtaamiseen ja antaa työntekijälle voimaa jaksaa henkisesti raskaassa tehtävässä. Työntekijänä tulisi pyrkiä myös vahvistumaan tässä kutsumuksessa.

Alkuseurakunnasta tähän päivään siirtyneitä diakonian virkaan sisältyviä tehtäviä ovat karitatiiviset, katekeettiset ja liturgiset tehtävät. Diakonin virka oli Rooman seurakunnissa 200–300-luvulla hyvin arvostettu ja vaikutusvaltainen virka. Diakonin virka on yksi kolmesta vanhimmasta virasta kristikunnassa. Apostolien tekojen mukaan Rooman kaupungissa oli seitsemän diakonia. (Ap. 6: 1-6) Heidän jokaisen vastuulla oli yksi kirkollinen alue. Rooman piispat valittiin ainoastaan diakonien joukosta. Rooman diakoneilla oli merkittävä asema suhteessa piispaan ja heitä oli aluksi vähän. Tästä syystä he toimivat johtotehtävissä roomalaisissa kirkoissa. (Biesinger 2007, 112; Kukkonen 2007, 12; Lappalainen 2002, 130.)

Syksyn 2014 aikana Ruotsissa käytiin keskustelua voitaisiinko piispaksi valita tulevaisuudessa diakoni, mikä oli mahdollista jo alkuseurakunnan aikana. Ruotsissa käyty keskustelu pohjautui vuoden 1987 kirkkokäsikirjaan. Kirkkokäsikirjan mukaan pappi ja diakoni ovat samanarvoisessa asemassa suhteessa piispaksi vihkimiseen. Diakonaatti on toiminut Ruotsissa jo neljäntoista vuoden ajan. Suomessa ajatus on herättänyt keskustelua ja hämmennystä. Suomessa piispa voidaan valita vain papiksi vihittyjen joukosta. (Kotimaa 2014.)

On tutkittu, ettei diakonian viran kehittymistä ole mahdollista pitää enää suorana jatkumona alkuseurakunnasta nykyaikaan. Diakonia pohjautuu lähimmäisen rakkauteen, lähimmäisen rakkaus velvoittaa meitä jokaista auttamaan toinen toisiamme. Diakonia on

jokaisen kristityn velvollisuus ja se on hyvän tekemistä lähimmäisille. Diakonian voidaan katsoa kuuluvan meille jokaiselle ammatista riippumatta. (Gothóni & Jantunen 2010, 57–58; Kuusimäki 2012, 12–13.)

Näin ollen auttaminen voidaan nähdä myös muuna kuin seurakunnassa tehtävänä diakoniatyönä. Raamatun kertomus samarialaisesta kertoo auttajasta, joka ei edustanut julkista virkaa. Samarialainen ei ollut koulutettu tehtävänsä, vaan hän auttoi lähimmäistä ilman auttamisen valtuutusta ja ilman teologisia perusteita. Auttamisen valtuutus on annettu meille kaikille ammattiin tai asemaan katsomatta. (Latvus & Elenius 2007, 13; Veijola 2002, 13–14; Malkavaara 2000, 32.)

Diakonian viran kristologiaa voidaan perustella apostolisesta traditiosta käsin. Useimmiten diakoniaa on painotettu niin paljon ensimmäisen uskonkappaleen pohjalta, että diakonian sosiaalis-yhteiskunnallisen toiminnan raja on hämärtynyt. Ahosen mukaan tästä johtuen diakonian kristillinen luonne on huomattavasti ohentunut. Diakonian kristillinen luonne on siirtynyt taka-alalle ja on korostettu diakonian neutraalia luonnetta. (Ahonen 2002, 75–77.)

Ekumeeniset keskustelut evankeliumista ja uskon kokonaisvaltaisuudesta ovat saaneet aikaan sen, että diakonia ymmärretään uudella tavalla. Evankeliumia on lähdetty tarkastelemaan Jeesuksen ohjelmanjulistuksen pohjalta. (Luuk. 4: 16–20): *”Herran Henki on minun ylläni, sillä hän on voidellut minut. Hän on lähettänyt minut ilmoittamaan köyhille hyvän sanoman.”* Jeesuksen esimerkin mukaan ilosanomaa tuli julistaa kaikille. Jeesuksen rakkaus kohdistui erityisesti niihin ihmisiin, jotka olivat heikoimmassa asemassa. Jeesus valitsi sellaisia henkilöitä, joita muut halveksivat esimerkiksi siitä, joiden kokemus Jumalan rakkaudesta kosketti syvimmin. Jeesuksen vertaus Laupiaasta samarialaisesta (Luuk. 10:30–37) osoittaa, kuinka suuri vastuu meillä on lähimmäisistämme. Kristus itse toimii meille palvelun esikuvana. Kristuksen rakkaus on diakonisen palvelun ydin sillä vain se rakkaus voi olla tässä maailmassa täysin puhdasta ja pyyteetöntä. (Ahonen 2002, 75–77.)

Eleniuksen mukaan luterilaisella teologialla on omaleimainen tapa ajatella, että valtio, kunnat ja myös erilaiset järjestöt toteuttavat diakoniaa. Arjen virka nähdään diakonian

virkana. Tällaista diakoniaa olisi mahdollista kutsua kirkon opetuksen mukaan avoimeksi diakoniseksi toiminnaksi. Myös jokaista kristittyä voidaan kutsua kasteen perusteella papiksi. Puhutaan yleisestä pappeudesta, joten voitaisiin puhua myös yleisestä diakoniasta. (Elenius 2007, 168–169.)

Lutherin näkemyksen mukaan Jumalalla on kaksi tapaa rakastaa maailmaa: maallisten virkojen sekä sanan ja sakramenttien avulla. Maallisiin virkoihin liittyvät pakko ja laki. Sana ja sakramentit liittyvät Jumalan lahjojen vastaanottamiseen. Kaikki maalliset virat voidaan mieltää Jumalan rakkauden välineiksi ja tätä kautta jokainen omassa tehtävässään toimii Jumalan rakkauden välikappaleena. Ihminen toimii ikään kuin Jumalan naamarina omassa tehtävässään sisarena, veljenä, vanhempana ja toimihenkilönä. Luther kutsuu näitä rooleiksi ja viroiksi, joihin on kätkeytyä Jumalan rakkauden välitysjärjestelmä. Jumala pakottaa ja ohjaa meitä toimimaan Jumalan valtakunnan työssä. Sana diakoniaa tulkitaan usein kapea-alaisesti ja sen katsotaan tarkoittavan vain kirkon viranhaltijoiden toteuttamaa työtä. Sana diakoniaa voitaisiin irrottaa tästä siteestä ja katsoa sen tarkoittavan kaikkea hyvää toimintaa maailmassa. Onhan kaikki hyvä aina lähtöisin Jumalan rakkaudesta. (Elenius 2007, 169, 171.)

Kirkon virka tulkitaan luterilaisen käsityksen mukaan evankeliumin julistamisen viraksi. Luterilaisen perinteen mukaan evankeliumin julistamiseen voidaan katsoa liittyvän erilaisia muotoja. Erityisesti on pidetty arvossa lähimmäisen palvelua, diakoniaa ja sielunhoitotyötä. Diakonit ovat kirkon edustajia ja sen kutsumustehtävässä maailman keskellä. (Kettunen 2005, 11; Ahonen 2002, 75.)

4.5 Diakonian viran hengellinen luonne

Diakonian hengelliset juuret löytyvät Raamatusta. Esko Ryökäs on käsitellyt diakonian hengellisyyttä. Hän on todennut, että diakonian piirteet liittyvät katolilaiseen luostariperinteeseen. Katolilaisuuteen liittyy caritas eli palvelu. Ortodoksisessa perinteessä diakonia nähdään keinona tehdä hyviä tekoja. Reformoidun perinteen mukaan Jumala rakastaa kaikkia pyyteettömästi. Usko saa aikaan rakkautta. Kun Kristus tulee läheiseksi, syntyy halu auttaa lähimmäistä ja tehdä rakkauden tekoja. Sydämen usko saa aikaan

diakonista auttamista. Diakoniaan sisältyy monia erilaisia oppeja. Suomalainen diakonia liittyy luterilaiseen perinteeseen. (Raippa 2007, 21–22.)

Aika ajoin kirkon keskusteluissa nousee esille, mitä hengellinen työ oikein tarkoittaa. Kirkon sisällä työntekijöitä lokeroidaan kahden eri opin mukaan hengellisen ja maallisen työn tekijöihin. Joku on esittänyt jopa kysymyksen sisältyykö diakoniatyöhön hengellistä työtä. Markku Kukkonen Rovaniemen seurakunnasta on pohtinut artikkelissaan, mikä on diakonista. Hänen mielestään diakonia voidaan kuvata moniulotteisena ilmiönä. Myös diakoniatyöntekijöillä on usein monia eri näkemyksiä siitä, mikä on diakonista. Diakonian lähtökohtana on ihmisen kohtaaminen fyysisenä, psyykkisenä ja hengellisenä kokonaisuutena. Kohtaamisen perustana on lähimmäisenrakkaus. Sielunhoito on osa diakoniaa. Sielunhoito voidaan nähdä osana ihmisen kokonaisvaltaista auttamista. Diakoniatyöhön sisältyy olennaisena osana sielunhoidon lisäksi myös seurakuntalaisen mahdollisuus rikkiin. Kukkonen mukaan on teennäistä yrittää erottaa hengellisyys omaksi osakseen muusta elämästä. (Kukkonen 2007, 12–14.)

Näkemyksistä diakoniasta moniulotteisena ilmiönä on hyvin kuvaava. Ihminen on aina kokonaisuus ja hänet tulee kohdata fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti ja hengellisesti. Diakoniatyö on mielestäni aina sekä hengellistä että maallista. Hengellisyys ja maallisuus ovat aina läsnä kaikessa olemisessa. Toisen ihmisen kohtaamiseen liittyy aina Jumalan läsnäolo vaikka tilanteeseen ei liittyisi hengellisiä elementtejä rukousta, virren veisuuta tai raamatun lukemista. Kaikki yhdessä oleminen voidaan nähdä hartautena. Kaikissa kohtaamisissa on aina läsnä Jumala.

Asiakas havaitsee diakoniatyön hengellisyyden työntekijän välityksellä. Hengellisyys tulee näkyväksi kolmella eri tavalla. Työntekijän hengellisyys tulee esille hänen asenteidensa kautta. Asenteet voivat tulla esille työntekijän suhtautumisessa asiakkaaseen. Asiakas kohtaa työntekijän hengellisyyden myös silloin, kun työntekijä käyttää hengellisiä työvälineitä. Asiakkaan on mahdollista liittyä seurakuntayhteyden hengellisten työvälineiden, rukouksen, siunauksen ja hartauden kautta. Asiakkaan ja työntekijän kohtaamisissa on aina läsnä Jumala. Työntekijä saa voimaa Jumalalta ja hänellä on aina näkymätön työkaveri. Asiakas voi jättäytyä kohtaamisen jälkeen Jumalan haltuun. (Jokela 2011, 139.)

Diakonian viran hengellistä luonnetta auttaa työntekijän oma yhteys Jumalaan. Jumalan sanan kuuntelu, rukoileminen ja osallistuminen ehtoollisen yhteyteen auttavat työntekijää pitämään yllä omaa yhteyttään Jumalaan. Diakonin tulisi hoitaa tehtävänsä näiden avulla ja ohjata seurakuntalaisia sakramenttien yhteyteen, rukoilemaan ja kuuntelemaan Jumalan sanaa. Sanan kuuleminen, rukous ja sakramentit antavat voimaa diakonianviran hoitamiseen. Myös seurakuntayhteys ja oman hengellisen kodin löytäminen tukevat diakoniatyöntekijän omaa hengellisyyttä. (Corander 2007, 35–36.)

4.5.1 Diakonian viranhaltijan ydinosaminen

Diakoniatyö on laaja-alaista ja se on järjestetty seurakunnassa erilaisiin työaloihin. Diakonin työtehtäviin voi sisältyä, päihde-, mielenterveys-, vammais- ja yhteiskunnallista työtä. Myös kansainvälinen diakonia ja monikulttuurinen työ ovat osa diakoniatyötä. Diakoniatyö on laaja-alaista asiakastyötä. Diakoni voi toimia myös vapaaehtoistoiminnan ohjajana ja moniammatillisessa verkostotyössä. Diakoniatyö on osa vaikuttamistoimintaa. (Diakonian viranhaltijan ydinosaminen 2010, 1.)

Diakoni kohtaa asiakastyössä monenlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä yksilöinä, perheinä ja myös ryhminä. Diakoni tukee ja vahvistaa ihmisiä oman elämän hallintaan. Työ edellyttää kiinnostusta ihmiselämän erilaisiin kysymyksiin, kuulemiseen ja näkemiseen. Asiakastyö pohjautuu aina luottamukseen ja vaitioloon. Diakoniatyöntekijä toimii hartauselämässä ja osallistuu seurakunnan jumalanpalvelustehtäviin. Diakoniatyöntekijältä vaaditaan arviointikykyä suhteessa omaan sekä asiakastyöhön. Diakonin tehtävänä on kutsua ja kannustaa ihmisiä keskinäiseen huolenpitoon. Diakoniatyöhön sisältyy myös yhteiskunnallista vaikuttamista. Diakoniatyöntekijä puhuu ja työskentelee ihmisten rinnalla heidän elämäntilanteensa parantamiseksi. Hän toimii kirkon ja seurakunnan edustajana sosiaali- ja terveydenhuollon sekä järjestöjen yhteistyöverkostoissa. (Diakonian viranhaltijan ydinosaminen 2010, 1.)

4.5.2 Hengellisen työn osaaminen

Diakoniatyöntekijän hengelliseen osaamiseen sisältyy kristillisen uskon keskeisen sisällön tunteminen ja tulkinta muuttuvissa olosuhteissa. Hengelliseen osaamiseen sisältyy kristillinen ihmiskäsitys joka pohjautuu lähimmäisenrakkauteen. Diakoniatyöntekijä kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa ja puolustaa itsemääräämisoikeutta. Hengellisen työn osaaminen edellyttää kykyä arvioida omaa työtä ja omia motiiveja, joita arvioidaan kristillisen uskon näkökulmasta. Diakoniatyöntekijän tulee sitoutua kirkon arvoihin. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010, 2.)

Diakoniatyöntekijän tulee tuntea Raamattu, katekismus, kirkkokäsikirja ja virsikirja. Tuntemisen lisäksi näitä tulee osata käyttää monipuolisesti diakoniatyössä. On tärkeää ymmärtää Jumalanpalvelus- ja rukouselämän- ja musiikin merkityksellisyys sekä käyttää näitä monipuolisesti. Diakoniatyöntekijän tulee osata tunnistaa ihmisten hengellisiä ja sielunhoidollisia tarpeita. Hänen tulee antaa hengellistä tukea ja käyttää sielunhoidollisia menetelmiä. Hänen tulee osata myös kasvatuksellisia periaatteita sekä menetelmiä. Muuttuvassa yhteiskunnassa diakoniatyöntekijän on tärkeää osata toteuttaa myös hengellistä työtä verkossa. Diakonian virkaan vihkimisen merkitys tulisi tiedostaa ja pyrkiä vahvistumaan tässä kutsumuksessa. Hengellisen työn osaamiseen sisältyy kirkon työntekijänä ja kristittynä kasvaminen. On tärkeää ymmärtää oman hengellisyyden hoitamisen merkityksellisyys ja antaa tilaa omalle hengelliselle kasvulle. (Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 2010, 2.)

4.5.3 Diakonia ja sielunhoito

Sielunhoito ja diakonia voidaan nähdä toisiinsa liittyvinä seurakunnan työmuotoina. Ennen kirkkolainsäädännön syntymistä 1800-luvulla yleisen ja erityisen sielunhoidon katsottiin olevan erillisiä. Erityissielunhoidon katsottiin olevan yksityisen ihmisen auttamista hänen hengellisessä ja siveellisessä elämässään. Tämän rinnalla oli toinen erityissielunhoidon muoto eli diakonia. Ihmisen taloudellisen auttamisen, sekä hädän katsottiin olevan myös sielunhoitoa. Diakonia miellettiin sielunhoidoksi. Tilanteeseen tuli muutos, kun köyhäinhoito siirtyi kunnan vastuulle vuonna 1865. Muutoksen myötä sie-

lunhoito ja diakonia katsottiin erillisiksi toiminnoiksi. Perinteisen ajattelutavan mukaisesti on katsottu, että sielunhoitoa tekevät enemmän papit, kuin diakoniatyöntekijät. Diakoniatyöntekijöiden on ajateltu painottavan enemmän diakoniaa. Tilastojen valossa kuitenkin diakoniatyöntekijöiden työnkuvaan sisältyy enemmän sielunhoitotyötä kuin pappien. (Kettunen 2013, 163–165.)

Diakoniatyöntekijät toimivat usein sielunhoitajina. Asiakasta autetaan kokonaisvaltaisesti ja auttaminen vaatii työntekijältä monialaista osaamista. Diakoninen sielunhoito voidaan nähdä moniulotteisena. Työntekijän on tärkeää tuntee auttamisjärjestelmät ja verkostoitua eri toimijoiden kanssa. Hänen tulee osata ohjata asiakasta tarpeen mukaan eteenpäin, tukea ja kannustaa häntä myös ottamaan vastuuta omasta elämästään. Ihmiset ovat nykyisin entistä yksinäisempiä, ja tämä tulee esille erityisesti diakonisessa vanhustyössä. Tiedotusvälineet ovat tuoneet esille, että yksinäisiä vanhuksia on ollut kuolleena useita viikkoja kenenkään kaipaamatta heitä. (Kiiski, 2009, 144–146, 148.)

Diakoniatyöntekijänä koen, että sielunhoito on laaja-alaista toimintaa. Sielunhoidossa ihminen tulee kohdata kokonaisvaltaisesti fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti ja hengellisesti. Sielunhoito ei ole ainoastaan ihmisen hengellisyyden hoitoa eikä siihen liity aina hengellisiä elementtejä rukousta, virren veisuuta tai raamatun lukemista. Sielunhoito tilanteet toteutuvat sielunhoidettavan ehdoilla. Hengellisten työvälineiden käyttäminen ei sovi kaikkiin kohtaamisiin. Lähtökohtana ovat sielunhoidettavan tarpeet ja työntekijän tulee tunnistaa, mitä sielunhoidettava kaipaa. Läsä oleva kuuntelu, kädestä pitäminen ja toisen kunnioittaminen ovat osa sielunhoitoa. Läsäolo kertoo siitä, että diakoniatyöntekijä kunnioittaa sielunhoidettavan ihmisarvoa. Sielunhoidon edellytyksenä on aina toisen ihmisen kunnioittaminen ja arvostus. Kristillisyyden tulee esille siinä, kuinka diakoniatyöntekijä kohtaa sielunhoidettavan. Kristuksen voi nähdä jokaisessa sielunhoidettavassa. Kristuksen rakkaus kuuluu jokaiselle. Tämä luo pohjan kunnioitukselle ja ihmisarvolle. (Stenlund, 2012, 182.)

Puhuttaessa intentionaalisesta sielunhoitokäsityksestä ihminen nähdään kokonaisvaltaisesti. Asiakasta kuunnellaan kiireettömästi ja ihmiseen suhtaudutaan avoimesti ja luottamuksellisesti. Auttamistilanteelle on ominaista monipuolinen auttaminen. Tärkeintä on, että asiakas kokee tullessa kuulluksi ja ymmärretyksi. Ihminen otetaan vastaan

hänen elämäntilanteensa mukaan ja häneen suhtaudutaan avoimesti. Kokonaisvaltaisessa sielunhoidossa käsitellään asiakkaan tunteita ja jaetaan häntä painavia asioita. Asiakkaalle annetaan tilaa puhua ja asioita pohditaan myös yhdessä. Toimiva vuorovaikutus on tärkeää asiakkaan ja auttajan välillä. Asiakkaalle osoitetaan välittämistä ja hyväksymistä. Intentionaaliseen sielunhoitoon voi liittyä myös keskustelua hengellisistä asioista. Hengelliset elementit kuten rukous, rippi ja Raamatun lukeminen voivat olla osa intentionaalista sielunhoitoa. (Kiiski, 2009, 143.)

Diakonisessa sielunhoidossa on tärkeää, että diakonilla on aikaa pysähtyä vanhuksen rinnalle. Kotikäyntityön yhteyteen on mahdollista liittää spirituaalista sielunhoitoa, jos vanhus näin toivoo. Useimmiten sielunhoidossa ei käytetä fyysistä kosketusta, mutta joskus se on paikallaan vanhusten parissa tehtävässä työssä. Fyysistä kosketusta ei suositata yleensä, koska halutaan suojata työntekijää sekä asiakasta. Fyysinen kosketus voi kuitenkin olla yksinäiselle vanhukselle merkittävä kokemus. Esimerkiksi hiusten kamppaamisella saattaa olla positiivinen vaikutus hoitamisen ja huolenpidon kannalta. Ammattitaitoinen työntekijä osaa hallita, mihin tilanteisiin kosketus sopii ja on turvallista. Hän tuntee myös ammatillisuuden rajat. (Kiiski, 2009, 144–146, 148.)

Jouko Kiiski toimitti vuonna 2008 kyselyn Mikkelin hiippakunnan diakoniatyöntekijöiden sielunhoidon käsityksistä. Kyselyyn vastasi 61 kaikkiaan 116 diakoniatyöntekijästä. Diakoniatyöntekijöiden käsitysten mukaan sielunhoito on kahden ihmisen kohtaamista, johon liittyy vuorovaikutusta. Diakoniatyöntekijöistä 50 koki sielunhoitoon sisältyvän jonkinlaisia hengellisiä elementtejä. Kun sielunhoito mielletään ainoastaan ihmisen jumalasuhteen huoltamiseksi, niin näkemyksen voidaan katsoa olevan kapea-alaista. Ihminen tulisi nähdä laajempänä kokonaisuutena, muuten sielunhoito tulee lähelle hengellistä ohjausta. (Kiiski, 2009 46–47, 270.)

Kiiski viittaa Paavo Kettusen tutkimukseen Leipää ja läsnäoloa, jossa on myös tutkittu diakoniatyöntekijöiden sielunhoitokäsityksiä. Tutkimuksen mukaan sielunhoitokäsitykset on jaoteltu hengelliseen ja intentionaaliseen eli kokonaisvaltaiseen käsitykseen. Hengelliseen sielunhoitokäsitykseen liittyvät keskeisesti Jumala ja hengellisyys. Kyseiset teemat ovat esillä silloin, kun käsitellään autettavan roolissa olevan henkilön elämää kokonaisvaltaisesti. Tällöin tavoitteeksi on asetettu asiakkaan hengellinen auttaminen.

Toiminta liittyy läheisesti hengellisen ohjauksen teemaan. Tällöin keskitytään asiakkaan jumalasuhteen tukemiseen. Hengellisten asioiden lisäksi asiakas syventyy ihmisen olemassaoloon liittyviin asioihin. Hengellisessä sielunhoidossa sielunhoito ja terapeutin keskustelu nähdään erillisinä teemoina. Hengellinen sielunhoito keskittyy ihmisen ja Jumalan keskinäiseen suhteeseen ja terapeutin keskusteluissa keskitytään esimerkiksi sairauksien ja ahdistuksen käsittelemiseen. Lokeroimalla asioita kyseisellä tavalla on vaarana, että kokonaisvaltainen ihmiskäsitys horjuu. (Kiiski, 2009, 142–143.)

5 SIELUNHOITO JA HENGELLINEN TUKI DIAKONIATYÖSSÄ

5.1 Hengellisyys käsitteenä

Diakonian tutkimuksessa on tarkasteltu ammatillisissa artikkeleissa esiintyviä käsityksiä hengellisyydestä. Tutkimuksen mukaan ja diakonian näkökulmasta katsottuna näkemys hengellisyydestä on laaja ja rajaamaton. Hengellisyyteen liitetään myös muita alakäsitteitä kuten hengelliset tarpeet, hengellisyyden hoito ja uskonto. Hengellisyyteen liitetään myös diakonia, etiikka, toivo ja ihmisyyden. Edellä kuvattuja alakäsitteitä käytetään joskus epä johdonmukaisesti. Hengellisyys liitetään myös tuonpuoleisuuteen. Tutkimuksen mukaan hengellisyyden voidaan nähdä sijoittuvan laajempaan kokonaisuuteen kuten ihmisyyteen. Hengellisyys näyttäisi sijoittuvan laajemman yläkäsitteen toivon alle. Hengellisyys on keskeinen osa ihmisen orientoitumista ja identifioitumista yksilöksi ja yhteisön jäseneksi. Yksilöllisyyden näkökulma on osa ihmisen perimmäistä olemusta ja ihmisen ajatellaan olevan henkinen olento. (Karvinen 2002, 203–204.)

Ihmisen luonnollisiin tarpeisiin kuuluu hengellisten kokemusten tarve. Hengelliset tarpeet saattavat ilmetä elämässä monin eri tavoin. Ihmisellä saattaa olla tarvetta pohdiskella, mikä on elämän tarkoitus ja mitä Jumalan olemassaolo tarkoittaa. Hengellisen pohdiskelun tarve voi tulla esille vaikkapa arkisten asioiden yhteydessä. Se voi tulla esille pohtimalla, millaista on hyvä elämä ja sen edellytykset. Hengellisten tarpeiden tyydyttämiseen ihminen voi hakea täyttymystä monin eri tavoin, kuten osallistumalla tai kuuntelemalla jumalanpalvelusta tai keskustelemalla seurakunnan työntekijän kanssa. (Lappalainen 1998, 34–35.)

Suomalainen hengellisyys on muodostunut pitkän ajan kuluessa. Sen kehittymiseen ovat vaikuttaneet katolinen, luterilainen ja pietistinen perinne. Myös Karjalan ortodoksisuus on ollut merkittävä vaikuttaja suhteessa suomalaiseen hengellisyyteen. Suomi liittyi läntisen kirkon yhteyteen noin 1000-luvulla. Ei ole tarkkaa tietoa, milloin ensimmäinen suomalainen kastettiin kristityksi. Talonpoika Lalli ja hänen vaimonsa Kerttu elivät 1150-luvulla ja he olivat kristittyjä. Katolilaisuus vaikutti suomalaiseen hengellisyyteen noin 500 vuoden ajan. Monet uskonnolliset tavat ovat perinteitä katolilaisuudesta. Vielä

1500 luvulla Itä- ja Pohjois-Suomen syrjäseutujen luterilaisuus oli vielä kapea-alaista. Luterilaisuus sai vakiintuneen aseman vasta Upsalan kokouksen jälkeen 1593. (Laine, 2003, 152.)

5.2 Sielunhoito

Paikallisseurakunnissa tehtävään sielunhoidolliseen työhön pätevät samat perusominaisuudet kuin muuallakin tehtävään sielunhoitotyöhön. Diakoniatyössä sielunhoitotyö ei onnistu ilman kontaktia, kohtaamista ja täydellistä luottamusta. Luottamus on edellytys sielunhoitosuhteelle. Kirkkolakiin (KL 5:2) on säädetty pykälä vaitiolovelvollisuudesta. Sielunhoitaja ei ole kuka tahansa keskustelukumppani. Hän välittää Jumalan armoa ja anteeksiantoa. Sielunhoitotyöllä voidaan katsoa olevan aivan erityinen tehtävä, sillä ihminen ripittäytyy Jumalalle eikä vain sielunhoitajalle. Sielunhoidosta on säädetty kirkkolaisissa omalla pykälällä (KJ 4: 1) Monet seurakunnan työntekijät tekevät sielunhoitotyötä. Myös seurakunnan vapaaehtoiset toimijat voivat toimia sielunhoitotehtävissä. Rippisalaisuus koskettaa kaikkia sielunhoitoyössä toimivia ja erityisesti pappeja. (Kettunen 2013, 136–138, 169.)

Sielunhoito on kirkollisissa yhteyksissä ja uskonnollisissa piireissä toteutuvaa ihmisen auttamista. Auttaminen kohdentuu ihmisen mieleen ja psyykkiseen todellisuuteen. Kristillisessä sielunhoidossa tärkeitä elementtejä ovat julistaminen (*keryssein*) ja parantaminen (*terapeuein*). Sielunhoidon perustan muodostavat empaattinen suhtautuminen ja lähimmäisenä toimiminen. Sielunhoidossa voidaan käsitellä uskonnollisia, mutta myös psyykkisyyteen liittyviä asioita, sekä näitä molempia yhdessä. Sielunhoito perustuu uskonnolliseen *todellisuuskäsitykseen*, tapaan nähdä elämä ja ihminen uskonnollisesta viitekehystä. (Gothóni 2007, 265; Geels & Wikström 2009, 348; Kettunen 2013, 16.)

Sielunhoito kohdistuu ihmisen mieleen ja psyykkiseen todellisuuteen. Sielunhoidossa käydään läpi uskonnollisia tai psyykkisiä kysymyksiä. Molempia aiheita voidaan käsitellä myös yhtä aikaa. Tutkimuksissa on ilmennyt, että onnistuessaan sielunhoidolliset keskustelut ovat vaikuttaneet positiivisesti myös ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin, vaikka olisi käsitelty vain hengellisiä asioita. (Kettunen 2013, 16.)

Sielunhoito on myös läheisessä yhteydessä psykoterapiaan. Sielunhoito on ammatillisesti uskottavaa silloin, kun se tapahtuu vuorovaikutussuhteessa eri tieteenalojen ja ajan tasalla olevan tutkimuksen kanssa. Sielunhoidon tulee myös huomioida se yhteiskunnallinen todellisuus, jossa ihmiset elävät. Sielunhoito on kirkon toimintaa mutta ei teologiaa. Sielunhoidon käytäntö tuo esille sen, millaista sielunhoidon teologia on. Tätä teologiaa ei useimmiten ole lausuttu julki. Se, kuinka suhtautuu eri tieteenaloihin, vaikuttaa sielunhoidon tavoiteasetteluun, sen teologiaan ja ihmiskäsitykseen. Toteuttamalla sielunhoitoa kirkko tekee samalla sielunhoidon teologiaa. Suomen evankelisluterilaisen kirkon sielunhoito on avointa toimintaa eikä apua hakevalta kysytä hänen uskonnollista vakaumustaan. Puhuttaessa sielunhoidosta ei siis voida puhua yhtenäisestä käsitteestä. (Kettunen 2013, 16–18.)

Sielunhoidon olemukseen sisältyy joustavuutta. Jos sielunhoitoa aletaan määritellä tarkkarajaisesti, joustavuus saattaa hävitä ja kärsiä tässä yhteydessä. Sielunhoitoa on helpompaa kuvailla kuin määritellä tarkasti. Sielunhoito merkitsee ihmisen kohtaamista eri tasoilla. Asiakas ja sielunhoitaja kohtaavat toinen toisensa. Ihminen kohtaa oman minuutensa. Jumala on aina läsnä näissä kohtaamisissa. (Gothóni 2007, 265; Geels & Wikström 2009, 348; Kettunen 2013, 16.)

5.3 Sielunhoidon teologisia perusteita

Luomiskertomus koostuu kahdesta eri osiosta Mooseksen 1. ja 2. luvusta. Näistä kahdesta kertomuksesta muodostuu kuitenkin yhdessä kaksiääninen kertomus. Kertomus sellaisenaan antaa ymmärtää, ettei kaikkea ole mahdollista hallita. Näiden kahden osion väliin jäävä tila valottaa meille näkymää hiljaisuuden ja näkymättömyyden taakse siihen, millainen Jumala on. Kirjattuna on vain ihmisen näkemys maailmasta. Maailma ei ole täydellinen. Luomiskertomus kuvaa ihmisen olemista, Mooseksen kirjan ensimmäisessä luvussa Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen ja ainutkertaiseksi. Luomiskertomukseen sisältyy salaisuus ja pyhä alue, jota ei voida tavoittaa. Toisessa luvussa Jumala toteaa, ettei ihmisen ole hyvä olla yksin. Ihminen rakentuu vuorovaikutuksesta toisen ihmisen kanssa. Luomiskertomus rakentaa näkymän riippuvaisuussuhteesta. Tarvitsemme yhteyttä Jumalaan ja toiseen ihmiseen. (Mäkinen 2007, 46.)

Lutherin sielunhoidollisissa kirjeissä avataan luomakunnan lahjojen käytännön merkitystä ihmiselle. Luther on kirjoittanut vuonna 1534 kirjeen, jossa hän lohduttaa ruhtinas Joachimia. Joachimin kärsi heikotuskohtauksista. Luther kertoi, että hänen tietojensa mukaan ruhtinas oli mielellään omissa oloissaan eikä pitänyt ihmisten seurasta. Luther oli sitä mieltä, että heikotus johtui masentuneisuudesta ja alakuloisuudesta. Hän katsoi, että on tärkeää hakeutua muiden seuraan ja nauttia muiden seurasta. Hän kehotti Joachimia hakeutumaan muiden seuraan. Luther totesi, että yksinäisyys ja alakuloisuus olivat kuin myrkyä. Luther toteaa lopuksi, että Jumala antaa meille hyviä lahjoja ja toivoo, että olisimme iloisia ja rakastaisimme häntä. (Mannermaa, 2007, 17–18.)

Uuden testamentin kirjoituksissa ei käytetä käsitettä sielunhoito. Kuitenkin Raamatusta löytyy paljon neuvoja ja ohjeita sielunhoidollisesta ihmisten kohtaamisesta. Sama näkemys vallitsee monen muunkin kirkon opetuksen kohdalla. Raamatusta löytyy selkeät perusteet, mutta vasta myöhemmässä vaiheessa historian kuluessa opetusten pohjalta on vakiintunut järjestelmällinen opetuksen ja käytännön perinne. Jeesuksen toimintaa voidaan tarkastella teologisesta näkökulmasta. Jeesus toimi sielunhoitajana kaksituhatta vuotta sitten. Hänen tapansa toimia sielunhoitajana ei voida kuitenkaan siirtää suoraan nykyhetkeen. Uusi testamentti kuvaa paljon sellaisia tilanteita ja toimintatapoja, joissa Jeesus toimi sielunhoitajana. Näitä toimintatapoja voidaan pitää edelleen ajankohtaisina, mutta ne eivät sovi sellaisenaan nykypäivän kulttuuriin. (Kiiski 2009, 16.)

Jeesuksen opetus tiivistyy vuorisaaressa autuaaksi julistuksella (Matt. 5–7). Jeesus lupaa saarnassaan lohdutusta murheellisille ja rauhaan pyrkiville Jumalan lapsen nimen. Julistuksen pohjalta on mahdollista nähdä sielunhoidollista lohduttamista niille henkilöille, jotka kokevat kärsimystä. Evankeliumissa kiitetään niitä, jotka ovat auttaneet kodittomia ja tarjonneet tarvitseville ruokaa ja juomaa. Lisäksi Jumalalle kuuliaisat ovat käyneet tervehtimässä vankeja ja sairaita ihmisiä. Kun kertomusta tarkastellaan lähemmin, voidaan huomata Jumalan toive siitä, että kristityt toimisivat diakonisesti ja sielunhoidollisesti. (Kiiski 2009, 16–17.)

Jeesus tapasi paljon ihmisiä eri tilanteissa. Jeesukselle tehtiin paljon kysymyksiä ja hän antoi niihin vastauksia Vanhan testamentin kirjoitusten pohjalta. Jeesus arvosti ikivanhoja opetuksia ja ymmärsi ne hyvin. Tärkeintä hänelle oli kuitenkin se, mitä Jumala

tahtoi ja tästä syystä hän myös kritisoi monia perinteitä. Hän arvosteli vanhoja sapatti-käytäntöjä ja oli sitä mieltä, että monet käytännöt eivät sopineet yhteen Jumalan tahdon kanssa. Monet sairaat hakivat apua Jeesukselta ja Jeesus auttoi heitä. Näissä tilanteissa Jeesus painotti uskon merkitystä. Usko oli tie parantumiseen. Jeesus ei halunnut parantaa pelkästään fyysisiä sairauksia, sillä hän korosti myös jumalasuhteen parantumista, joka tapahtui syntien anteeksiantamisen myötä. (Kiiski 2009, 17.)

Uuden testamentin mukaan (Matt. 9: 1-8) Jeesus paransi halvaantuneen miehen. Miehen ystävät olivat kantaneet halvaantuneen miehen Jeesuksen luokse. Ystävät toimivat tarinassa miehen tukena ja olivat henkisesti Jeesuksen puolella. Tapahtumassa oli mukana myös lainopettajia, jotka kyseenalaistivat syntien anteeksiantamisen. Tapahtuman todisti paljon ihmisiä, jotka hämmästyivät ja reagoivat tilanteeseen myönteisesti. He kunnioittivat Jumalaa tapahtuneen perusteella. Myös sielunhoitotilanteessa on useimmiten kaksi toimijaa. Autettavan ja auttajan lisäksi tilanteisiin liittyy monia muitakin henkilöitä. Toiset heistä kannattelevat ja auttavat häntä selviytymään vaikeassa tilanteessa. Kaikki eivät ole kuitenkaan niitä, jotka toivoisivat asiakkaan muuttumista. (Kiiski 2009, 17–18.)

Uuden testamentin kertomuksissa Jeesukselta haettiin apua myös hengellisen elämän kysymyksiin. Jeesus huomioi ihmiset kokonaisvaltaisesti. Hänen voisi sanoa toimineen kontekstuaalisesti. Hän tarkasteli tilanteita monesta eri näkökulmasta. Jeesuksen voisi sanoa toimineen läsnä olevana kuuntelijana. Hänellä oli aikaa pysähtyä rinnalle, vaikka hän olikin ”kiireinen mies”. (Kiiski 2009, 18–19.)

5.4 Sielunhoidon ihmiskäsitys

Ihmiskäsitystä voidaan pitää sielunhoidon perustana. Sielunhoitajan oma ihmiskäsitys on yhteydessä siihen, kuinka hän toimii sielunhoitajana ja miten hän käyttää sielunhoidon menetelmiä. Sielunhoitoon liittyy aina oletuksia ja arvostuksia, joilla on vaikutusta sielunhoitotyöhön. Sielunhoitajan oma arvomaailma tulee esille ihmiskäsityksessä. Sielunhoitaja ei välttämättä tiedosta oman arvomaailmansa merkitystä suhteessa sielunhoitotyöhön. Sielunhoitajalla voi olla myös erilainen ihmiskäsitys ja on tärkeää myöntää

tämä. Sielunhoidossa esillä olevat ihmiskäsitys ja arvot tulevat esille siinä, kuinka sielunhoitaja suhtautuu ihmiseen kokonaisuutena fyysiseen, psyykkiseen, hengelliseen ja sosiaaliseen ahdinkoon. (Kettunen 2013, 53–54.)

Uskonnollisessa ihmiskäsityksessä on keskeistä se, että ihminen on yhteydessä johonkin itseä suurempaan, Jumalaan. Yhteys Jumalaan tulee esille yleensä yhteytenä johonkin uskonnolliseen yhteisöön ja erilaisten uskonnollisten toimitusten kautta. Suhde itseä suurempaan, Jumalaan, vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka suhtautuu elämään ja sen päämäärään. (Kettunen 2013, 54.)

Sielunhoidon kannalta olennaisinta on kristillinen ihmiskäsitys. Kristillinen ihmiskäsitys on luonteeltaan avoin ja eikä sitä ole määritelty tarkkarajaisesti. Siinä on kuitenkin luovuttamattomia ja olennaisia piirteitä. Se pohjautuu kolmeen tärkeään asiaan: ihminen on luotu, hän on syntinen ja lunastettu. Tähän näkökulmaan sisältyy kaikki se, mikä on keskeistä sielunhoidon ihmiskäsityksen kannalta. Kristilliseen ihmiskäsitykseen sisältyy käsitys Jumalasta, jumalakuva. Ihminen saa syvimmän merkityksen Jumalan kautta. Jumalan kuvasta ei kuitenkaan voida puhua ilman ymmärrystä siitä, että ihminen itse on Jumala kuva. Tämä lähtökohta määrittelee ihmisen arvon, eikä se mitä hän tekee. Perinteistä sielunhoidon ihmiskäsitystä luotu, syntinen ja lunastettu voidaan tehdä ymmärrettävämmäksi. Perinteinen sielunhoidon ihmiskäsitys voidaan kääntää kolmijaon mukaisesti: luotu, kärsivä ja vastaanotetuksi tullut. Ihmisen elämään sisältyy kipua ja sairautta. Ihmisen elämä on rajallinen. Vastaanotetuksi tuleminen kertoo siitä, mikä merkitys lunastuksella on sielunhoidossa. Jumalan viesti ihmiselle on se, että hän hyväksyy ihmisen sellaisena, kuin hän on. (Kettunen 2013, 54–55.)

5.5 Sielunhoidon hengellisyys

Seurakunnan keskeisin toiminta liittyy messuun ja sen sisältämiin yleiseen rikkiin, virsien veisuuseen, Raamatun lukemiseen, rukoukseen ja siunaukseen. Hengelliset elementit ovat tärkeitä seurakuntalaisille. Sielunhoidossa käytettäviä hengellisiä elementtejä käytetään vaihtelevasti. Osa seurakunnan työntekijöistä katsoo hengellisten elementtien kuuluvan osana sielunhoitoon. Toiset työntekijät käyttävät niitä vain vähän sielunhoi-

don yhteydessä. Käytön vähäisyyteen on vaikuttanut sielunhoidon terapeuttisten auttamismenetelmien käyttöön ottaminen. Sielunhoidollinen auttaminen on kahtia -jakoista. Osa käyttää perinteisiä hengellisiä elementtejä ja osa korostaa terapeuttisia pastoraalisia menetelmiä. Diakoniatyöntekijöillä ei tällä hetkellä ole kaikissa seurakunnissa oikeutta jakaa ehtoollista, mutta he käyttävät sieluhoidossa muita hengellisiä elementtejä. Näitä ovat esimerkiksi rukous, raamatunluku ja virsien veisuu. Suomessa vähemmän käytetty öljyllä voitelu on tullut yleisemmäksi. Öljyllä voiteluä käytetään esimerkiksi Tuomas-messuissa joissakin seurakunnissa. Öljyllä voitelu on mahdollista liittää myös rukoushetkeen. Piispainkokouksen vuonna 1985 antaman ohjeen mukaan öljyllä voitelun tulee tapahtua sairaan toivomuksesta. Sairaalle tulee kertoa, kuinka toimitus etenee. Toimituksen painopisteen tulee olla esirukouksessa ja sairaan siunaamisessa. (Kiiski 2009, 108–109, 132–133.)

Sielunhoidollisia elementtejä voidaan käyttää dialogisen sielunhoidon lisäksi. Hengelliset elementit saattavat olla sielunhoidossa keskeisessä asemassa etenkin silloin, kun sielunhoidon keskiössä on vanhus tai vaikeasti sairas henkilö. Samankaltainen tilanne on silloin, kun keskusteluun ei ole käytettävissä riittävästi aikaa. Sielunhoidon elementit voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat rukous, Raamattu ja virret. Näitä elementtejä voidaan käyttää sieluhoitokeskustelujen yhteydessä. Toiseen ryhmään sisältyvät rippi, öljyllä voitelu ja ehtoollinen. Näihin toimituksiin on olemassa selkeät kaavat kirkollisten toimitusten kirjassa. Valmiit kaavat mahdollistavat näiden elementtien käytön suoraan valmiin ohjeen mukaisesti. (Kiiski, 2009, 112.)

Rukouksen voidaan katsoa toimivan hengellistä elämää hoitavana elementtinä, mutta myös osana keskustelua. Rukous voi toimia myös keskustelun yhteenvedona. Sielunhoitotilanteessa käydyt keskustelut voidaan jättää Jumalan hoitoon. Yhdessä käydyt keskustelut eivät ole ainoastaan sielunhoidettavan ja sielunhoitajan käymiä keskusteluja. Asiat eivät ole vain ihmisten hoidossa, vaan ne on mahdollista jättää Jumalan huomaan. Sielunhoidon yhteyteen liittyvä rukous voidaan käsittää eri tavoin. Sielunhoito voidaan mieltää myös kokonaisuutena rukoukseksi. Carrol A. Wisen mukaan ihmisen hädän ja kärsimyksen esille tuomiseen ja ilmaisemiseen liittyy rukousta. Sielunhoito voidaan ymmärtää laaja-alaiseksi tapahtumaksi, jossa rukous on läsnä koko tilanteen ajan. Ta-

vallisin tapa on, että rukous nähdään suppeana tapahtumana, jossa hiljennytään Jumalan edessä. (Kiiski 2009, 113; Jokela 2011, 141.)

Raamatun käyttö sielunhoidon elementtinä voidaan ymmärtää suppeana tai laajana tapahtumana. Raamatun opetuksia voidaan käyttää sielunhoidon taustalla viittaamalla niihin tai lukemalla valittuja tekstejä. Laajemman näkemyksen mukaan sielunhoitoon sisältyy aina Raamatun sana. Sielunhoidon perustana on Jumalan sana. Sielunhoitajan ammatillisuuteen sisältyy Raamatun tuntemus. Raamattuun sisältyy elämänviisautta, joka on vaikuttanut sielunhoitajan omiin arvoihin ja asenteisiin. Uudesta testamentista löytyy paljon sanomaa, joka lohduttaa ja antaa toivoa. Vanhasta testamentista etenkin psalmien tekstit tuovat esille ahdistusta ja epätoivoa, mutta myös lohtua, rauhaa ja iloa. Sielunhoidettava voi samaistua psalmien teksteihin ja reflektoida omia tunteitaan. Psalmien tekstit saattavat tuoda vaikeuksien keskellä olevalle ihmiselle helpotusta ja lohdutusta. (Kiiski, 2009, 118–119.)

Virret liittyvät perinteisesti jumalanpalveluselämään ja hartaushetkiin. Virret ovat osa suomalaista kulttuuriperintöämme. Osmo Väätäisen tutkimuksessa on tullut esille, että etenkin vanhuksat toivovat virsien veisuuta. Ikääntyneet ovat oppineet nuoruudessaan paljon virsiä. Virret ovat myös keino käsitellä ja muistella omaa menneisyyttään. Sielunhoitajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa, mikä virsi sopii sielunhoidettavan tilanteeseen. Tutut virret tuovat lohdutusta vaikeasti sairaille ja vanhoille ihmisille. Virret ovat rukousta ja sielunhoidettava voi saada virsien kautta toivoa ja lohtua omaan elämäntilanteeseensa. (Kiiski, 2009, 122–123.)

Ehtoollisen vietto liitetään kirkoissa pidettävään messuun. Seurakunnan tulee huolehtia kuitenkin myös niiden henkilöiden ehtoollisyhteydestä, joiden ei ole mahdollista osallistua yhteiseen ehtoollisen viettoon. Jo varhaiskristillisessä perinteessä siunattua viiniä ja leipää vietiin sairaille ja vanhuksille. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät ovat kokeneet puutteena sen, ettei diakonilla ole itsenäistä ehtoollisen jako-oikeutta. Joissakin seurakunnissa diakoniatyöntekijöillä on mahdollisuus viedä siunattua viiniä ja leipää seurakuntalaisille, jotka pyytävät kotiehtoollista. Sielunhoitosuhteen kannalta olisi hyvä, jos ehtoollisen voisi toimittaa sielunhoidettavalle tutuksi tullut henkilö. (Kiiski, 2009, 130–131.)

Tutkimuksen mukaan ripin käyttö sielunhoidossa ei ole kovin yleistä ja yksityistä rippiä käytetään Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa vähäisesti. Sielunhoitotilanteissa työntekijät tuovat ripin esille yhtenä mahdollisuutena. Suomessa yksityistä ripittäytymistä pidetään vieraana. Ripittäytymisen katsotaan kuuluvan enemmän yleiseen messuun. (Kiiski, 2009, 124–125.)

Ripittäytyminen mielletään usein pyhyden kokemuksiin. Rippihetki muodostuu kahden ihmisen kohtaamisesta, joka voidaan mieltää sielunhoitoon tai terapeuttiseen kohtaamiseen. Mahdollisuus päästä irti syyllisyydestä ja muista taakoista helpottaa elämistä. Pyhään liittyvien asioiden sisäistäminen antaa mahdollisuuden selkeyttää hengelliseen elämään sisältyviä kohtaamisen malleja. Inhimilliseen elämään liittyvät ihmisen kokemukset ja tietoisuus omasta elämästä. Keskustelemme mystiikasta ja spirituaaliteettista, kun kuvaamme ihmisen hengellisen elämän kokemuksia. Pyhää on vaikea määrittellä. Pyhän kohtaamisen kautta on mahdollisuus käsittää, kuinka hankalaa hengellisyyttä on määrittellä. Pyhän ja hengellisyyden kokemukset ovat hyvin yksityisiä kokemuksia. Pyhyden kokemukseen liittyy tietoisuus siitä, ettei Jumalaa ole mahdollista mitata ja määrittellä. (Lankinen, 2003, 345–346.)

Kuoleman läheisyys ja sairastaminen saattavat aktivoida kiinnostuksen hengellisiin asioihin. Vastoinkäymisten yhteydessä seurakuntalaiset etsivät tukea Jumalasta ja hänen armostaan. Sairastaminen ja kuoleman läheisyys nostavat pintaan myös sielunhoidollisia tarpeita. Sairaana ja hädässä olevan ihmisen tarpeiden täyttämiseksi on olemassa valmiita rukoushetkiä Kirkollisten toimitusten kirjassa. Seurakunnan työntekijän on hyvä osata käyttää tarpeen tullen rukoushetkien kaavoja. Kirkollisten toimitusten kirjassa on kaava, jonka mukaan voidaan toimittaa rukoushetki sairaan luona. (Kiiski 2009, 132–133.)

5.6 Sielunhoitajan oma spirituaaliteetti

Sana spirituaaliteetti on yleistynyt kielenkäytössämme ja sillä tarkoitetaan samaa kuin hengellinen elämä. Spirituaaliteetti voidaan nähdä kokemuksen ja tien teologiana. Tiellä matkaamista ja hengellistä harjoitusta arjessa voidaan pitää voimavarana. Piispa Grego-

rios vihki 300-luvulla diakoniksi Evagrios Pontoslaisen. Evagrios Pontoslainen totesi, että ”*teologi on henkilö, joka rukoilee ja hän, joka rukoilee on teologi.*” Arjesta esiin nouseva teologia on kaikkien oikeus ja velvollisuus. Jokaisella on mahdollisuus olla arjen keskellä spiritualiteetin teologi. (Häyrynen 2004, 108.)

Seurakunnassa työskentelevän tärkeä voimavara on kristillinen usko ja luottamus Jumalaan. Teologi Paul Tillich on todennut uskonnon merkitsevän elämän tarkoituksen etsimistä ja avoimuutta myös silloin, kun asiat koskettavat ja järkyttävät. Uskonto merkitsee nöyryyttä Jumalan edessä. Jotkut työntekijät saattavat vierastaa sanoja hengellisyys ja hengellisyyden hoito. Usein käytetään mieluummin sanaa spiritualiteetti. Hengelliseen elämään voidaan katsoa kuuluvan mietiskely, hiljentyminen, rukous ja hartaushetket. Spiritualiteetti voidaan käsittää laaja-alaisesti ja se koskee koko ihmistä. Hengellinen hyvinvointi vaikuttaa koko elämään ja myös sielunhoitajana toimimiseen. Sielunhoitajan omalla spiritualiteetillä on merkityksellinen rooli silloin, kun käsitellään hengellisen elämän kysymyksiä. Myös sielunhoitaja on ihminen siinä missä muutkin. Hänen tulee pitää huoli oman spiritualiteetinsa hoitamisesta. Jos omaa spiritualiteettiaan ei hoida, niin oma jumalasuhte ei pysy elävänä.

Sielunhoitajille on tarjolla monia eri tapoja hoitaa omaa hengellisyyttään. Tarjolla on esimerkiksi hiljaisuuden reitittejä ja hengellisen matkakumppanuuden ohjausta. Oman hengellisen elämän hoitaminen tukee sielunhoitajaa oman tehtävän hoitamisessa. Hän saa valmiuksia keskustella hengellisistä kysymyksistä. Työnohjaus on yksi hyvä vaihtoehto silloin, kun sielunhoitaja haluaa kehittyä omassa työssään. Hengellisen matkakumppanuuden ohjaajia on mahdollista löytää oman Hiippakunnan Tuomiokapitulin kautta.

Koulutus ja työnohjaus eivät ole pakollisia, mutta niiden avulla on mahdollista kasvaa ja kehittyä ihmisenä. Myös seurakunnan työntekijän tulisi miettiä omia työmenetelmiään ja työnäkyään. Työnohjauksen ja sielunhoidon lisäksi on hyvä kiinnittää huomiota varhaiskirkon perinteisiin kuten vanhempien hengellisten ohjaajien merkitykseen. Diakoniatyöntekijän on tärkeää pitää yllä ammattitaitoaan. Oman spiritualiteetin hoitaminen on diakoniatyöntekijän velvollisuus ja hänellä on siihen myös eettinen oikeus.

(Häyrynen 2004, 108; Kiiski 2009, 248–249; Corander, 36; Gothóni 2012, 209; Gothóni 2014, 229.)

Oma persoona kasvaa ja kehittyy elämän aikana, mutta se myös muuttuu tietyissä asioissa. Persoonan kehittymiseen vaikuttaa elämäntapa ja valmiuksien kehittyminen. Oman persoonan kehittymiseen ei kuitenkaan ole oikotietä. Diakoniatyöntekijän on mahdollista kehittää taitojaan ja valmiuksiaan sekä rukoilla voimaa ja rakkautta Jumalalta. Jos oma persoona kehittyy näiden kautta, voidaan sen katsoa olevan seurausta siitä, että ihminen on kehittänyt välineitään ja saanut myös lahjoja. (Stenlund, 2002, 191–192.)

Ihmisen persoonallista ja hengellistä kasvua pidetään vastakkaisina asioina. Näin nämä kaksi määritellään liian suppeasti. Kun persoonallinen kasvu ymmärretään vain omien tarpeiden täyttämisenä, se on ristiriidassa kristillisen ihmiskäsityksen kanssa. Terveeseen persoonalliseen kasvuun sisältyy ihmisen itsemääräämisoikeus ja oman elämän hallinta sekä omasta itsestä ja toisista huolehtiminen. Sielunhoitaja kohtaa työssään ihmisiä heidän elämänsä iloissa ja murheissa. Sielunhoidossa on tärkeää pystyä kohtaamaan vaikeuksia ja itsensä. Jumalaa ja kristinuskon ulottuvuutta ei voida ymmärtää järjen avulla. Uskonnollisuudessa kasvaminen tarkoittaa henkilökohtaista ja jatkuvia valintoja. Kasvun edellytyksenä on nöyryys. Inhimillinen kasvu lähtee siitä, että hän on kypsä luottamaan ja uskomaan sekä olemaan armollinen itselleen. (Gothóni 2014, 228.)

6 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

Tutkimusympäristönä on Pielaveden seurakunta ja kohteena diakoninen vanhus- ja hengellinen työ. Diakoniseen vanhustyöhön sisältyy sielunhoitoa ja hartaushetkiä. Sielunhoitokeskustelut toteutuvat yksityisissä kodeissa ja laitoksissa. Hartaushetkiä pidetään kodeissa, erilaisissa laitoksissa, seurakunnan, kunnan ja järjestöjen yhteistoiminnassa.

6.1 Pielaveden kunnan vanhustenhuolto

Pielaveden kunta sijaitsee Pohjois-Savossa. Kunnan väkiluku on tällä hetkellä 4794 asukasta. Vuonna 2012 kunnan ikäjakauman mukaan 15–64-vuotiaiden osuus väestöstä oli 55,7 prosenttia. Samana vuonna yli 64-vuotiaiden osuus oli 29,6 prosenttia. Pielaveden kunnan vanhuspalveluissa työskentelee tällä hetkellä 42,5 henkilöä vanhustyönkeskuksessa ja 23,5 henkilöä kotihoidossa. (Elina Kortelainen, henkilökohtainen tiedonanto 10.11.2014; Pielaveden kunta 2014.)

Kuntien velvollisuus on järjestää ikääntyneiden palveluja yhtenä osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Yksityiskohtaisesti ei ole säädetty, kuinka laajasti ja millä tavoin toimintaa tulisi järjestää. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on yhteistyössä Kuntaliiton kanssa asettanut tavoitteet ikäihmisten palveluille. Valtakunnalliset ja tavoitteelliset laatusuosituksot ohjaavat, kuinka ikääntyneiden palveluita tulisi järjestää. Suositukseen sisältyy myös arvoja ja periaatteita kuinka palveluja tulisi kehittää. Perustuslaissa todetaan, että julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kaikilla on oikeus yhdenvertaisuuteen ja välttämättömään huolenpitoon. Ihmisarvoisen vanhuuden toteutuminen vaatii tietoisia arvovalintoja, joita tulee tuoda esille toiminnan suunnittelussa ja talouden suunnittelussa. Ihmisarvoista vanhuutta turvaamaan noudatetaan eettisiä periaatteita, kuten itsemääräämisoikeutta, voimavarojen lähtöisyyttä, oikeudenmukaisuutta, osallisuutta, yksilöllisyyttä ja turvallisuutta. (Kivelä & Vaapio 2011, 14.)

Kunnilla on mahdollisuus toteuttaa vanhusten palveluita monin eri tavoin. Kunta voi tuottaa itse tarvitsemiaan palveluita tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Palveluita

on mahdollista myös ostaa yksityisiltä palveluiden tuottajilta, järjestöiltä ja toisilta kunnilta tai kuntayhtymiltä. Palveluita on mahdollista järjestää myös palvelusetelien avulla. Julkisten palveluiden laajuudesta huolimatta omaisten vastuu korostuu vanhusten huollossa ja hoivassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviraston tavoitteena on tehostaa ikääntyneiden palveluiden valvontaa ja lisätä valvonnan vaikuttavuutta. (Kivelä & Vaapio 2011, 184.)

Terveydenhuoltolakiin (1326/2010) on kirjattu kunnan velvollisuus järjestää oman alueensa vanhuuseläkettä saaville ihmisille hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistäviä ohjauspalveluja. Palveluihin tulee sisältyä terveellisiin elintapoihin sekä sairauksien ja tapaturmiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Neuvontaa tulee antaa ikääntyneiden ihmisten terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvien ongelmien tunnistamiseen ja varhaiseen tukeen. Kunnan tulee turvata myös sairaanhoitoon ja lääkehoitoon liittyvä ohjaus. (Voutilainen 2013, 299–300.)

Pielaveden kunnalla ei ole voimassa olevaa vanhustenhuollon strategiaa. Sitä työstetään tällä hetkellä Nilakan kuntien yhteistyönä. Nilakan kunnat koostuvat neljästä eri kunnasta, Pielavesi, Keitele, Tervo ja Vesanto. (Kortelainen, henkilökohtainen tiedonanto 9.2.2014.) Pielaveden kunnassa toimi ikääntyneiden neuvottelukunta vuoden 2013 loppuun saakka. Ikääntyneiden neuvottelukunnassa olivat mukana järjestöjen, yhdistysten, sotaveteraanien, kunnanhallituksen, perusturvalautakunnan ja seurakunnan edustajat. Vanhuspalvelulain myötä Pielaveden kunta perusti vuoden 2014 aikana vanhusneuvoston. Vanhusneuvostossa on mukana myös Pielaveden seurakunnan vanhustyöstä vastaava diakoniatyöntekijä.

Pielaveden kunnan verkkosivuilla kerrotaan, että kunnan tavoitteena on tarjota sellaisia palveluja, joiden avulla vanhusten on mahdollista selviytyä omissa kodeissaan mahdollisimman kauan. Jokaiselle pyritään tarjoamaan yksilöllisesti suunniteltuja palveluja. Asiakkaan kanssa tehdään palvelusuunnitelma, jossa kartoitetaan asiakkaan tarvitsemia palveluja. Silloin, kun kotona asuminen ei palveluista huolimatta onnistu, asiakkaan on mahdollista hakeutua asumispalvelujen piiriin. Kunta järjestää vanhusten tukipalveluina kotipalvelua, ateriat-, kuljetus- ja kylvetyspalvelua, omaishoidon tukea, turva-, pyykkijä ja saattajapalvelua sekä yöpartiota. (Pielaveden kunnan tukipalvelut 2014.)

Kunnan tarjoamiin palveluihin kuului pitkään myös vanhuksille järjestettyä päivätoimintaa. Päivätoiminta oli suunnattu kotona asuville vanhuksille, joiden toimintakyky oli heikentynyt. Päivätoimintaan kuului virikkeellistä toimintaa, kuljetus, lounas, kahvit ja tarpeen mukaan saunotusta. Pielaveden seurakunta toteutti kerholaisille hartaushetkiä kuukausittain. Päivätoiminta päätettiin lopettaa perusturvajohtajan peruslautakunnalle antaman esityksen pohjalta vuoden 2014 alusta lähtien. Peruslautakunnan mukaan päivätoiminta sitoi liiaksi kahden hoitajan työaika. Tästä johtuen kotipalvelun tehtävien hoitaminen vaikeutui ja muodostui epätasaiseksi. Perusturvalautakunta arvioi, että päivätoiminnan lopettamisesta kertyy säästöä 36 000 euroa vuodessa. Pielaveden kunta suunnittelee korvaavaa palvelua, johon toivotaan mukaan järjestöjä ja seurakuntaa. Mikäli yhteistyökumppaneita ei löydy, kunta arvioi tilannetta uudelleen. (Savon Sanomat 16.1.2014, 14.)

6.2 Pielaveden seurakunta ja historia

Pielaveden seurakunta sijaitsee Pohjois-Savossa ja kuuluu Ylä-Savon seurakuntayhtymään. Seurakuntalaisia on tällä hetkellä noin 4500. Ikää Pielaveden seurakunnalle on kertynyt jo 200 vuotta. Seurakunnan 200-vuotisjuhlaa vietettiin vuonna 2011. Pielaveden seurakunnassa on yhteensä yksitoista vakinaista työntekijää. Työyhteisöön kuuluvat kirkkoherra, kappalainen, kaksi diakoniatyöntekijää, kanttori, kaksi seurakuntamestaria, emäntä, toimistos sihteeri, lapsityön- ja nuorisotyön ohjaaja.

Pielavedellä on kaksi kirkkoa. Pielaveden pääkirkko sijaitsee luonnonkauniilla paikalla mäen päällä ja kirkon alapuolella siintää Pielavesijärvi. Kirkko on valmistunut vuonna 1848. Kylän keskellä sijaitsevaan puurakenteiseen kirkkoon mahtuu 1500 henkeä. Seurakuntalaiset ovat aktiivisia, mutta suuressa kirkossa kirkkoväkeä ei erota ”tungokseen saakka.” Tästä syystä seurakuntalaisten keskuudessa kulkee vitsiksikin tarkoitettu sanonta ”ahdasta kuin Pielaveden kirkossa.” Pielavedellä on järjestetty myös Ahtaan kirkon seminaari. Nimi lienee saanut alkunsa tästä sanonnasta. Seminaarin tarkoituksena oli kuitenkin kartoittaa Pielaveden herännäisyyttä.

Pielaveden kolme ensimmäistä kirkkoa sijaitsi Kirkkosaarella. Kirkkosaari sijaitsee noin viidentoista kilometrin päässä Pielaveden keskustasta. Nykyisin kirkkosaarella on enää jäljellä kellotapuli, joka lienee valmistunut 1700-luvun puolenvälin tienoilla. (Kokkonen 2006, 139.) Kellotapulin ympärillä on vanha hautausmaa. Hautausmaan rauhassa lepää monenikäisiä nälkäkuoleman kohdanneita seurakuntalaisia. Kesäisin kellotapuliiin ja sen ympärillä sijaitsevaan hautausmaahan käy tutustumassa vierailijoita läheltä ja kauempaakin.

Pielaveden toinen kirkko sijaitsee Laukkalan kylässä, noin kolmenkymmenen kilometrin päässä kirkonkylästä. Laukkalan pienessä kyläkirkossa työskentelee edelleen oma suntio. Kirkon läheisyydessä on myös hautausmaa. Kirkkoa on rakennettu aikoinaan talkoohengellä. Kustannuksiin ovat osallistuneet ja työtä ovat jakaneet keskenään paikalliset seurakuntalaiset. Kirkko valmistui vuonna 1940. Pieni, mutta idyllinen Laukkalan kirkko on edelleen käytössä. Kirkossa pidetään jumalanpalveluksia ja muistotilaisuuksia. Siellä kokoontuu myös diakoniatyön piiriin kuuluva ikääntyneiden kerho, joka tunnetaan yleisesti ”Laukkalan kerhona”. Laukkalan kerhoon osallistuu keskimäärin seitsemäntoista ikääntynyttä seurakuntalaista. Kerho on merkittävä kohtaamispaikka monille haja-asutusalueella asuvalle seurakuntalaiselle.

Seurakunnan toimitilat sijaitsevat kylän keskustan läheisyydessä Pappilantiellä Pielavesijärven tuntumassa. Pihapiirissä on vanha pappila, jonka ikkunoista siintää kaunis Pielavesijärvi. Rakennuksessa on kanttorin toimistotila ja seurakuntasali. Pappila on valmistunut alun perin vuonna 1820. Pappilassa on asunut menneinä aikoina kirkkohera ja aikoinaan siellä on majoitettu rippikoululaisia ja pidetty tyttökoulua.

Vanha pappila kunnostettiin nykyiseen tilaansa vuonna 1981, jolloin pappilan ympärille rakennettiin myös toimisto sekä lapsi- ja nuorisotyön tilat. Toimistorakennuksen yhteydessä sijaitsevat myös diakoniatyön toimitilat. Seurakunnalla on tällä hetkellä vielä oma leirikeskus Marjoniemi, joka sijaitsee Pielavesijärven rannalla noin viiden kilometrin päässä kylän keskustasta. Marjoniemi on rakennettu vuonna 1974. Marjoniemessä on vilkasta etenkin kesäisin. Siellä järjestetään rippikoululeirejä ja päihdeleiri kerran kesästä. Talvisin leirikeskus on vähemmällä käytöllä. Käytössä on lähinnä takkatupa, jossa on ryhmätoimintaa.

6.3 Herännäisyys Pielavedellä

Herännäisyyden kerrotaan tulleen Pielavedelle 1800-luvun loppupuolella. Herännäisyys levisi Pielavedelle Keiteleeltä ja Kiuruvedeltä. Tämä tarkoitti sitä, että papit olivat sivu- asemassa ja seurakunnan toiminta oli maallikkokeskeistä. Herännäisyyden alkuvaiheiden jälkeen oli ollut hiljaiseloa viitisentoista vuotta. Vuonna 1935 seurakunnan kappalaiseksi tuli pastori Erkki Pulkkinen. Hän oli toiminut aiemmin pappina Nilsiässä ja Karttussa. Kyseisillä paikkakunnilla työskennellessään hän oli perehtynyt herännäisyyteen. Pielavedelle tultuaan hän ryhtyi pitämään seuroja. Pian hän kuljettikin pielaveläisiä herättäjäjuhille Kiuruvedelle saakka. (Kokkonen 2006, 219.) Vuonna 1935 aloitettiin Pielaveden kirkossa herättäjäseurojen pitäminen ja seuraperinne jatkuu edelleen. Herättäjäyhdistyksen kotiseuroja pidetään vielä nykyisin kerran kuukaudessa.

Evangelisluterilaisen kirkon suurimpiin herätysliikkeisiin kuuluva vanhoillislestadiolaisuus on toinen Pielavedellä toimivista vanhoista herätysliikkeistä. Rauhanyhdistyksen toimitila valmistui Pielavedelle vuonna 1988. Kerrotaan, että herätysliikkeen pani Pielavedellä alulle postinkantaja Ida Hannula, joka järjesti seuroja omassa asunnossaan. Tämä tapahtui vuosisadan alkupuolella. Kirkon toimielimissä on toiminut myös vanhoillislestadiolaisia. (Kokkonen 2006, 221–223.) Evangelisluterilainen kansanlähetys järjestää Pielavedellä kuukausittaista toimintaa ja Suomen Raamattuopiston luentoja pidetään noin kerran vuodessa. Pielaveden seurakunnan yhtenä tavoitteena on antaa tilaa eri suuntauksille ja tehdä heidän kanssaan yhteistyötä.

Pielaveden ortodoksinen seurakunta aloitti toimintansa 1950-luvun alussa. Vielä 1950-luvun alkupuolella saatettiin Pielaveden kirkonkylällä nähdä mustiin pukeutuneita ortodoksimunkkeja. Vuonna 1957 kirkonkylän läheisyyteen valmistui ortodoksinen kirkko. Kirkko on ainoa suomalainen ortodoksinen kirkko, joka on rakennettu luterilaisen kirkon omistamalle maalle. (Kokkonen 2006, 223–225.)

Pielaveden keskustassa on myös Jehovan todistajien valtakunnansali. Tilat vihittiin käyttöön vuonna 1988. Sali valmistui talkoovoimin ja tiloja valmistui yhteensä 197 neliötä. Pielaveden Jehovan todistajat kuuluvat Kuopion seurakuntaan. (Kokkonen 2006 231–232.)

6.4 Pielaveden seurakunnan strategia

Pielaveden seurakunta on asettanut tehtäväkseen edustaa maailmanlaajaa Kristuksen kirkkoa myös paikallisesti. Tämän on ajateltu toteutuvan evankeliumin julistuksena, palveluna ja lähetystyönä Pielaveden asukkaiden keskuudessa sekä lähetystyönä maailmanlaajuisesti. Pielaveden seurakunta lupaa kantaa vastuun siitä, että tämä tehtävä tulee suoritetuksi Jumalan sanaa noudattamalla tällä paikkakunnalla. (Pielaveden seurakunnan strategia 2015, 4.) Pielaveden seurakunnan strategian mukaisesti evankeliumin julistaminen toteutuu paikallisella tasolla jumalanpalveluksissa, pienryhmissä, laitoksissa ja hartaushetkissä.

Tulevaisuuden tehtäväkseen Pielaveden seurakunta on määritellyt työskentelyn tulevaisuuspainotteisesti. Pielaveden seurakunta lupaa, että syrjäytyneitä arvostetaan, kiireen keskellä elävälle mahdollistetaan lepo ja paineiden keskellä elävälle löytyy armo seurakunnan toiminnan kautta. Tulevaisuuden tavoitteeksi seurakunta on asettanut helposti saavutettavuuden. Seurakunnan toive on, että kynnys tulla mukaan toimintaan olisi mahdollisimman matala ja kaikki voisivat tulla mukaan joukkoon. Seurakunta kertoo etsivänsä niitä, jotka ovat vieraantuneet uskosta ja seurakuntaelämästä. Pielaveden seurakunta pyrkii auttamaan heitä takaisin seurakunnan yhteyteen. Tavoitteena olisi tarjota sanomaa kaikille jäsenille ja valmistaa jäseniään siirtymään ajasta tuonpuoleiseen turvaten Jumalaan. (Pielaveden seurakunnan strategia 2015, 4.) Seurakunnan tulevaisuudelle asettama tavoite etsiä niitä, jotka ovat vieraantuneet kirkosta, on erityisen tärkeä. Toteutukseen tavoite vaatii kaikkien seurakunnan työalojen sitoutumista asetettuun tehtävään.

6.5 Pielaveden seurakunnan diakoniatyön periaatteet ja painopistealueet

Pielaveden seurakunnan diakoniatyötä ohjaa diakoniatyön johtokunta. Johtokuntaan kuuluu viisi jäsentä ja yksi seurakuntaneuvoston jäsen. Seurakuntaneuvosto on kutsunut kokouksissa läsnä oleviksi kirkkoherran ja diakoniatyöntekijät. Diakoniajohtokunnan sihteerin tehtävistä vastaa diakoniatyöntekijä. Johtokunnan tehtäviin kuuluu johtaa ja kehittää diakoniatyötä yhdessä viranhaltijoiden kanssa. Johtokunnan tulisi myös huoleh-

tia tiedottamisesta, koulutuksesta ja pitää yhteyttä työalallaan toimiviin viranomaisiin, sekä yhteisöihin ja järjestöihin.

Pielaveden seurakunnan diakoniatyön painopistealueina ovat tällä hetkellä diakoninen vanhus- ja hengellinen työ sekä omaishoitajatyö. Painopistealueet nousevat seurakunnan ikärakenteesta. Pielaveden kunnan ikärakenne on vanhusvoittainen. Vuonna 2013 Pielaveden kunnan väkiluku oli 4824 henkilöä, josta 80-vuotiaiden osuus oli 9,7 prosenttia. (Sotkanet 2014.) Diakonisen vanhustyön merkitys korostuu ja on ajankohtainen tällä hetkellä. Vanhusten määrä lisääntyy edelleen merkittävästi lähitulevaisuudessa.

Pielaveden seurakunnan diakoniatyön periaatteena on edistää kristilliseen uskoon perustuvan lähimmäisenrakkauden toteutumista. Diakoniatyö pyrkii lievittämään kärsimystä ja auttamaan erityisesti niitä, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Diakoniatyössä huolehditaan siitä, että Jumalan Sana, sielunhoito ja sakramentit ovat kaikkien ulottuvilla myös kodeissa ja laitoksissa. Tulevien vuosien tavoitteena on vanhustyön kehittäminen entistä toimivammaksi. Tavoitteena on myös kohdata niitä ikääntyneitä seurakuntalaisia, jotka ovat yksinäisiä ja ovat vaarassa syrjäytyä, lisätä ja tukea heidän osallisuuttaan.

7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

7.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa kuvaus omasta työstäni ja reflektoida omaa toimintaani. Tarkoitukseni on tuoda esille maaseutudiakonin työstä nousevia ongelmia ja kehittää omaa työtäni. Tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan, millaista on diakoninen vanhustyö maaseutuseurakunnassa. Tarkoitukseni on pohtia vanhuutta elämänvaiheena ja tuoda esille, millaisia ovat kohtaamieni ikääntyneiden hengelliset tarpeet.

Tavoitteenani on pohtia diakonista vanhustyötä ja lisätä näin diakoniatyön näkyvyyttä ja tunnettuutta omassa työyhteisössä sekä kertoa myös laajemmalle yleisölle, millaista on diakoninen vanhus- ja hengellinen työ itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa. Tutkimukseni tavoitteena on ja kasvaa ammatillisesti ja persoonallisesti.

Tavoitteenani on tuottaa materiaalia, joka nostaa esiin keskustelua diakonisen vanhus työn merkittävydestä Pielaveden seurakunnassa paikallis- sekä Ylä-Savon seurakuntayhtymän tasolla ja myös luottamushenkilöiden parissa. Toivon tutkimukseni herättävän mielenkiintoa ja saavan aikaan keskustelua myös kaupunkiseurakuntien diakoniatyössä.

7.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimus vastaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaista on diakonin hengellinen työ vanhustyössä itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa?
2. Millaisia merkityksiä diakonisella vanhuus- ja hengellisellä työllä on yksilö- ja yhteisötasolla?
3. Millaisia kehittämiskohteita tutkimuksesta nousee oman työn tekemisen kannalta?

Tutkimuskysymysteni tehtävänä on tarkastella diakonin tekemää hengellistä työtä vanhusten parissa. Tulkintojen työstämisen ensimmäiseen vaiheeseen sisältyi näin ollen kysymysten herättely. Tulkintakysymykset ilmaisevat sen, millaisia merkityksiä haetaan. Kysymykset kumpuavat omista tiedoistani ja omista kokemuksistani. (Moilanen & Rähä 2007, 50–52.)

8 TUTKIMUSMENETELMÄN KUVAUS

8.1 Aineiston kerääminen

Tutkimukseni idea syntyi syksyllä 2013 Diakin Järvenpään toimipisteessä opinnäyte-työseminaarissa. Olin aloittanut myös työnohjauksen vuosi aiemmin, jossa olin käsitel-lyt työnohjaajani kanssa oman työni kehittämiseen ja kipukohtiin liittyviä asioita. Tutkimukseni aihe tuntui liittyvän keskeisesti myös työnohjauksessa käsittelemiini teemoihin. Lisäarvona näin myös sen, että työnohjaukseni jatkuisi vuoden 2014 loppuun saakka. Työnohjaus kulki tutkimukseni rinnalla tutkimukseni valmistumiseen saakka.

Tutkimussuunnitelmani valmistui syksyllä 2013. Tutkimussuunnitelman valmistuttua ryhdyin keräämään teoria-aineistoa ja perehdyin tutkimuksen keskeisimpiin käsitteisiin ja aineistonkeruumenetelmiin teorian tiedon kautta. Teoriatietoon perehtyminen voidaan nähdä yhtenä osana tutkijan esiymmärrystä. (Moilanen & Rähä 2007, 50–52.)

Teoriatietoon perehtymisen jälkeen valitsin aineistonkeruumenetelmäksi päiväkirjan. Päiväkirjatyöskentely itsereflektoinnin välineenä oli minulle tuttua jo aiempien opintojeni kautta, joten se tuntui minusta heti mielekkäältä. Menetelmää en kuitenkaan ollut käyttänyt aiemmin nykyisessä työssäni. Työyhteisöjä ei ole totuttu liittämään reflektioon tai kriittisesti tapahtuvaan itsereflektioon. Kaikenlaista reflektointia kokemusten ja tekemisen pohdintaa on yleensä pidetty työyhteisöissä ylellisyytenä. (Marsick 1995, 41–42.)

Kiinnostuin päiväkirjan käytöstä, koska se avaa lukemattomia eri mahdollisuuksia asioiden käsittelyyn. Päiväkirjassa on turvallista pohtia hyvin monenlaisia asioita, kuten elämän merkitystä, anteeksiantoa ja elämän perusteita. Sanotaan, että psykologia on oppi siitä, keitä me olemme ja miten me yhteydessä persoonamme mysteeriin. Tätä arvoitusta voi tutkia päiväkirjassa, esimerkiksi suhteessa sisäiseen elämäämme ja vastuuseen. Psykologia kertoo vastuusta ja teologia sovitukselta. Päiväkirja antaa mahdollisuuden toteuttaa matkan itseen ja reflektoida omaa toimintaa. Itse arviointimalleina on

hyvä käyttää myös työnohjausta ja reflektiivistä arviointia. Nämä tukevat toinen toisiaan. (Ihanus 2002, 209; Yliruka 2006, 8.)

Testasin päiväkirjatyöskentelyä joulukuussa 2013 ja havaitsin päiväkirjan toimivaksi tiedonkeruumenetelmäksi. Tutkimuksen alkuvaiheessa koin, että tutkimuskysymykseni olivat jäsentymättömiä ja harkitsin jopa niiden muuttamista. Tutkimusongelmat voivat muuttua ja täsmentyä tutkijan esiymmärryksen lisääntymisen ja syventymisen myötä. On mahdollista, että tutkija löytääkin samasta aineistosta erilaisia merkityksiä. Erityisesti fenomenologiassa painotetaan esiymmärryksen syntymistä, koska fenomenologiassa on tarkoitus kuvata asioita mahdollisimman avaramielisesti. (Moilanen & Rähkä 2007, 50–52.) Päiväkirjatyöskentelyn edetessä havaitsin, että aineistosta nousi selkeästi esille niitä teemoja, jotka vastasivat myös kysymysteni asettelua, joten pitäydyin alun perin tutkimukselleni asettamissani kysymyksissä.

Tutkimukseni on narratiivinen eli aineistolähtöinen tutkimus. Suomennettuna narratiivi tarkoittaa kertomusta. Se voi tarkoittaa myös tarinaa ja erilaisia tapahtumien kulkuja. Tutkimukseni on kirjallisesti tuotettua aineistoa. Tarinallani on alku, keskikohta ja loppu. Narratiivisen tutkimuksen lähtökohtana on erilaisten kertomuksien analyysi. Kertomuksia voi olla monentyypisiä, päiväkirja on yksi esimerkki kertomuksesta. Narratiivinen aineisto on tässä tutkimuksessa tutkijan itsensä tuottama päiväkirja. Narratiivisuus viittaa sellaiseen lähestymistapaan, jossa kertomusten kautta on mahdollista ymmärtää elämää ja antaa elämään liittyville tapahtumille merkityksiä. Kertomuksena päiväkirja voi toimia tiedon välittäjänä ja tuottajana. Narratiivit voidaan nähdä konkreettisina työkaluina. Niiden avulla on mahdollista ymmärtää itseään, asioita ja niiden yhteyksiä. Kertomukset voidaan nähdä myös selontekoina siitä, mitä on tapahtunut tietyille ihmisille tietynlaisissa paikoissa ja erilaisissa olosuhteissa. Kertomus on selonteko siitä, mitä tapahtumia ihmiset ovat kohdanneet ja, mitä tapahtumista on seurannut. Kertomuksella on näin ollen tiedollinen tehtävä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 217–218; Hägg, Lehtimäki & Steinby 2009, 238–240.)

Narratiivinen tutkimusote perustuu teoreettisilta lähtökohdiltaan ja tulkinnaltaan fenomenologiseen lähestymistapaan eli on ilmiöiden elämyksellisyyteen perustuvaa tutkimusta. Fenomenologisen lähestymistavan ihmiskäsitys on avoin ja perustuu ihmisen

subjektiivisuuteen eli siihen, mitä ihmisenä oleminen merkitsee ihmiselle itselleen. Tällaisessa ihmiskäsityksessä subjektiivisesti koettu elämä nähdään aina myös vastavuoroisena toimintana. On tärkeää muistaa, että ihmisenä oleminen liittyy myös aina johonkin yhteisöön. (Heikkinen 2013, 237.)

Kertomuksilla ja kertomisen perinteellä on omat perinteensä kaikissa kulttuureissa. Viime vuosina kiinnostus narratiivisia tutkimusmenetelmiä kohtaan on saanut lisää huomiota. Menetelmiä on ryhdytty käyttämään myös käytännön työn välineenä. Kirjoittamista ja kertomista eri tavoin on ryhdytty käyttämään eri aloilla. Työ- ja toimintamenetelmien tavoitteena voidaan pitää itseymmärryksen- ja itsetuntemuksen lisäämistä. (Lukinsky 1995, 235; Molander 1999, 11; Uusitalo 2007, 86–87.)

Narratiivisille tutkimukselle on ominaista väljä viitekehys. Narratiivisessa tiedossa on vahva sosiaalinen tausta. Kertomusta ei voi olla ilman kuulijaa eikä kuuntelijaa. Historia tuntee monia merkittäviä henkilöitä, jotka ovat pitäneet päiväkirjaa. Tunnetuimpia lie-nee läntisen kristillisen kirkon merkittävin kirkkoisä Augustinus, joka eli 300–400 luvulla jKr. Augustinuksen Tunnustusten voidaan katsoa sisältäneen henkilökohtaista reflektointia. Toinen merkittävä päiväkirjaa pitänyt henkilö oli (pyhä) Ignatius Loyola. Hänen innoittajanaan olivat Jeesus ja fransiskaanisen veljeskunnan perustaja Franciscus Assisilainen. (Molander 1999, 11; Lukinsky 1995, 235; Uusitalo 2007, 86–87.)

Tutkimusaineistoni keräsin kevään 2014 aikana. Pidin päiväkirjaa niistä tilanteista, joissa oman käsitykseni mukaan toimin hengellisen työn tekijänä diakonisessa vanhustyössä. Kirjasin tapahtumia ja tapahtumien kulkuja, joilla oli minun mielestäni merkitystä tutkittaessa hengellisiä kohtaamisia ja jotka olivat merkityksellisiä oman työni tutkimisessa. Päiväkirjassani pyrin pohtimaan asioita kriittisesti ja esittämään kysymyksiä minua askarruttavista asioista. Päiväkirja toimi ikään kuin jonkinlaisena itse ohjatun kyselylomakkeen täyttönä avointa vastaustapaa käyttäen. Päiväkirjan onkin mahdollista olla myös strukturoimaton ja sisältää tästä huolimatta vastauksia erityisiin kysymyksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 219.)

Kun tutkija on valinnut tutkimusmenetelmäksi päiväkirjan, niin päiväkirja olisi tärkeää mieltää kuin kyselylomakkeeksi. Päiväkirjassa olisi tärkeää käsitellä vain sellaisia asioi-

ta, joiden tutkija ajattelee olevan suhteessa tutkimusongelmiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 220.) Tutkimukseni alkuvaiheessa olin harkinnut kyselylomakkeen työstämistä. Havaittiin kuitenkin, että minulle on luontaisempaa kirjoittaa vapaamuotoisesti ilman valmiiksi asetettuja kysymyksiä. Kyselylomakkeesta olisi saattanut kuitenkin olla myös hyötyä. Se olisi ehkä jäsentänyt päiväkirjatyöskentelyä ja rajannut käsiteltäviä aiheita. Kyselylomake ei kuitenkaan toiminut juuri minun kohdallani. Kun olin luopunut kyselylomakkeen käytöstä päiväkirjan sivut alkoivat täyttyä ja kirjoittaminen tuntui luontevalta.

Kuljetin koko kevään 2014 ajan työlaulukssani pientä muistikirjaa. Kotikäyntien jälkeen istahdin auton penkille ja kirjasin muistikirjaani mieleeni jääneitä ja pohdintaa herättäneitä asioita. Kirjoittamisen avulla syntyvä merkitys voidaan tuntea myös kinesteettisesti. Kinesteettinen oppiminen tarkoittaa tuntohavaintoon liittyvää oppimista eli oppijan on hyvä tehdä esimerkiksi muistiinpanoja. Tällöin kirjoittaminen ei ole vain yksi keino saavuttaa päämäärä vaan se muuttuu itse merkitykseksi. (Lukinsky 1995, 233–235.)

Päiväkirjan teksteissä käsittelin ensin sieluhoitokeskustelujen teemoja ja sisältöä ja lopuksi reflektoin omaa toimintaani ja esille nousseita tunteita ja ajatuksia. Pohdin reflektio-osuudessa myös omia työmenetelmiäni ja työnäkyäni. Kävin dialogia itseni kanssa. Dialogi tulee esille sisäisenä vuoropuheluna, jossa keskustelua käyvät kysyvä minä sekä vastaava minä. Käsittelin päiväkirjassa myös työyhteisössäni toimimiseen liittyviä ongelmia ja kipukohtia.

Teoksessa Uudistava oppiminen (Mezirow 1996) on painottanut muutamia tärkeitä käsitteitä, jotka ovat merkityksellisiä työpaikkaoppimisen kannalta. Näitä ovat kokemusten reflektointi, henkilökohtaisten merkitysten ja työyhteisön kulttuurin ilmentäminen sekä henkilökohtaisen viitekehyksen vaihtaminen. Oppiminen reflektoinnin avulla kertoo siitä, että henkilö on henkilökohtaisesti innostunut muuttamaan omia viitekehyksiään. Toimintaoppimista voi soveltaa monin eri tavoin. Kriittinen reflektio ja kriittinen itserifektio ovat hyviä keinoja oppia tämän päivän muuttuvissa työyhteisöön liittyvissä ympäristöissä. Kokemusprojektityöskentelyssä on mahdollista pohtia työstä esiin nousevia kysymyksiä, esimerkiksi päivittäisissä työtilanteissa opittujen asioiden valossa. Ihmissuhdetyössä auttajan persoonallinen kontakti korostuu. Oma persoona nähdään

usein tärkeimpänä työvälineenä. Ihmiselämä on monimuotoinen ja autettavan henkilön haavoittuvuuden kohtaaminen voi olla joskus vaativaa. Auttajalla tulisi olla hyvä itse-tuntemus, omat elämäkokemukset auttavat usein ymmärtämään autettavaa. On tärkeää tunnistaa omat voimavaransa. Ihmissuhdetyössä reflektiivisyys on ammattitaidon ydintä. On pystyttävä kritisoimaan omaa työtä ja toimintaansa. (Marsick 1995, 43–44; Roiwas & Karjalainen 2013, 91–92, 186.)

Reflektointia voidaan pitää myös oppimisen avaimena. Kun arvioimme asioita syvällisesti, niin voimme puhua reflektoinnista. Syväoppimiseen tarvitaan syvällistä arviointia. Itsereflektointi on itsensä johtamisen ydinosaa. Reflektointi on oman toiminnan ja sen seuraamusten arviointia ja pohdintaa. Reflektoidessa on mahdollista analysoida, käsitteellistää ja luoda uusia toimintamalleja. Reflektoinnin tulisikin tapahtua arjessa ja olla osa työtehtäviämme. Reflektoinnin ytimeen kuuluu ihmettely ja kyseenalaistaminen. (Sydänmaalakka 2006, 81.)

Päiväkirjan pitäminen voi auttaa myös murentamaan aiemmin opittuja ajattelumalleja ja muuttamaan niiden suuntaa reflektion kautta. Päiväkirja on apuväline ja sen avulla on mahdollista muodostaa myös erilaisia hypoteeseja. Päiväkirjaa voi käyttää keinona yhdistää toisiinsa tunteita ja ajatuksia, eli se on syntetisoiva metodi. Lähtökohtana voidaan pitää sisäistä kritiikkiä elämästä. Reflektio ja kritiikki tulee yhdistää toisiinsa niin, että nämä kaksi voidaan nähdä uudesta näkökulmasta.

Päiväkirja toimi minulle osittain myös keinona tehdä luopumis- ja surutyötä. Äitini sairastui vakavasti ennen opintojeni alkamista. Opinnäytetyöprosessin ja työni ohessa toimin myös äitini omaishoitajana. Pohdin päiväkirjassa paljon myös omaisen roolia ja vanhustenhuollon tilannetta omaisen näkökulmasta. Päiväkirjan sivut täyttyivät myös elämän merkityksellisyyteen liittyvistä asioista. Pohdin kärsimystä, luopumista ja kuolemaa myös omasta näkökulmastani en vain diakoniatyön ja ammatillisuuden kautta. Päiväkirjatyöskentelyssä tulikin kevään 2014 aikana taukoa elämäntilanteeni vuoksi. Jäin saattohoitamaan äitiäni. Hän nukkui Taivaan Isän ja minun syliini kesäkuun puolessa välissä.

Opinnäytetyöskentelyn aloitin jälleen heinäkuussa. Tutkimustulosten analysoinnin aloittaminen tuntui vaikealle ja raskaalle tehtävälle. Tuntui luontevimmalta aloittaa tauon jälkeinen työskentely pohdintaosuudesta. Pohdintaosuudessa sain käsiteltyä ja purettua auki tunteitani liittyen tutkimukseni tuloksiin sekä osittain myös omaan elämäntilanteeseeni. Opinnäytetyöprosessini ja elämäntilanteeni kulkua kuvaavat kesän 2014 aikana osuvasti hengellisen laulun sanat: ” *Olen särkynyt saviruukku, pala palalta murtui pois. Vain ihmettelin ja itkin, en millään murtunut ois. Sinä, Herra, minut murskasit, vaan talletit kaikki palat. Niin paljon minua rakastit, tahdoit uutta kokonaan. Anna savelle uusi muoto, tee minusta uusi ruukku, niin rakkautesi nyt näytät, taas murtunutta käytät. Tahdon kertoa särkyneille ei siruja heitetä pois. ”Kallista halpa savikin mestarin kädessä ois. (Pukkila-Pajunen 2013, 28.)*

8.2 Aineiston analysointi

Narratiivisuudella voidaan tarkoittaa myös aineiston analysointitapaa. Narratiivinen analyysi voidaan jakaa kahteen eri luokkaan: Tutkija erottelee narratiivien analyysin ja narratiivisen analyysin. Nämä ovat kaksi erilaista tutkimuksen tapaa. Narratiivisessa analyysissä tutkija kiinnittää huomionsa tarinan luokitteluun erillisiin luokkiin. Luokittelu tapahtuu tapaustyyppien, kielikuvien tai perusluokkien avulla. Narratiivisessa analyysissä huomio painottuu uuden tarinan tuottamiseen. Analyysin huomio ei keskity pelkästään aineiston luokitteluun, vaan se määrittelee aineiston pohjalta uudenlaisen tarinan. Uuden kertomuksen tavoitteena on tuoda esille aineistosta keskeisiä teemoja. Narratiivisen ja narratiivien analyysi pohjautuu kahteen eri tapaan erotella kaksi toisistaan erilaista tietämisen tapaa. Kertomukseen perustuvaa ymmärryksen muotoa voidaan kutsua narratiiviseksi tiedon muodoksi. Narratiivinen tunteminen tarkoittaa teemaa koskevaa ja loogisesti etenevää kertomuksen tuottamista. (Ilmonen 2010, 148–150.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan analysoida monella eri tavalla. Lähestymistavaksi voidaan valita selittävä lähestymistapa, jolloin voidaan käyttää tilastointiin perustuvaa analyysia ja tehdä päätelmiä. Tavoitteeksi voidaan valita myös ymmärtävä lähestymistapa, jolloin käytetään useimmiten laadullista analyysia ja tehdään päätelmiä.

Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt laadullista analyysia, ymmärtävää ja osittain myös selittävää lähestymistapaa. Tavoitteenani oli valita sellainen lähestymistapa, joka nostaa parhaiten esille vastauksia itse tutkimusongelmaan. Olen ollut itse tutkimuksen keskipisteessä ja tutkimuksen elämänläheisyys on vaikuttanut siihen, että tutkimuksesta muodostui mielenkiintoinen ja haasteellinen. Yleensä laadullisen tutkimuksen aineistosta muodostuu tästä syystä laaja kokonaisuus. Kaikkea kerättyä aineistoa ei ole tarpeen analysoida. Tästä syystä johtuen olen referoinut ja rajannut käsiteltävää aineistoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224–225, 229.)

Olen valinnut analysointimenetelmäksi sisällönanalyysin ja käyttänyt tyypittelyä ja teemoittelua. Päiväkirjasta esille nousevat teemat olen käsitellyt manuaalisesti. Sisällönanalyysin historia on yhteydessä hermeneuttiseen lähestymis- ja lukutapaan. Kyseistä lukutapaa käytettiin Raamatun tekstien tulkinnassa ja sitä on käytetty myös sanomalehtiartikkeleiden tutkimisessa. Samaa lähestymistapaa käyttäen on tutkittu runoutta ja romaaneja ja novelleja. Hermeneuttisen lukutavan yhteyteen on liitetty myös hermeneuttinen kehä. Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston ja tulkinnan välillä on kehämäinen yhteys. Aineiston uudelleen lukeminen saa tutkijan lähentymään aineistonsa kanssa ja auttaa häntä käsittämään aineistoaan paremmin. (Rättyä 2009, 60–61.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on tavoitteena luoda tutkittavasta aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisen tutkimuksen analyysimuotoja ovat aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi ja teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto voidaan pelkistää ja ryhmitellä esimerkiksi alleviivaamalla tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Aineistosta voidaan muodostaa ala- ja yläkategorioita. Aineistoa voidaan kuvata, analysoida merkityskokonaisuuksia, esittää niitä, tulkita ja arvioida merkityksiä. Aineistosta voidaan tehdä myös koordinoivaa tulkintaa. Analyysi aloitetaan pelkistämällä alkuperäiset ilmaisut, aineisto. Aineistolle esitetään tutkimusongelman mukaisia kysymyksiä. Ilmaisut ryhmitellään, yhdistetään samaan luokkaan ja nimetään sisällön mukainen nimi. Tutkija tekee päätöksensä, miten eri asiat liittyvät samaan tai eri luokkaan. Samansisältöiset alaluokat liitetään toisiinsa ja muodostetaan lopuksi yläluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 101, 109.)

Ensimmäisen karkean analyysin tein päiväkirjani aineistosta teemoittelemalla ja luokittelemalla keväällä 2014. Analysoinnin toteutin tutustumalla kirjoittamaani päiväkirja-aineistoon. Luin päiväkirjan tekstejä useita kertoja. Alleviivasin päiväkirjasta esiin nousevia teemoja ja luokittelin niitä taulukoimalla. Teemoittamisessa aineisto pelkistetään etsimällä aineistosta olennaisimmat asiat. Tavoitteena on löytää erilaisten teemojen avulla tekstin merkitysten ydin. Teemat tulevat esille tekstin sisällöstä eivätkä yksittäisistä kohdista. Pyrkimykseni oli löytää tekstistä myös rivien välistä keskeisimmät merkitykset. Tutkimuskysymyksistä riippuen tutkija voi päättää hakeeko hän aineistosta merkityksiä johonkin tiettyyn asiaan vai tarkasteleeko hän aineistoa kokonaisuutena. Aineistolähtöisyydessä on kyse siitä, että tutkija pyrkii löytämään niitä teemoja, joista tutkittavat henkilöt puhuvat. Tutkijan on mahdollista teemoitella aineisto myös omien kysymysten kautta. (Moilanen & Rähä 2007, 55.)

8.2.1 Käytetty sisällönanalyysimenetelmää

Tavoitteeni oli tuoda esille sielunhoitokeskusteluissa nousseita teemoja, niiden sisältöjä, pohtia analyysin tuloksia ja tehdä näiden perusteella johtopäätöksiä. Muodostin päiväkirjan pohjalta tyyppitarinoita. Tuotin analyysin pohjalta uusia kertomuksia. Narratiivinen tutkimusote tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että olen rakentanut ihmisten kokemuksista uuden narratiivin. Uusi narratiivi on tuonut esille uudenlaisen kertomuksen. (Jokela 2011, 64, 73–74.)

Narratiivisessa oman työn tutkimuksessa tämä on mahdollista muuttamalla nimiä ja muitakin yksityiskohtia niin, ettei yksikään tarina vastaa täysin todellisuutta. Kuitenkin ne ongelmat, joita fiktiiviset tekstit tuovat esille ovat samoja kuin todellisen tilanteen ongelmat. Toteuttamistavasta huolimatta tutkimuksen tieteellisyys on mahdollista säilyttää niin, ettei tutkimuksen tieteellisyys katoa. Tuottamieni uusien narratiivien perusteella ei voida tunnistaa ketään. Suoria lainauksia olen käyttänyt päiväkirjani pohjalta sitaattien muodossa ainoastaan tuodessani esille omia henkilökohtaisia kommenttejani. (Lehtimäki & Steinby 2009, 28–29.)

Kun kertova teksti muodostuu omista kokemuksista, kysymykset kohdistuvat usein johonkin edellä kerrottuun tai vasta kerrottuun, kertomisen tapaan, omaan toimintaan kertojana tai omien kokemusten kirjoittamiseen. Kysymykset voivat olla tekstissä huomioina niistä asioista, jotka mietityttävät kirjoittajaa. Huomiot jäävät tekstiosassa vaille vastauksia silloin, kun kirjoittaja ei itse tekstissä lähde pohtimaan ja hakemaan vastauksia. Vastausvaihtoehdot on mahdollista esittää kysymysten muodossa. Yksi mahdollisuus muiden joukossa on muodostaa neljä eri tapaa tehdä kertomuksen analyysiä: teemaattinen luenta, kertomusten luokittelu kokonaishahmon perusteella, kertomuksen kulun yksityiskohtien analyysi ja kertomuksen vuorovaikutuksellisen tuottamisen analyysi. Ei ole olemassa valmista tapaa kuinka tehdä narratiivista analyysiä. On olemassa vain erilaisia vaihtoehtoja erilaisille analyysitavoille joita voi myös yhdistellä. (Hyvärinen 2006, 17; Karjalainen 2012, 65.)

Päädyin lopulta käsittelemään aineistoani ikään kuin omaelämäkertaa, koska tutkimusmenetelmänä päiväkirja on samankaltainen kuin omaelämäkertomus. Päiväkirja sisältää henkilökohtaista pohdintaa. Omaelämäkerrallinen sisältö tuodaan esille aina jonkin narratiivisen rakenteen varassa. Kertomuksen kokonaisuuden piirteet ovat yhteiskunnallisesti merkityksellisiä siinä missä kertomukseen sisältyvät ilmiötkin. On tärkeää huomioida, että elämälle annetut merkitykset sisältyvät elämäntarinan kokonaisuuden sisälle sekä näiden välisiin suhteisiin. (Vilkko 1990, 93–94; Karjalainen 2012, 57.)

Jotta elämäntarinoita olisi mahdollista vertailla, tulee elämäntarina pitää kokonaisena yhtä aikaa, kun tarinaa jaetaan eri osiin. Tästä syystä olen pyrkinyt muodostamaan fiktiiviset tarinat kertomuksen muotoon. Teoreettiset tulkinnat sekä omat havaintoni olen liittänyt narratiivien joukkoon. Näin toimimalla on mahdollista palata tarkastelemaan uudelleen myöhemmässä vaiheessa eri asiayhteyksiä. On tärkeää säilyttää myös kirjoittajan oma ilmaisun tapa. Olen esittänyt narratiivit mukailen omaa tapani ilmaista ja kirjoittaa tarinoita. Tavoitteenani oli tuottaa persoonallinen kuvaus kokemuksistani. Tutkija referoi tekstiä pitäytymällä alkuperäisessä esitysmuodossa. (Vilkko 1990, 93–94; Karjalainen 2012, 57.)

8.2.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Diakoniatyöntekijää sitoo vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuus kirkossa liittyy oleellisesti käsitykseen kirkon virasta. Sieluhuitokeskustelut ovat aina luottamuksellisia. Kirkkolain kommentaarin (2008) mukaan sielunhoidosta on kyse silloin, kun viranhaltijan ja asianosaisen kanssakäymisestä voi päätellä, että asia on tarkoitettu salaiseksi tai muutoin todettu sellaiseksi. Kirkon eri tehtävissä myös vaitiolovelvollisuus on erilainen. Diakoniatyöntekijää sitoo ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulain 25 § (88/2010) ja vanhuspalvelulain 25 §:n nojalla. Tutkimusta tehtäessä olen huomioinut eettisen toimintatavan ja vaitiolovelvollisuuden muuttamalla asioita, tilanteita ja tarinoita niin, ettei kukaan voi tunnistaa henkilöitä tarinoiden takaa. (Kettunen 2005, 11, 14, 28; Vanhuspalvelulaki 2013.)

Kirkkohallituksen vuonna 2011 tekemän päätöksen mukaisesti kaikki kirkon palveluksessa olevat joutuvat allekirjoittamaan salassapitositoumuksen ensi vuoden loppuun mennessä. Sitoumuksen tarkoituksena on herätellä työntekijöitä ajattelemaan, millaisia velvoitteita seurakunnan työntekijöillä on. Sitoumuksen mukaan salassa pidettäviä asioita ovat diakoniatyöhön ja sielunhoitoon liittyvät asiat. (Seppälä, 2013, 5.)

Oman työni tutkijana olen ollut ainoa henkilö, joka tekee havaintoja, analysoi ja pohtii kokemaansa ja kuulemaansa. Tämä seikka vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuteen. Olen pyrkinyt tuomaan asioita esille mahdollisimman rehellisesti, kuitenkin huomioiden, ettei ketään voida tunnistaa tarinoiden taustalta. Työssä syntyvien ongelmien kuvaaminen rehellisesti lisää tutkimukseni luotettavuutta. Olen pyrkinyt tutkimuksessani siihen, että tuon esille ihmisten kokemukset ja heidän äänensä. Narratologisen ajattelun pohjaksi on yleensä tapana ottaa tapahtumien käsite ymmärtämisen pohjaksi. Tämä näkökulma voi aiheuttaa hankaluuksia, jos tapahtuma käsitetään luonnontieteen tapaan tiettyinä ajankohtana tai aikajaksona havaittavaksi muutokseksi. Tähän liittyy tarinan alun ja lopun ongelmallisuus. Tapahtumien loppumattomuudelle ei näy alkua eikä loppua. Joskus tapahtumien irrallisuus narratologien kertomuksissa johtuu siitä, että tapahtumat eivät ole kenenkään ihmisen kokemia. Ne ovat havaittuja tapahtumia. Kertomuksen vaikeuden kokoonpanemista ja irrallisuutta voi pyrkiä välttämään ottamalla mukaan kokeva subjekti, ihminen. (Steinby 2009, 254.)

Tutkimusmenetelmänä päiväkirja on samankaltainen kuin omaelämäkertomus. Päiväkirja sisältää henkilökohtaista pohdintaa. Osa teksteistä voi olla myös arkaluontoista. Käsitteelin päiväkirjassani myös työyhteisössäni toimimiseen liittyviä ongelmia ja kipukohtia. Eettisestä näkökulmasta katsottuna ei olisi ollut oikein tuoda esille kaikkia työyhteisöni toimintaan liittyviä ongelmia, joita olin käsitellyt päiväkirjassani. Tosin työyhteisön hyvinvointiin liittyvät teemat vaikuttavat ja ovat merkityksellisiä ainakin välillisesti myös suhteessa seurakuntalaisiin. Joitakin omasta elämästäni kertovia osuuksia jouduin jättämään pois samasta syystä, mutta myös tapahtumien tuskallisuuden vuoksi. Ulkopuolisten henkilöiden on vaikea arvioida kokemusten kipeyden merkitystä, koska kokemukset ovat aina yksilöllisiä. (Karjalainen 2012, 57.)

Teoriatiedon keräämisessä on omat varaansa. Teoriatietoa tarvitaan, mutta se saattaa myös kaventaa tutkijan näkökulmia pois. Merkitysten kuvaamisen tulisikin pohjautua aineistoon. Sen vuoksi merkitysten kuvaamisen pitäisi olla mahdollisimman riippumattomaa teoriatiedosta. (Moilanen & Rähä 2007, 52–53.)

9 LÖYDÖT JA ANALYYSIN NARRATIIVIT

Maaseutudiakonin tehtäväkenttä on hyvin laaja ja erilainen kuin kaupunkiseurakunnissa. Aiemman työkokemukseni mukaan diakoniatyöntekijän tehtäväkuva kaupunkiseurakunnissa painottuu useimmiten toimistotyöskentelyyn. Kotikäyntityö ja hartauspainotisuus ovat keskeisemmässä asemassa maaseutuseurakunnassa. Maaseudulla diakoniatyöntekijä istuu toimistossa vain murto-osan työviikostaan. Oman haasteensa maaseudulla tehtävälle työlle asettavat muuttuvat ja vaihtelevat vuodenaajat ja sääolosuhteet. Maaseudulla diakoniatyöntekijän on viisasta jättää korkokengät kotiin ja panostaa käytännöllisiin vaatteisiin. Diakoniatyöntekijän työ on myös yksinäistä ja joskus myös turvatonta. Seuraavassa kuvaan omaa työtäni ja seitsemän erilaisen tarinan avulla.

9.1 Diakoni kotikäynnillä Pielaveden maaseudulla

Oli keväinen aamu. Olin tullut aamuvarhaisella toimistolleni Pielavedelle Kuopion kodistani. Olin lähdössä kotikäynnille Pielaveden taajaman ulkopuolelle. Laitoin navigaattorin päälle. Navigaattori on hyvä turva ja ohjaa minua perille tuntemattomalla maaseudulla. Ajelin hiljaa, sillä keväisen auringon lämmittämät tiet olivat jo paikoitellen peilikirkkaita. Syrjäteillä tarvitaan erityistä varovaisuutta. Tiet ovat mutkaisia ja kapeita. Usein oman jännityksensä matkalle antaa se, ettei kapeilla teillä ole aina mahdollisuutta sivuuttaa toista autoa. Keväisin ja syksyihin liejuksi muuttuneet tiet ovat erityisen varallisia. Tiellä saattaa tulla myös vastaan eläimiä sekä luonnosta että maataloilta. Keväällä, kun muuttolinnut ovat jo saapuneet ajotiellä saa olla todella varovainen. Olen kohdannut keskellä ajotietä kurjen, joka on noussut siivilleen suoraan autoni edestä. Näky oli upea, mutta en selvinnyt siitäkään kohtaamisesta ilman sydämen tykytystä. Talvi aikaan on riski jäädä autolla kiinni lumeen ja sohjoon. Pielaveden maaseutu on harvaan asuttua ja monien talojen ikkunoissa on laudat. Talot ovat tyhjillään ja apua on vaikea saada, jos auto jää kiinni tai särkyä tien päällä. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Kun löysin viimein perille ja avasin mökin ulko-oven, näin ensimmäisenä haulikon eteisen nurkassa. Rauhoittelin omaa mieltäni. Sydän syrjällään

ja hieman vapisten koputin mökin oveen.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Mökin oven avasi ikääntynyt harmaapäinen mieshenkilö yhdessä kissansa kanssa. Miehellä oli päällään risaiset vaatteet ja nenääni levisi pistävä ja kitkerä tuoksu. ”Päevee, osait sitten perille? Taes olla liukasta?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ikäs mies oli jäänyt leskeksi vuosia sitten. Pariskunnalle ei ollut siunaantunut lapsia. Miehen ainoa juttukaveri oli nykyisin mökkiin asettunut kulkukissa. Miehen asuttama pienehkö mökki oli hänen entinen lapsuudenkotinsa. Mökin olivat rakentaneet miehen isovanhemmat ja he olivat asuttaneet sitä yhdessä myöhempien sukupolvien kanssa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Miehen sisarukset olivat muuttaneet jo nuorina pois kotoa, työn perässä kauemmaksi isommille paikkakunnille. Vanhempien kuoltua hän oli jäänyt hoitamaan pientilaa yhdessä puolisonsa kanssa. Mökin remontoiminen oli ollut suunnitelmassa, mutta haave jäi toteutumatta, kun puoliso nukkui pois yli kaksikymmentä vuotta sitten. Mökissä ei ollut mukavuuksia, puulämmitys ja ulkokuusi. Vesijohto vedettiin muutamia vuosia sitten, mutta vain kylmä vesi tuli omasta kaivosta. Lämmin vesi lämpesi puuhellalla ja peseytyminen toteutui ulkosaunassa suomalaisen perinteiseen tapaan joka lauantai. Miehen elinolosuhteet olivat mielestäni vaikeat, mutta mies vaikutti itse tyytyväiseltä omaan elämäänsä. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Miten täällä voi kukaan elää, ei tule lämmintä vettä eikä ole sisävessaa saati peseytymismahdollisuuksia?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kysyin häneltä: oletteko ajatellut muuttoa kirkonkylälle helpompiin olosuhteisiin?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Tähän hän totesi, että minne sitä omasta kodistaan lähtisi. ”Täällä on kaikki mitä tarvitsen.” Mies oli pärjännyt vielä tähän asti ilman ulkopuolista apua. Hänellä oli edelleen, korkeasta iästä huolimatta ajokortti ja kerran viikossa hän kävi kirkonkylällä ostamassa seuraavan viikon ruokatarvikkeet. Perunat, porkkanat ja sipulit hän oli jaksanut kasvat-
taa vielä omassa pellossa. Syksyisin hän marjasti ja sienesti omiksi tarpeikseen. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vuosia sitten olohuoneen seinille laitettut tapetit repsottivat ja lattiat narisivat miehen kävellessä tuvassa. Seurasin hänen kahvinkeittopuuhiaan. Kissa istui ikkunalla ja katseli tyytyväisenä ulos ikkunasta. Joimme pannukahvia ja söimme korppuja. Katselimme yhdessä vanhoja valokuvia. Yhdessä kuvassa hymyili nuori onnellinen pariskunta. Valokuva oli miehen ja hänen puolisonsa hääkuva. Kyyneleet silmissä mies muisteli omia rakkaita vanhempiaan, omia häitään ja monia yhteisiä tulevaisuuden suunnitelmia ja toteutumattomia haaveita. Kipein toteutumaton haave oli ollut lapsettomuus. Tämän hetken suurin murhe tuntui olevan yksinäisyys. ”Joskus tuntuu yksinäiseltä, onneksi on tuo kissa.” Istuimme miehen kanssa vierekkäin ja kuuntelin hiljaa miehen kertomusta. Nyökkäilin ja myöntelin hyväksyvästi. Rohkaisin mieleni ja otin miestä kädestä kiinni. Siinä istuimme tovin, kumpikin hiljaa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Viimein kaivoin kassistani kirkkokäsikirjan ja kysäisin mieheltä: ”mitä mieltä olette, pitäisimmekö pienen hartauden?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kun suljin lopulta mökin oven, niin haulikko nojasi edelleen eteisen seinään. Lähdin astelemaan pihan poikki autolleni. Kävellessä tunsin kylmänväreet selässäni. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Hetken aikaa sydän tykytti ja huokaisin. Tämä kotikäynti sujui lopulta hyvin. Ristin käteni hetkeksi ja kiitin Jumalaa ennen kuin käänsin auton nokan kohti Pielaveden kylää.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Maaseudulle toteutunutta kotikäyntiä varjosti turvattomuus. Yhdessä oleminen, muistelu ja valokuvien katselu olivat diakonista vanhustyötä. Hengellinen työ tuli esille yhdessä vietetyssä hartaushetkessä ja sielunhoidollisessa tehtävässä. Vanhuksia on hyvin monenkuntoisia. Ikä ei tee ihmisistä samankaltaisia. Vanhusten sielunhoidossa on tärkeää kohdata heidät sellaisella tasolla, jolla heidät on kohdattavissa. Painotus on enemmän yhdessä olemisessä kuin hoidossa. Sielunhoito on laaja-alaista ja se on etu kun työskennellään vanhusten kanssa. Läsnaolo vanhuksen rinnalla on hoitavaa. Rinnalla oleminen hoitaa vanhuksen yksinäisyyttä ja toisen ihmisen kaipuuta. Läsnaoloon sisältyy tiiviisti asioiden muistelu esimerkiksi valokuvien katselu, lukeminen ja yhdessä rukoileminen. (Sainio 1999, 90–91.)

9.2 Diakoni kotikäynnillä Pielaveden kirkonkylällä

Olin palannut turvallisesti kirkonkylälle edelliseltä kotikäynniltäni, jonka olin tehnyt Pielaveden taajaman ulkopuolelle. Päivä oli ehtinyt jo puoleen, kun palasin toimistolleni Pappilantielle. Söin pikaisesti eväsleipäni ja suuntasin seuraavalle kotikäynnille. Miellessäni pyöri vielä edellisen kotikäynnin asiat. Minua harmitti sillä tiesin, että seuraavasta kotikäynnistä tulisi pikainen. Ennen kotiinlähtöä tulisi ehtiä vielä toiseenkin tapaamiseen. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Huokailin raskaasti ja totesin kanttorille: *”Jos vielä joskus tulisi se aika, että voisin lähteä kotikäynnille rukoillen ja kaikessa rauhassa.”* (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Suuntasin autoni kylän halki kohti Pielaveden kylän kerrostaloaluetta. Päiväaikaan Pielaveden kirkonkylän alue oli hiljainen. Katukuvassa näkyi lähinnä ikääntyneitä, jotka olivat lähteneet kauppasioille. Vanhus liikkumassa rollaattorin turvin on yleisempi näky Pielaveden kylällä, kuin äiti kulkemassa lastenvaunujensa kanssa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Nousin kerrostalon rappusia ja huohotin. Talossa ei ollut hissiä ja nopeasti syödyt eväät painoivat vielä vatsassa. Talo oli yksi monista alueen hissittömistä taloista. Pielaveden kylällä on tällä hetkellä ainoastaan kaksi hissillistä kerrostaloa. Vanhusten kannalta harmillinen tilanne, moni liikuntakyvytön vanhus elää mielestäni ikään kuin vankilassa. Tästä syystä monen liikuntarajoitteisen vanhuksen elinpiiri on kaventunut. Elämä rajoittuu sisälle kerrostalohuoneistoon. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Soitin ovikelloa ja oven tuli avaamaan minulle jo entuudestaan tuttu vanhus. Tuttavuutemme oli kestänyt jo useita vuosia. Tiesin vanhuksen odottaneen minua, sillä päivät olivat hänelle kovin yksinäisiä. Hänen liikuntakykynsä oli rajoittunut lonkkavaivojen vuoksi. Hän ei päässyt enää omin avuin ulkoilemaan. Hän oli kertonut minulle aiemmin, ettei hän ollut päässyt ulkoilemaan yli vuoteen. Kerrostalossa ei ollut hissiä ja rappusten kulkeminen oli liian raskasta omin voimin. Olin tuntenut kahvin tuoksun jo käytävään saakka. Tapaaminen alkoikin halauksella ja kahvin juomisella, kuten yleensä ja lausahuksella: ”Eihän sinulla ole kiire?” Pöytään oli savolaiseen tapaan katettu kaikkea mah-

dollista ja useimmiten oletuksena oli, että diakoni maistaisi joka sorttia. (Tutkimuspäiväkirja 2014.)

Mielessäni huokailin: *”En jaksaisi tätä jatkuvaa kahvinjuontia. Miten kielittäytyisin kohteliaasti ja loukkaamatta? Tunnustelin vaivihkaa laukkuni sivulokeroa, huokaisin, Rennie-tabletit olivat laukussani, jos myöhemmin alkaisi närästää.”* (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Pian kuulin tutun kysymyksen: ”Otathan vielä kahvia, et ole vielä maistanut kakkua?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ikääntynyt yksin asuva rouva oli jäänyt leskeksi vuosia sitten. Kotitila oli ollut pakko jättää ikääntymisen myötä ja muuttaa maalta kirkonkylälle palveluiden lähelle. ”Kotipaikka on tyhjillään, koska lapsista ei löytynyt tilalle jatkajaa. ”Kaikki lapset ovat hyvissä ammateissa ja muuttaneet työn perässä isommille paikkakunnille. Kaikesta oli puutetta, mutta saatiin koulutettua heidät.” Lapset asuivat kaukana ja kävivät tapaamassa äitiään vain harvoin. ”Kyllä sen ymmärtää, etteivät ehdi käymään, kun on ura ja ainainen kiire. Ei heitä passaa vaivata omilla huolillaan. Eikä kotihoidolla ole aikaa, antavat lääkkeitä ja heti on jouduttava eteenpäin.” Lopulta vanhus totesi, että ”saisit sinäkin käydä useammin.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Tunsin piston sydämessäni ja omatunto kolkutteli.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Mielessäni oli monia muitakin vanhuksia, jotka odottivat käyntejäni. Tunsin riittämättömyyttä, mutta myös surua vanhuksen yksinäisyyden vuoksi.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Diakonisen vanhustyön päämääränä on lisätä ikääntyneen ihmisen hyvinvointia ja elämänlaatua. Tavoitteena on lisätä myös ikääntyneen turvallisuutta ja lisätä hänen osallisuuttaan. Ikääntyneiden osallisuutta pyritään lisäämään diakonisilla kotikäynneillä. Kotikäyntityössä on mahdollista tehdä etsivää työtä ja tukea yksinäisiä vanhuksia sosiaalisesti. (Jääskeläinen 2002, 198–199.)

Kuten monet kerrat aiemmin istuimme olohuoneessa ja katselimme yhä uudelleen vanhoja valokuvia. Vanhus pohti elettyä elämää. Syyllisyys omista tekemisistä ja tekemättä

jättämistä painoi hänen mieltään. Vanhuksen tarinoiden takaa kuului viiltävää surua. Vanhus oli menettänyt kaksi lapsistaan. Hänellä oli kova ikävä elossa olevia, mutta myös poisnuikkuneita lapsiaan sekä edesmennyttä puolisoaan. Vanhus purki minulle pahaa oloaan. ”Ei oikein uskalla edes ajatella menneitä aikoja. Tulee niin kova ikävä kotiin sinne maalle. Koti ja siellä vietetyt hetket tulevat uniinkin.” Vanhuksen oli ollut vaikea luopua perheen yhteisestä maaseudun kodista. Koettuja menetyksiä oli vaikea ymmärtää. Vanhus oli katkera elämälle ja masentuneen oloinen. ”Elämässä on ollut paljon surua ja sairautta. Miksi minä olen vielä täällä? Toivoisin jo pääseväni pois? Ei minulla ole enää mitään virkaa. Vanhuudessa olisi sietämistä, mutta lisäksi on sairauksia. Vanhuus ja heikkous tulivat loppujen lopuksi kuin varkain. Olin vasta nuori ja terve.” Vanhus pohti myös omaa suhdettaan Jumalaan. Hän kertoi, ettei ollut päässyt kirkkoon pitkään aikaan eikä ehtoollisyhteyteen. ”Etkö sinä voisi antaa minulle ehtoollista?” Kerroin hänelle, että voin välittää seurakuntamme papeille ehtoollispyynnön, sillä minulla ei ollut ehtoollisen jako-oikeutta. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Minulla ei ollut vastauksia vanhuksen kysymyksiin. Istuin hiljaa ja pidin häntä kädestä kiinni, hiljaa silitellen. Pidimme entiseen tapaan hartauden. Lauloimme yhdessä hänen lempivirtensä, Päivä vain ja hetki kerrallansa, luin psalmin, lukukappaleen ja rukouksen. Lopuksi siunasin hänet Herran siunauksen sanoin. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Olisipa minulla ollut tässä tilanteessa mahdollisuus antaa hänelle myös hänen kaipaamaansa ehtoollista” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kotikäyntiin sisältyi sielunhoitoa ja hartaushetki. Sielunhoidon välineinä käytin virsiä, raamattua ja rukousta. Käyntiin sisältyi diakonista vanhustyötä. Tutut virret tuovat lohdutusta vaikeasti sairaille ja vanhoille ihmisille. Virret ovat rukousta ja sielunhoidettava voi saada virsien kautta toivoa ja lohtua omaan elämäntilanteeseensa. Sielunhoitosuhteen kannalta olisi hyvä, jos ehtoollisen voisi toimittaa sielunhoidettavalle tutuksi tullut henkilö, ettei sielunhoitajan tarvitsisi pyytää paikalle tuntematonta ihmistä. (Kiiski, 2009, 122–123, 130–131.)

Elämä hiljentää ja riisuu palan kerrallaan, jokaista meitä jossakin vaiheessa elämää. Ihmisen olemassaoloon liittyvä puhuttelu saa hiljentymään sen koskettavuuden vuoksi. Erilaiset menetykset, suru ja elämän rajallisuuden kokemukset pysähdyttää. Elämän rajallisuus saattaa olla niin voimakas kokemus, että masennus valtaa mielen. Luterilainen mystikko Dag Hammarskjöld on kuvannut päiväkirjassaan elämän puhuttelusta nousevaa nöyryyttä sanomalla, että *”Myöntävä vastaus elämälle merkitsee, että vastaa myöntävästi myös omalle itselleen. Elämän puhuttelusta nousee kaikessa kanssakäymisessä ilmenevä nöyryys.”* (Häyrynen 2004, 109–110.)

9.3 Diakoni syntymäpäiväkäynnillä Pielaveden kirkonkylällä

Pielaveden seurakunnan diakoniatyöntekijät tekevät syntymäpäiväkäyntejä ikääntyneiden luokse. Diakoniatyöntekijä käy pyydettyä myös syntymäpäiväseuroissa laitoksissa sekä kotona. Suuret syntymäpäiväjuhlat järjestetään 70, 75, 80, 85 ja 90 vuotta täyttäneille kerran vuodessa. Kaikki syntymäpäiviään juhlivat eivät jaksa enää tulla yhteiseen juhlaan seurakuntatalolle, joten heitä pyritään tapaamaan kotikäynneillä mahdollisuuksien ja seurakuntalaisten toiveiden mukaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Olin syntymäpäiväkäynnillä yli 90-vuotiaan vanhuksen luona Pielaveden kylän alueella. Leskeksi jäänyt vanhus asusteli kerrostalossa. Hänellä oli takanapäin jo useita yksinäisiä vuosikymmeniä. Olimme tulleet tutuiksi ja läheisiksi toisillemme. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhuksen turvana olivat turvaranneke ja kotihoidon käynnit kerran päivässä. Viime aikoina vanhuksen vointi oli heikentynyt huomattavasti. ”Tämmöiseksi kömpelöksi olen mennyt. Piti ottaa tämmöinen vehje apuvälineeksi.” Vanhus oli joutunut turvautumaan myös ruokapalveluun. Voinnin heikkeneminen ja ruokapalveluun turvautuminen harmittivat vanhusta. ”Valmisruoka ei ole itse tehdyn ruoan veroista.” Vanhus otti esille aamulla tulleen valmisaterian ja näytti sitä minulle. Hän kysyi minulta: ”Mitä tämä on sinun mielestäsi, söisitkö sinä tätä? (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Häkellyin, en osannut vastata vanhuksen kysymykseen. Ruoan koostumus näytti epämiellyttävälle, enkä olisi voinut itse syödä kyseistä ruokaa. Tunsin myötähäpeää” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhus totesi: ”Minulla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin syödä ruoka, kun minusta ei ole enää pitämään huolta itsestäni.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhus tuntui olevan muutenkin allapäin. Hän oli ollut aina vieraanvarainen ja valmiiksi keitetty kahvi oli ollut odottamassa minua. Etenkin nyt hänen syntymäpäivänään hän olisi toivonut voivansa kestitä minua. Ensimmäisenä keitin vanhukselle puuron. Sen jälkeen tartuin kahvipannuun, panin pannun liedelle ja katoin pöydän. Myöhemmin tiskasin astiat. Vanhus kiitteli ja samalla harmitteli: ”sinä jouduit tiskaamaankin.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ikääntynyt voi kokea olevansa arvoton ja vaivaksi toisille. (Ylikarjula 2011, 190–193.)

Siirryimme olohuoneeseen, peittelin vanhuksen sänkyyn. Istuin hänen vierelleen, otin esille virsikirjan. Aiemmin meillä oli ollut tapana laulaa yhdessä, mutta nyt vanhuksen voimat eivät enää riittäneet laulamiseen. Lauloin hänelle, luin tulevan sunnuntain tekstit, psalmin ja evankeliumin. Vanhus nukahti välillä. Istuin hiljaa ja kuuntelin hänen hengitystään. Hetki oli kaunis. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Tunsin jälleen Pyhän läsnäolon. Hiljaisuus ja vanhuksen hauraus koskettivat minua” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kun vanhus avasi silmänsä, luimme yhdessä uskontunnustuksen ja Isä meidän -rukouksen. Silitin hänen hiuksiaan ja luin vielä Herran siunauksen. Hartauden jälkeen vanhus totesi hyvillä mielin: ”Näin meidän on hyvä olla.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Keskinäiseen yhteyteen tarvitaan Pyhän Hengen läsnäoloa ja tältä pohjalta nousevaa rakkautta. Diakonian voidaan katsovan edustavan juuri tämänkaltaista rakkautta, sillä diakonian luonteeseen kuuluu ilon, surun ja ahdistuksen jakaminen sekä muiden taakko-

jen kantaminen. Jakamiseen kuuluu toisen rinnalla kulkeminen, kuunteleminen ja läsnäolo. (Ahonen 2002, 75; Kettunen 2005, 11.)

Kauneuden näkeminen hetkessä lähtee toisen ihmisen kunnioittamisesta ja siitä, että pystyy tekemään tilaa Pyhän kokemiselle. Pyhyiden kokeminen ei ole sidottu tiettyyn paikkaan tai tekemiseen, jotta voi tuntea oman sisäisen rauhansa. Hiljaisuus ei ole ainoastaan äänen poissaoloa vaan Pyhän läsnäoloa. Pyhyiden kokemuksen äärellä ihminen on kasvokkain oman salaisuutensa kanssa. (Linqvist 1997, 90–91; Gothóni 2014, 54.)

Vanhuksella oli useampi huolenaihe. Hän koki avuttomuutta, koska ei pystynyt enää huolehtimaan itsestään. Hänen kokemuksensa mukaan hänellä ei ollut enää vaikutusmahdollisuuksia, oikeutta vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin. Hänen oli syötävä hänelle tuotu ruoka, tarjolla ei ollut muuta vaihtoehtoa. Hän koki myös häpeää, koska ei jaksanut pitää huolta vieraastaan. Häntä harmitti, kun vieras teki askareita hänen puolestaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Työntekijälle saattaa tulla tilanteita, joissa hänen on vaikea vastata asiakkaan toivomuksiin asiakkaan edun ja toiveiden mukaisesti. Asiakkaan etu on hankalaa määrittellä. Käsitteen määrittelyyn on monia eri tapoja. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) toteaa, että asiakkaalle tulee antaa mahdollisuus olla osallisena ja vaikuttamassa itseänsä koskevissa päätöksissä. Itsemääräämisoikeuden toteutumisesta tulee hankalaa toteuttaa, jos asiakas ei kykene tekemään sellaisia ratkaisuja, jotka ovat hänen oman etunsa mukaisia. (Ihalainen & Kettunen 2011, 60.)

Vanhus rauhoittui, kun autoin häntä tekemällä kodin pieniä askareita. Olin ollut aiemmin tilanteissa, joissa hengellisen työn tekijä oli rajannut itsensä ainoastaan ”hengellisen työn tekijäksi.” Kaikki hengellisen työn tekijät eivät osallistu kotikäynneillä ”maallisiin” tehtäviin. Maallisten tehtävien katsotaan kuuluvan kotihoidolle. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Toivottavasti en astunut kenenkään toisen tontille, kun hääriilin keittiössä, keitin puuroa ja tiskasin astioita. Ehkä kotipalvelun työntekijä ymmär-

tää, että toimin vanhuksen edun mukaisesti.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Joskus työntekijä rajaa omaa toimintaansa. Kyse on myös oman itsensä suojelusta? On helppo paeta sanonnan taakse: olen hengellisen työn tekijä. Kotiaskareiden hoitaminen ei kuulu minulle.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Oman näkemykseni mukaan ”maalliset” ja ”hengelliset” työtehtävät liittyvät olennaisesti yhteen. Osallistuminen myös kodin pieniin askareisiin on lähimmäisen rakkautta, rakkauden tekoja. Tapaamani vanhuksen luona kodin askareiden jälkeen annoin vanhukselle aikaa, jäin hänen vierelleen. Läsä oleminen ja kiireetön kuuntelu rauhoittivat vanhusta. Hartaushetki, yhdessä luettu uskontunnustus ja Isä meidän -rukous saivat vanhuksen tuntemaan hyvää oloa, jonka hän toi esille toteamalla: ”Näin meidän on hyvä olla.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ihminen on fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja hengellinen kokonaisuus. Myös sosiaaliset tarpeet ovat merkittävä osa ihmisen kokonaisuutta. Ihmistä on vaikea auttaa, jos hänen aineelliset tarpeensa, kuten arkiset askareet ja ruoan laittaminen ovat tyydyttämättä. Myös Jeesus huomioi ihmiset kokonaisvaltaisesti. Hänen voisi sanoa toimineen kontekstuaalisesti. (Jokela 2011, 138; Kiiski 2009, 18–19.)

Vanhuksesta oli tullut ajan myötä minulle läheinen. ”Pyrin olemaan kaikessa toiminnassani ammatillinen, mutta joskus ammatillisuuden raja häilyy. Joskus auttajan ja autettavan keskinäinen suhde elää ja muuttuu. Kohtaamisiin tulee mukaan myös omia henkilökohtaisia tunteita. Mielestäni se on inhimillistä” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhenemiseen kuuluu luopuminen. Hän joutuu luopumaan monista asioista omatoimisuudesta, puolisostaan ja ikätovereista. Vähän kerrallaan hän irtaantuu elämästä. Luopumisenäkökulman mukaan vanhuusvaiheen merkitys on sitä, että ihminen opettelee luopumista ja tätä kautta valmistautuu lopulliseen luopumiseen eli hän valmistautuu kuolemiseen. (Sarvimäki & Heimonen 2010, 27.)

Sielunhoitajalla tulisi olla aikaa pysähtyä sielunhoidettavan rinnalle. Hän voi välittää omalla olemuksellaan kiireettömyyttä ja tuoda sielunhoitotilanteeseen levollisuutta. Sie-

lunhoitotyön välineenä psalmien tekstit ovat rauhoittavia ja hoitavia. Isä meidän -rukouksen ja Herran siunauksen on todettu vaikuttavan myös hoitavasti. (Gothóni 2014, 54.)

9.4 Diakoni laitospöyynnillä Pielaveden kirkonkylällä

Päivä oli jo pitkällä. Puin ylleni diakonin virkapaidan sillä olin menossa laitospöyynnille vielä ennen kotiin lähtöä. Käytän laitospöyynneillä virkapaitaa merkinä siitä, että olen seurakunnan työntekijä. Huonokuuloisen ja vajaakuntoisen vanhuksen on helppo tunnistaa seurakunnan työntekijä valkoisesta sokeripalasta. (Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

Kun astuin potilashuoneeseen huomioni kiinnittyi televisioon, joka pauhasi kovalla äänellä. Olin ärsyyntynyt, kukaan ei katsonut televisiota, eikä huonokuntoisilla potilailla ollut mahdollisuutta sulkea sitä. Potilaat nuokkuivat ja joku vaikersi ääneen. (Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

”Hoitajilla ei ole aikaa pysähtyä potilaan rinnalle. Televisiosta on tullut ihmisen korvike. Suljen televisiot joka laitospöyynnillä myös jatkossa.”
(Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

Potilashuoneessa oli neljä huonokuntoista vanhusta. Kaikki pitkäaikaispotilaita. Kävin jokaisen sängyn vierellä tervehtimässä ja kerroin kuka olen. Huonokuntoinen potilas ei kuullut puhettani ja hän oli eksyneen oloinen. Hän ei ymmärtänyt, kuka diakoni oikein on. (Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

Puhuin kuuluvalla äänellä ja osoitin sokeripalaa kaulassani: *”Olen seurakuntasisar täältä Pielaveden seurakunnasta.”* (Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

Potilas hymyili, suuteli kättäni ja nyökytteli päätään kunnioittavasti. Tällä kertaa olin tullut kuitenkin tapaamaan erityisesti vain yhtä potilaista. Vaihduani kuulumisia kaikkien potilaiden kanssa siirryin hänen kanssaan sairaalan aulaan, jotta saimme keskustella rauhassa. (Tutkimuspöyväkirja kevät 2014.)

Vanhus oli kaatunut kotonaan ja hän oli ollut useiden viikkojen ajan sairaalahoidossa. Tällä hetkellä hän odotti jatkohoitopaikkaa. Paluuta omaan kotiin ei enää olisi. Tulevaisuuden koti tulisi olemaan palvelukodissa. Vanhus totesi kyöneleet silmissään: ”On se surkeaa, kun kaikki toiminnot huononevat. Näkö, kuulo ja liikkuminen eivät ole enää entisellään. Ei minusta ole enää yksineläjäksi.” Vanhus kertoi myös pahoilla mielin jatkuvista säryistä ja kivuista. ”Yölläkään ei saa nukutuksi.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Kun kohta huulillani rukous raukenee, silloinkin puolestani Henkesi rukoilee. Minua riisutaan ja majaa puretaan, oi Jeesus, minut kannu luoksesi kunniaan.” (Virsi 526)

”Laitoksessa kaikki päivät ovat samanlaisia. Ruokaa on jatkuvasti tarjolla. Ruoka ei maistu, ei ole töitä eikä kulutusta.” Vanhus kertoi minulle, että oma lähestyvä kuolema mietityttää. ”Tuntuu, että kuolema korjaa pian. Johan tässä on tullut nähtyä kaikenlaista.” Kuuntelin ja lohdutin häntä. Luin hänelle psalmin Herra on minun paimeneni. Vanhus kuunteli hiljaa ja totesi lopulta: ” Olen menossa sinne, mistä psalmeissa kerrotaan.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhasta testamentista etenkin psalmien tekstit tuovat lohtua, rauhaa ja iloa. Sielunhoidettava voi samaistua psalmien teksteihin ja reflektoida omia tunteitaan. Psalmien tekstit saattavat tuoda vaikeuksien keskellä olevalle ihmiselle helpotusta ja lohdutusta. (Kiiski, 2009, 118–119.)

Luimme yhdessä Isä Meidän rukouksen ja Herran siunauksen. Hyvästelin hänet ja lupasin tulla mahdollisimman pian uudelleen. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Kun poistuini laitospöytä, myös omat jalkani tuntuivat raskailta. Tunsin itseni todella väsyneeksi.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Päivä oli ollut pitkä. Siihen oli mahtunut monta tarinaa. Oma matkani jatkuisi vielä tänään oman ikääntyneen ja sairaan äitini luokse toisen paikkakunnan vuodeosastolle. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

9.5 Diakoni sairaalavierailulla

Tänään oli minun vastuuvuoroni tehdä sairaalakierros Pielaveden vuodeosastolla potilashuoneissa. Sairalakierros alkoi kolmen aikaan iltapäivällä. Potilashuoneissa kierteilyyn on varattu aikaa kaksi tuntia, sillä viiden aikaan iltapäivällä alkaa potilaiden lounasaika. Usein käy kuitenkin niin, ettei kierrokselle sovittu aika riitä, etenkin silloin, jos kohdalle sattuu useampi sielunhoitoa tarvitseva potilas. Kiertelin huoneesta toiseen, sammuttelin televisioita ja kiertelin sängyn viereltä toiselle. Esittelin itseni jokaiselle kädestä pitäen. Joku potilaista tarttui tiukasti käteen, kumarsi ja suuteli kättäni. Pielavedellä on hyvin tyypillistä, että seurakuntalainen kunnioittaa diakoniaa monin eri keinoin. Diakonin kohdatessaan osa huonokuntoista vanhuksista pyrkii seisomaan, joku jopa niiaa niksauttaa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Näissä tilanteissa tunnen itseni joskus jopa kiusaantuneeksi. En haluaisi, että kukaan kumartele edessäni, etenkin vanhat ihmiset. ”Olen samanarvoinen kaikkien kanssa enkä kaipaa erityiskohtelua. Tuon tämän usein myös esille sanomalla, ettei minua tarvitse teititellä. Olen kaikille Paula vaan.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Pielaveden terveyskeskuksen vuodeosaston potilaat ovat useimmiten vuodepotilaita. Kun kiertelen potilashuoneissa, kyselen jokaisen kuulumisia vuorollaan. Toimintataapaani kuuluu pitää myös hartaus, jos kukaan ei sitä kiellä. Tänään pidin useita huonekohtaisia hartauksia, mutta erityisesti yksi niistä jäi mieleeni. Huoneessa oli kuoleva potilas. Hän oli minulle tuttu entuudestaan. Siirryin hänen sänkynsä vierelle. Tiedustelin hänen toivettaan, haluaisiko hän hartauden, joka olisi suunnattu erityisesti hänelle. Heikkoksi mennyt vanhus nyökkäsi vaivalloisesti. Hän esitti minulle hiljaisen pyynnön. ”Rukoilethan puolestani, että pääsen pian Taivaan kotiin?” Otin esille kirkkokäsikirjan ja pidin rukoushetken ”sairaana luona” valmiin kaavan mukaisesti. Lopuksi siunasin hänet, piirsin ristin hänen otsaansa ja silitin hänen hiuksiaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Vanhuksen rukouspyyntö oli minulle vaikea. Siinä hetkessä en pystynyt täyttämään hänen rukouspyyntöään. Tunsin, että tapaamisemme oli viimeinen. Tiedostin kuoleman läheisyyden ja tunsin Pyhän läsnäolon. Tunsin nöyryyttä ja kiitollisuutta, että saan tehdä arvokasta ja minulle niin rakkasta työtä. Minulla ei ollut mahdollisuutta antaa hänelle ehtoollista, eikä

voidella häntä öljyllä. Olisiko minulla tulevaisuudessa mahdollisuutta toimia toisin? Diakoniatyöntekijänä minulla pitäisi olla mahdollisuus ainakin öljyllä voiteluun. Illalla ennen nukkumaanmenoa ristin käteni ja täytin kohtaamani vanhuksen rukouspyynnön.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Sairastaminen ja kuoleman läheisyys saattavat nostaa pintaan sieluhoidollisia tarpeita. Sairaana ja hädässä olevan ihmisen tarpeiden täyttämiseksi on olemassa valmiita rukoushetkiä Kirkollisten toimitusten kirjassa. Seurakunnan työntekijän olisi hyvä osata ja käyttää rohkeasti tarpeen tullen rukoushetkien kaavoja. Kirkollisten toimitusten kirjassa on mukana myös kaava, jonka mukaan voidaan toimittaa rukoushetki sairaan luona. Piispainkokouksen vuonna 1985 antaman ohjeen mukaan öljyllä voitelun painopisteen tulee olla esirukouksessa ja sairaan siunaamisessa. Toimituksen suorittaja voi olla myös diakoniaviranhaltija. (Kiiski, 2009, 112, 132–133.)

9.6 Diakoni surunvalittelukäynnillä

Minut oli pyydetty surunvalittelukäynnille edellisenä päivänä. Aamun työskareet alkoivat käynnillä paikallisessa kukkakaupassa. Pyysin kukkakaupan myyjää tekemään miehelle suunnatun surunvalittelukimppun. Minulle oli kerrottu, että kotikäynnistä saattaisi tulla erityisen raskas, sillä leskeksi jääneen miehen puoliso oli tehnyt itsemurhan ja tapahtuneesta oli kulunut vasta kaksi päivää. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Sydämeni tykytti jännityksestä. Osaisinko asettaa sanani oikein, löytäisinkö sanat, joilla lohduttaa? Osaisinko toimia tilanteessa ammatillisesti ja olla vahva? Pelkäsin omaa herkkyyttäni. Kyyneleet vierivät joskus pienistäkin asioista.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kun pääsin lopulta surukotiin, minua oli vastassa murtunut ja itkuinen mies. Hän oli yksin sillä lapset asuivat kauempana. Olohuoneen pöydällä oli aiemmin tulleita surunvalittelukimppuja. Miehen pyynnöstä avasin tuomani kimppun ja laitoin sen pöydälle muiden kimppujen joukkoon. Sivupöydällä oli poisnukkuneen puolison valokuva ja vierellä paloi kynttilä. Kriisitilanteesta huolimatta mies oli keittänyt minulle kahvit. Joimme kahvia hiljaisuudessa, jonka jälkeen siirryimme olohuoneeseen. Kerroin mie-

helle, että hän voisi käydä tapahtunutta läpi, jos hänellä olisi voimia siihen. Mies aloitti kertomuksen. Hän kertoi puolisonsa itsemurhaan johtaneista syistä. He molemmat olivat olleet pitkäaikaistyöttömiä. Perheessä oli ollut paljon sairautta ja ristiriitoja. Puolisolla oli ollut vuosien ajan mielenterveydellisiä ongelmia, jotka olivat koetelleet koko perheen jaksamista. Kaikista vastoinkäymisistä ja puolison sairaudesta huolimatta itsemurha oli tullut yllätyksenä. Hän ei ollut koskaan puhunut mitään asiaan viittaavaa. Mies murehti, ettei puoliso jättänyt edes viestiä hänelle, jäljelle jäi vain avoimeksi jääneitä kysymyksiä. ”Minun olisi pitänyt huomata, että hänen on paha olla.” Kuuntelin tarinaa hiljaisena. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Miten yhden perheen kohdalle voi sattua niin paljon murhetta ja vastoinkäymisiä? Miksi Jumala sallii kaiken kärsimyksen?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Minulla ei ollut sanoja, joilla olisin lohduttanut häntä. Osasin vain kuunnella ja ojentaa nenäliinoja. Kun miehen tarina päättyi, kaivoin jälleen laukustani tutut työvälit, virsikirjan ja kirkkokäsikirjan. Surun murtama mies ei halunnut minun laulavan. Hän myöntyi, kun ehdotin, että lukisin virren sanat ja pitäisin hartauden muilta osin. Rukoushetki toteutui valmiin kaavan sanoin, surukodin rukoushetken mukaisesti. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Päivän työt olivat tältä erää tehty. En pystyisi tekemään enää tänään toista kotikäyntiä. Ajelin hiljaisena paikallisen leipomon pihaan. Ostin eväspiirakoita ja kotiin viemiseksi munkkeja. Palasin takaisin autooni, otin piirakan pussista ja mutustelin päivän lounasta. Käänsin auton nokan pois Pielaveden kylältä kotia kohti Kuopioon. Auton radio sai olla tällä kertaa suljettuna. Tänään tarvitsin ympärilleni hiljaisuutta, en jaksaisi kantaa enää kenenkään toisen huolia. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Halusin olla yksin ja kerätä voimia seuraavan päivän hartauskierrosta varten.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Käynti surukodissa oli ollut henkisesti raskas. Surunvalittelukäynti oli tällä kertaa kriisityötä. Kohtaamiseen liittyi myös hengellinen ulottuvuus. Hengellinen työ tuli esille sie-

lunhoitona ja hartaushetken muodossa. Virren sanat toimivat hartaushetkessä rukouksena. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Virret ovat rukousta ja sielunhoidettava voi saada virsien kautta lohtua omaan elämäntilanteeseensa. Kuoleman läheisyys ja sairastaminen saattavat aktivoida kiinnostuksen hengellisiin asioihin. Vastoinkäymisten yhteydessä seurakuntalaiset etsivät tukea Jumalasta ja hänen armostaan. Sairastaminen ja kuoleman läheisyys nostavat pintaan myös sielunhoidollisia tarpeita. (Kiiski 2009, 113, 122–123, 132–133.)

9.7 Diakoni hengellisessä työssä hartauskierroksella

Maaseudulla diakoni hoitaa paljon sellaisia työtehtäviä, joiden on katsottu kuuluvan pääsääntöisesti pappien työtehtäviin. Useimmissa seurakunnissa hartauselämän toteuttamisen päävastuun katsotaan kuuluvan papistolle. Pielaveden seurakunnassa diakonia-työntelijät osallistuvat suuren hartauskierroksen toteuttamisen lisäksi myös hartaushetkiin vanhusten, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien palvelukodeissa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Oli keskiviikkoamu. Olin pukeutut päälleni virkapaidan jo kotona sillä tänään se tulisi olemaan päälläni koko päivän ajan. Tänään oli minun vastuuvuoroni toteuttaa suuri hartauskierros Pielaveden kirkonkylällä. Olin suunnitellut päivän hartaudet jo edellisellä viikolla. Minulla on tapana valmistella hartaudet huolella, jokaiselle ryhmälle koululaisille, vanhuksille, kehitysvammaisille ja muistisairaille omanlaisensa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Hartauskierros alkoi Pielaveden lukiolta. Hartaushetkeen ei ollut kovin paljon aikaa, sen tuli kestää alle kymmenen minuuttia. Yleensä käy niin, että ylitän toivotun ajan ja näin kävi tänäänkin. Hartaus toteutetaan opettajien huoneesta käsin ja kovaäänisen kautta. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Tuskailin omaa hitauttani ja samalla kritisoin työtehtävääni. ”Minulla ei ole koulutusta nuorisotyöhön enkä koe olevani vahvoilla lukion hartauk-

sisä. Miten tässä näin kävi, että teen myös nuorisotyötä? Minun tulisi olla valmis tehtävään kuin tehtävään.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Lukiolta siirryin muutaman sadan metrin päähän Pappilantielle toimistolleni. Ehdin avata tietokoneen ja juoda kahvin. Seuraavaksi oli jo jouduttava kehitysvammaisten toimintakeskukseen. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kehitysvammaisten toimintakeskus sijaitsee parin kilometrin päässä Pielaveden kylän tuntumasta. Olin toimintakeskuksessa odotettu vierailija. Minua oli odottamassa noin kaksikymmentä iloista ja reipasta miestä sekä naista. Iältään he olivat kolmenkymmenen ja kuudenkymmenen väliltä. Minulla on tapana kätellä kaikki kohtaamani henkilöt, kohtaaminen alkoi tälläkin kertaa siis kättelystä. Istuin heidän keskelleen ja aloitimme hartauden heidän toivomallaan virrellä. Tein ristinmerkin ja aloitin lukemalla edellisen sunnuntain tekstit kirkkokäsikirjan mukaan. Pidin puheen liittyen edellisen sunnuntain teksteihin. Luin myös kirjaa, joka kertoo siitä, millainen Jumala on. Olimme käyneet kirjaa läpi jo aiemmin ja keskustelleet yhdessä kirjan tekstien pohjalta. Näin teimme tälläkin kertaa. Ennen poislähtöäni annoin jokaiselle kortin, jossa luki: Joskus Pyhä ei vain tule näkyviin, ennen kuin Jumala sammuttaa valot. Kysäisin vielä lähtiessäni, mitä tuo lause oikein tarkoittaa? Sain vastauksen kysymykseeni: ”Se tarkoittaa sitä, että kohtaamme Pyhän sitten, kun meitä ei enää ole.” Ryhmä tuotti omaa, uutta teologiaa ja antoi myös minulle mietittävää useamman päivän ajaksi. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ennen seuraavaa hartaushetkeä ehdin käydä toimistolla ruokailemassa ja lukemassa sähköpostini. Pian oli lähdettävä seuraavaan hartauteen vanhusten kerhuhuoneelle. Varasin hyvin aikaa, jotta ehdin keskustella vanhusten kanssa ennen hartauden alkamista. Vanhusten kerhuhuoneen edessä oli parkissa suorassa jonossa useita rollaattoreita. Paikalle oli saapunut jo hyvissä ajoin kymmenen vanhusta, jotka asuivat pihapiirin vanhusten taloissa. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kättelin kaikki ja kyselin heidän kuulumisiaan ”*Mitä tänne kuuluu? Mitenkä olette jaksaneet? Oletteko olleet terveinä?*” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Vanhukset kertoivat sairauksistaan ja kivuistaan. Jotkut heistä alkoivat puhua yhteen ääneen: ”Oma koti oli jätettävä, ei täällä kylällä ole samanlaista kuin ennen omassa kodissa. Mökki oli pakko jättää, kun kotona ei enää pärjännyt. Sama tilanne on meillä kaikilla. Mökit ovat jääneet tyhjilleen ja kesällä käydään, kun lapset ovat lomilla. Päivä kerrallaan mennään eteenpäin.” Vanhuksilla oli tänään myös muita murheita. Lähistöllä asuva kaikille tuttu vanhus oli nukkunut pois muutama päivä sitten. He toivoivat, että muistaisin poisnukkunutta hartaushetken aikana. Juttutuokion jälkeen aloitimme hartauden. Olin suunnitellut perinteisen hartauden puheineen ja virsineen. Lauloimme heidän lempivirsiään. Loppurukouksessa muistin myös heidän poisnukkunutta lähimmäistään. Lopuksi tarinoimme vielä hetkisen. Kättelin kaikki ja poistuin tien ylitse suoraan seuraavaan hartauspaikkaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Päivä oli vierähtänyt jo iltapäivään. Olin menossa vanhustyönkeskukseen. Hartauspaikkana oli suurikokoinen aula. Minulla oli kassissa risti, asetin sen ja Raamatun aulassa olevalle pöydälle. Paikalla nuokkui kaksi väsynyttä matkamiestä. Vanhukset olivat ilmeisesti ruokailleet vasta ja heidät oli jätetty istumaan aulaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Ohitse kulki kiireinen hoitaja jolle huikkasin: ”*Tänään olisi hartaus, onko tilaisuuteen tulossa ketään muita?*” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Hoitaja lupasi selvittää tilannetta. Siinä odotellessa pohdin, että tilanne oli ollut jo kauan samanlainen. Paikalla oli useimmiten vain muutama muistisairas vanhus. Usein hekin nukkuivat tai valittivat väsymystään. Joku aneli joskus, että haluaa pois, ettei jaksaisi istua enää. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”*Onko vanhuksia pakko istuttaa paikallaan, jos voimat eivät riitä. Eikö ääneen valittaminen ole hoitohenkilökunnalle merkki siitä, että vanhus kärsii?*” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Lopulta paikalle kiiruhti muutamia hoitajia. Huonokuntoiset vanhukset istuivat pyörätuoleissa. Hoitajat kärräsivät heidät eteeni. Joku hoitajista jäi istumaan sivummalle. Lopulta paikalla oli vajaa kymmenen vanhusta. Otin virsikirjat käteeni ja jaoin niitä vanhuksille. Tarkoituksena oli ollut laulaa tuttuja vanhoja virsiä. Virsikirjat eivät pysyneet

kaikkien vanhusten käsissä. Joku heistä esitti kysymyksen, mikä kapistus kirja oikein oli. Jälleen kerran olin ainoa, joka lauloi. Osa vanhuksista istui rauhallisena ja kuunteli. Jonkun silmistä vierähti kyynel. Kierrätin ristiä, jokainen sai omalla vuorollaan koskettaa sitä. Kerroin, että ristin keskellä on Jeesus. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Vanhuksien silmiin syttyi ilo. Jeesus oli monelle edelleen tuttu mies, myös muistisairas tunnisti nimen Jeesus.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Hartauden päätteeksi luin heille muutaman Anna-Mari Kaskisen runon, kättelin kaikki ja poistuin kiireellä työkokoukseen, jonka oli tarkoitus alkaa iltapäivällä kahden aikaan. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Työkokous alkoi kahvin juonnilla. Kahvi maistui, sillä kurkku tuntui kuivalta, kuin santapaperi päivän hartauksien ja kaiken puhumisen jälkeen. Seurakuntamme työkokous on joka keskiviikko ja olin kritisoinut käytäntöä siitä saakka, kun tulin töihin Pielavedelle. Mielestäni pienessä seurakunnassa työkokous riittäisi kahden viikon välein. Näin aikaa jäisi seurakuntalaisten kohtaamiseen. Useimmiten kokouksessa käsiteltiin ainoastaan pappien töitä ja diakoniatyö oli tuntunut jäävän sivuun. Keskustelua oli käyty kyseisestä aiheesta aiemmin tiukkaan sävyyn ja olin edelleen asiasta pahoilla mielin. Olin kokenut jääneeni tilanteessa altavastajaksi. Istuin kokouksessa hiljaa. Mielessäni pyöri jo seuraava hartaus, joka olisi sairaalan aulassa. Vilkuilin kelloa tämän tästä. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Tunsin itseni ulkopuoliseksi, sivusta seuraajaksi. Minulla oli ajatukset myös seuraavassa hartauksessa. Päivän kiireet painoivat hartioita ja tunsin väsymystä.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Päivän viimeinen hartaus oli Pielaveden sairaalassa eli terveyskeskuksen vuodeosaston aulassa. Paikalla oli vain yksi pitkäaikaispotilas. Katselin ja kuulostelin, olisiko mukaan tulossa muitakin potilaita. Lopulta hoitaja kärräsi paikalle kaksi huonokuntoista vanhusta. Meitä oli hartauksessa yhteensä neljä, minut mukaan lukien. Aloitimme hartauden virrellä. Tällä kertaa virren veisuu ei mennyt aivan yksinlaulamiseksi. Ainoa virkeä paikalla olija veisasi kanssani kuuluvalla äänellä. Hartaushetki oli rauhaton, sillä osa ajasta meni levottoman potilaan rauhoittamiseen. Hän äänteli ja voivotteli. Yritin rauhoitella häntä ja katselin toivottomana ympärilläni, eikö joku hoitajista tulisi hakemaan häntä

pois, mutta ketään ei näkynyt. Lopulta vanhus kysyi minulta, veisinkö hänet pois osastolta omaan kotiin, jos hän maksaisi siitä minulle? (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Sydäntä riipaisi, tätäkö vanhuus on? Enää ei ole jäljellä edes itsemääräämisoikeutta, kaikki on viety. Ei enää kotia minne palata, suljetut ovet ympärillä. Tämä on pahempaa, kuin vankilassa, vaikka eipä minulla ole kokemusta vankilan olosuhteista. Vankilassa pääsee kuitenkin halutessaan omaan selliinsä ja joskus jopa ulkoilemaan.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Kello oli jo viisi iltapäivällä kun hartauskierron oli viimein ohitse. Hartauskierron oli ollut pitkä ja uuvuttava. Se oli osittain myös antoisa kokemus ja tunsin itseni tarpeelliseksi ja sain hyödyntää omaa osaamistani ja vahvuuksiani. Tunsin itseni myös riittämättömäksi ja väsyneeksi. Hartauskierron ei tuntunut tällä tapaa toteutettuna tarkoituksenmukaiselta. (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Voisiko toimintaa uudistaa? Palveleeko käytäntö todella seurakuntalaisia? Onko käytäntö jopa vanhoillinen? Ainakin se on raskas kokemus työntekijälle tällä tapaa toteutettuna.” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

”Entä kaikki kohtaamani huonokuntoiset vanhukset? Kuka huomioi heitä? Toteutuvatko tässä nyt ne Läsnäolon kirkon (2003) asiakirjaan kirjatut tavoitteet eli jokainen seurakuntalainen tulisi kohdata henkilökohtaisella tasolla?” (Tutkimuspäiväkirja kevät 2014.)

Diakonin hengellinen työ tuli esille suuren hartauskierron aikana monimuotoisesti. Hartaushetkiin liittyi keskeisesti yhteisöllisyys ja osallisuus. Vanhuksilla ja kehitysvammaisilla oli mahdollisuus päästä seurakuntayhteyden yhdessä vietetyn hartaushetken kautta. Hartaushetkiin liittyi hengelliset työvälineet virsien veisuu, raamatun lukeminen ja rukous. Muistisairaiden vanhusten kohdalla käytin myös näkö- ja kosketushavaintoihin perustuvia menetelmiä. Jokaisen oli mahdollista koskettaa, tunnustella ja katsoa krusifiksia lähemmin. Käytin hartaushetkissä hengellisiä elementtejä monipuolisesti. Kuvaus Pielaveden seurakunnan suuresta hartauskierruksesta toi esille yhden näkökulman siitä, millaista on diakonin hengellinen työ vanhusten parissa maaseutuseurakunnassa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Diakoni hengellisen työn tekijänä Pielaveden seurakunnassa

Tutkimukseni mukaan Pielaveden seurakunnan diakonin hengellinen työ on monimuotoista. Hengellisyys on läsnä aina ja kaikkialla kaikissa ihmisten välisissä kohtaamisissa. Kaikki yhdessä oleminen on hengellistä. Hengellisyyttä ei voi erottaa muusta olemisesta ja toiminnasta. Ihminen on fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen - ja hengellinen kokonaisuus. Diakoniatyössä ihminen kohdataan aina kokonaisvaltaisesti. Hengellisyys tulee esille kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen kautta. Ihminen on Jumalan kuva ja hänen ihmisarvonsa luovuttamaton.

Diakoniatyöntekijänä hengellisyyteni välittyy ulospäin asenteissani, tavassani tehdä diakoniatyötä ja toimia ihmisten parissa. Hengellinen työ tulee esille ihmisten kohtaamisissa kodeissa, laitoksissa ja hartaushetkissä. Sielunhoitokeskustelut ovat hengellistä työtä ja kuuluvat yhtenä osana diakoniatyöhön. Arvioni mukaan sielunhoitokeskusteluihin ja hartauselämän toteuttamiseen kuuluu työajastani noin kuusikymmentä prosenttia.

Työhöni liittyy paljon hengellisiä elementtejä. Hengellisten elementtien käyttö diakoniatyössä on kuitenkin yksilöllistä. Väitöskirja Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa vahvistaa tutkimukseni tuloksia. Jokelan (2011) mukaan seurakuntalainen havaitsee diakoniatyöntekijän hengellisyyden hänen asenteissaan ja tavassaan toimia ja käyttää hengellisiä työmenetelmiä ja työvälineitä. Asiakkaan on mahdollista liittyä seurakuntayhteyteen hengellisten työvälineiden, rukouksen, siunauksen ja hartauden kautta. Työtapani on hengellinen ja käytän sielunhoitotyössä usein sielunhoidon välineitä. Sielunhoitotyössä Raamatun käyttö ja etenkin psalmittekstien lukeminen ovat minulle tärkeitä elementtejä. Käytän sielunhoitotyössä myös virsikirjaa. Laulan sekä luen virsiä sillä kaikki eivät tunne virsien laulamista omakseen. Näissä tilanteissa virret voivat toimia myös rukouksena. Toteuttamani hartaushetket eivät ole ainoastaan työntekijäkeskeisiä sillä usein laulamme yhdessä sielunhoidettavan kanssa ja luumme Isä meidän -rukouksen ja Herran siunauksen. Käytän myös havainnollistamista etenkin laitoksissa toteutuvissa hartaushetkissä. (Kiiski 2009, 108–109; Jokela 2011, 139.)

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että minulla on mahdollisuus käyttää työssäni hyvin monipuolisesti hengellisiä elementtejä ja keskittyä seurakuntalaisten hengellisen elämän hoitamiseen. Pielaveden seurakunnan diakoniatyön painopisteenä on hengellinen sekä kotikäyntityö. Voidaan todeta, että työlle asetetut tavoitteet hengellisen työn osalta ovat saavutettu hyvin. Ulla Jokela on selvittänyt väitöskirjassaan diakoniatyöntekijöiden asenteita hengelliseen ulottuvuuteen. Jokelan tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät haluaisivat keskittyä enemmän hengelliseen työhön, sielunhoitoon ja keskusteluihin. (Jokela 2011, 151–153.)

Tutkimukseni mukaan yhteisöllisyys on tärkeässä roolissa Pielaveden seurakunnan diakoniatyössä. Yhteisöllisyyden merkitys tulee esille hartaushetkissä sekä henkilökohtaisissa tapaamisissa. Myös tutkimus seurakunnasta osallisuuden yhteisönä vahvistaa oman tutkimukseni tuloksia. Yhteisöllisyys diakoniatyössä muodostuu henkilökohtaisten tapaamisten kautta. Myös yhdessä oleminen ja yhteistoiminta ovat tärkeitä. Yhteisöllisyys rakentuu myös elämän merkityksellisyyden kautta. ”*Hengellisyys on läsnä kaikissa näissä ulottuvuuksissa.*” (Thitz 2013, 47–48, 53, 83.)

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että Pielaveden seurakunnan diakoniatyö on myös hartauskeskeistä. Diakoniatyön painopiste on tällä hetkellä hengellisessä työssä, mutta mielestäni hartauskäytäntöjen juuret voivat olla myös syvemmillä seurakunnan toiminnan historiassa kuin nykypäivän toimintaperiaatteissa. Pielaveden seurakunnan historiaan liittyy olennaisena osana herännäisyys ja seurojen pitoperinne. On mahdollista, että myös seurakunnan herännäisyys on vaikuttanut toiminnan hartauskeskeisyyteen. Pielaveden seurojen pitoperinteellä on pitkä menneisyys ja seurojen pitoperinne jatkuu edelleen. (Kokkonen 2006, 219, 221–223.)

Pielaveden seurakunnan diakoniatyötä on tehty noudattamalla samoja työkäytäntöjä vuosien ajan ja muutoksien aikaan saaminen on ollut työlästä ja hidasta. Yksittäisen työntekijän on vaikea muuttaa seurakuntaan juurtuneita työtapoja. Hartauselämään keskittyminen ja hartauksien suunnittelu vie työaikaa ja voimavaroja seurakuntalaisten henkilökohtaiselta kohtaamiselta. Ihmisten kohtaamiselle tulisi olla enemmän tilaa ja aikaa. Diakoniatyön on sanottu olevan kunnan sosiaalitoimen jatke, mutta maaseutuseurakunnassa tämä väite ei pidä paikkaansa. Pielaveden seurakunnan diakoniatyöstä vain

murto-osa on toimistotyötä. Avustusasiakkaita ei ole pienellä paikkakunnalla jonoksi asti. Diakoniatyö keskittyy enemmän hartauselämään ja kotikäyntityöhön.

Työni hartauskeskeisyys ei ole ainoastaan kuormittava tekijä, mutta toivoisin, että joitakin käytäntöjä voisi kuitenkin muuttaa ja kehittää. Hartaushetket ovat antoisia ja hartauselämän toteuttaminen on yksi vahvuuksistani. Olisiko kuitenkin mahdollista, että tulevaisuudessa suuri hartauskierros olisikin pieni hartauskierros? Ehkä yhdelle päivälle sovittuja hartaushetkiä voisi jaksottaa useammalle päivälle? Toimimattomat työkäytännöt vaikuttavat myös seurakuntalaisiin ja välittyvät ainakin välillisesti työntekijän toiminnan kautta. Mielestäni ei ole tarkoituksenmukaista pitää hartauksia erittäin huonokuntoisille vanhuksille, joilla on vaikeuksia istua paikoillaan kipujen vuoksi. Yhteisöllisyyttä tulisi kehittää muuttamalla toimintaa ja toimintatapoja. Tähän viittaa tutkimuksessaan myös Päivi Thitz. (Thitz 2013, 47–48, 53, 83.)

Vanhuksille tulisi järjestää aikaa ja kohdata vanhus henkilökohtaisesti. Pielaveden vanhustyössä toimivien asiantuntijoiden kanssa tulisi keskustella nykyisten käytäntöjen toimimattomuudesta. Moni vanhus jää sairaalan vuodeosastolla omaan huoneeseensa, koska hoitajilla ei ole aikaa tuoda heitä yhteiseen hartaushetkeen. Olisiko hartauksia mahdollista toteuttaa niin, että mahdollisimman moni kuulisi hartaudet esimerkiksi kaittimien kautta? Kirkon vanhustyön strategian pohjalta laadittujen teesien mukaisesti jokaisella vanhuksella on oikeus saada hengellistä hoitoa ja huolenpitoa. (Kirkkohallitus 2009, 13.)

Tutkimustulokseni nostivat esille vanhusten tarpeen ehtoollisyhteyteen. Kotiehtoollispyynnöt tulivat esille kotikäyntityössä. Kirkon vanhustyön teesien mukaan vanhuksille tulee taata oikeus päästä ehtoollisyhteyteen. Sielunhoitotapaamiset ajoittuvat yleensä pitkälle ajanjaksolle ja sielunhoidettava ja sielunhoitaja tulevat tutuiksi toisilleen. Sielunhoidettavalle olisi tärkeää, että ehtoollisen jakaja olisi hänelle tuttu ja turvallinen henkilö. Pielaveden seurakunnassa on keskusteltu diakoniatyöntekijöiden kotiehtoollisen jakamiseen liittyvistä teemoista. Kirkkoherran ja kappalaisen kanssa käytyjen keskustelujen perusteella diakoniatyöntekijöiden kotiehtoollisen jakaminen toteutunee lähitulevaisuudessa. (Kirkkohallitus 2009, 13.)

Tutkimuksessani pohdin myös öljyllä voitelun mahdollisuutta yhtenä osana hengellistä työtä. Mielestäni öljyllä voitelu sopii omaan työskentelyyni, koska käytän muutoinkin paljon hengellisiä elementtejä. Öljyllä voitelu tuntuu luontevalla toimintatavalla. Tutkimukseni valmistumisen jälkeen olen ottanut öljyllä voitelun mukaan omiin työmenetelmiini.

10.2 Sielunhoitokeskustelujen teemat

10.2.1 Kuolema ja kärsimys

Vanhukset pohtivat sielunhoitokeskusteluissa kuolemaan liittyviä teemoja, pelkoja ja kärsimystä. Osa heistä toivoi kuolemaa omalle kohdalleen ja pyysi minua rukoilemaan, että Jumala ottaisi heidät luokseen. Rukouspyynnön aihe oli minulle vaikea. Päiväkirjassani pohdin rukouspyyntöä myös eettisestä näkökulmasta. ”*Olisiko minulla diakoniatyöntekijänä oikeutta toivoa ja pyytää Jumalalta jotakin, niin lopullista ja arkaa asiaa.*” Kysymys oli minulle vaikea. Päädyin lopulta keskustelemaan aiheesta myös työnohjaajani kanssa.

Kärsimyksen kohtaaminen ei ole helppoa. Kärsimys herättää monia kysymyksiä. Miksi jonkun pitää kärsiä ja toisen ei? Vastausta kysymykseen ei ole. Diakoniatyössä ihmisten kärsimys ja toivo ovat aina läsnä usein yhtä aikaa. Ammatillisuus auttaa ja antaa suojaa diakoniatyöntekijälle kohdata kärsivä ihminen. Joskus tarvitaan kuitenkin toisen ammatillaisen näkemystä ja tukea vaikeissa kysymyksissä. Diakoniatyöntekijän on tärkeää reflektoida omaa työtään ja toimintatapojaan. Teologinen reflektointi on tärkeää joko työnohjaajan tai henkilön kanssa, jolta saa vertaistukea. Toisen kanssa voi miettiä omia elämänratkaisuja ja suhdetta uskoon ja teologiaan. (Gothóni 2012, 201–211.)

10.2.2 Pyhyiden kokemukset

Tutkimuksessani nousi esille myös omat pyhyiden kokemukseni sielunhoito- ja diakonisessa vanhustyössä. Pyhyiden kokemukset olivat hyvin henkilökohtaisia tuntemuk-

sia ja vaikeasti määriteltäviä kokemuksia. Olen tuonut kokemukseni esille, vaikka asia on useimmille arkaluonteinen. Sana pyhä voidaan tulkita monin eri tavoin. Pyhyiden kokemuksia on monenlaisia. Itselläni pyhyiden kokemukset liittyivät ihmisten kohtaamiseen ja hiljentymiseen. Koin pyhän läsnäoloa suurten kysymysten äärellä pohtiessani elämän ja työni merkityksiä. Pidin kokemuksiani tärkeänä oman hengellisyyteni ja siinä kasvamisen kannalta. Ammatissa ja persoonana kehittymisen kannalta on hyvä tiedostaa, ettei kaikkeen löydy aina vastauksia. Myös hiljaisuudella on oma merkityksensä.

Pyhään liittyvien asioiden sisäistäminen antaa mahdollisuuden selkeyttää hengelliseen elämään sisältyviä kohtaamisen malleja. (Lankinen, 2003, 345–346.) Mielestäni evankelis-luterilaisessa kirkossa vierastetaan keskustelua Pyhän Hengen toiminnasta ja Pyhyiden kokemuksista. ”Työntekijä leimataan helposti.” Usein myös hengelliset kokemukset liitetään helluntailaisuuteen ja karismaattisuuteen. (Tutkimuspäiväkirja 11.4.2014.)

10.3 Diakoninen vanhustyö

Tutkimukseni perusteella yhteiset hartaushetket ryhmissä ja kokemus yhteisöllisyydestä olivat tärkeitä vanhuksille. Maaseudulla palvelut ovat kaukana ja pitkät välimatkat hankaloittavat palvelujen saatavuutta. Pielaveden maaseudulla on useita syrjäkyliä joissa ei ole enää palveluita. Ennen maaseudulla saattoi olla monta kyläkauppaa. Nyt kyläkaupat ovat tyhjiällä ja palvelut sijaitsevat taajamissa. Myymäläauto ei kulje kaikkialla ja usein syrjäkylien vanhukset ovat joutuneet luopumaan myös ajokortista. Iän myötä terveydelliset seikat ovat tuoneet mukanaan monia rajoituksia. Uuden karheat autot seisovat monien pihojen laitamilla täysin käyttämättöminä. Naapuri talojen ikkunoissa on laudat ja valoja ei näy missään. Palveluiden ja sosiaalisten kontaktien puuttumisen vuoksi maaseudulla korostuu seurakunnan toiminnan ja yhteisöllisyyden merkitys. (Thitz 2013, 47–48, 53, 83.)

Tutkimukseni toi esille diakonisen vanhustyön merkittävyyden. Vanhusten kanssa on tärkeää muistella menneitä ja kuunnella tarinoita. Läsnäolo vanhuksen rinnalla on hoitavaa. Rinnalla oleminen hoitaa vanhuksen yksinäisyyttä ja toisen ihmisen kaipuuta.

Läsnaöloon sisältyy tiiviisti asioiden muistelu esimerkiksi valokuvien katselu, lukeminen ja yhdessä rukoileminen. Diakonisessa vanhustyössä vanhuksen kokonaisvaltainen kohtaaminen on tärkeää. Myös osallistuminen kodin pienten askareiden hoitamiseen tuo vanhukselle tunteen, että hänestä välitetään ja hänen tarpeitaan kunnioitetaan. Kotikäyntityö tukee vanhuksen hengellisyyttä ja osallisuutta sekä lisää hänen hyvinvointiaan. (Sainio, 1999, 90–91.)

Suomalaisen ikääntymispolitiikan tavoitteena on ollut vuosikymmenien ajan vähentää laitospaikkoja ja tukea vanhusten kotona selviytymistä. (Voutilainen 2013, 300.) Vanhuspalvelulain tultua voimaan 1.7.2013 myös Pielaveden kunta perusti vuoden 2014 aikana vanhusneuvoston. Pielaveden kunta on vähentänyt vanhustenpalveluja lopettamalla vanhusten päivätoiminnan. Tilalle on pyritty järjestämään muuta toimintaa, mutta toiminta ei ole saavuttanut kaikkia huonokuntoisia vanhuksia. Diakoninen vanhustyö on yhteiskunnallisesti merkittävää. Diakoniatyöltä odotetaan paljon, mutta se ei voi korvata yhteiskunnalle kuuluvia palveluita hoivaa ja huolenpitoa. Vanhuspalvelulain tehtävä on turvata vanhusten oikeuksia. Lain tavoitteena on varmistaa, että ikääntyneet ihmiset saavat myös yksilöllisesti heille suunnattuja palveluita. Mielestäni tulevaisuuden haasteena on saada kuntien, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyö entistä toimivammaksi, jotta vanhuspalvelulaki voisi toteutua käytännön tasolla. (Vanhuspalvelulaki 2014.)

Kirkon vanhustyön strategian pohjalta laaditut vanhustyön teesit toimivat diakonisen vanhustyön suunnan näyttäjinä. Vanhuksille tulisi taata mahdollisuus päästä seurakuntayhteyteen ja mahdollisuuteen saada lähimmäisenrakkautta. Vanhustyön teesit ja diakonityölle asetetut tavoitteet ja arvot eivät aina toteudu käytännössä. Työlle asetettuja tavoitteita tulisi tarkistaa säännöllisesti. Kaikilla vanhuksilla ei ole mahdollisuutta päästä ehtoollisyhteyteen, eikä heillä ole mahdollisuutta saada lähimmäisenrakkautta. Monilta vanhuksilta puuttuu sosiaalinen verkosto ja näin ollen myös keskusteluyhteys lähimmäisiin.

Diakoniatyössä kohtaamani vanhukset ovat useimmiten yksinäisiä ja he kokevat myös turvattomuutta. Elämän loppuvaiheessa tulisi huolehtia vanhuksen hyvästä elämän laadusta. Kirkon vanhustyön teesien mukaan on tärkeää huolehtia siitä, etteivät vanhukset koe tarpeetonta kipua ja yksinäisyyttä. Diakoniatyöntekijän ja omaishoitajan näkökul-

masta katsottuna totean, että valitettavasti nämä teesit eivät aina toteudu käytännössä. Moni vanhus kokee ehtopuolella kipeää yksinäisyyttä. Usein maaseudulla asuvien vanhusten aikuiset lapset asuvat kauempana kaupungeissa. Heillä ei ole mahdollisuutta olla läsnä eikä aikaa olla mukana omien vanhustensa elämässä. Hoivapuolella, terveydenhoitohenkilökunnalla on usein liian kiire pysähtymiseen ja vanhuksen kuulemiseen. Osittain tästä syystä myös laitoksessa olevat vanhukset ovat usein hyvin yksinäisiä. Kaikilla on nykyisin kiire, eikä vanhuksille ole riittävästi aikaa. Toivoisin, että ihmiset pysähtyisivät pohtimaan, mistä kiire johtuu ja mitä se tarkoittaa. Toivoisin, että jokaisella meistä olisi aikaa pysähtyä vanhuksen rinnalle nähdä ja kuulla heitä. Jokaisella meistä on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi. Meistä jokainen vanhenee, vanhenemisesta huolimatta jokaisella on oikeus ihmisarvoiseen elämään ja kunnioittavaan kohteluun.

10.4 Diakoniatyön merkitykset oman työn tekemisen kannalta

Työkenttäni on hyvin laaja. Työtehtäväni eivät ole tarkkaan määriteltyjä. Työni on kuitenkin monipuolista ja diakoniatyöntekijänä saan toteuttaa itseäni ja voin hyödyntää omaa moni ammatillisuuttani ja laaja-alaista työkokemustani. Mielestäni myös sosionomi-diakonin laaja-alainen koulutus antaa tehtävääni hyvät tiedot ja taidot. Myös lisäkoulutusta tarvitaan, sillä työhöni sisältyy paljon niitä työtehtäviä, joiden on perinteisesti katsottu kuuluvan papeille. Etenkin laitoksissa toteutuvat hartaudet ja sairaalasielunhoito mielletään useimmiten kuuluvaksi enemmän pappien kuin diakonien työnkuvaan.

Työni on hyvin yksinäistä. Oman työni reflektointiin ei aina ole mahdollisuutta. Monet päivän aikana koetut asiat kulkevat mukana aina kotiin saakka. Tutkimukseni perusteella päiväkirja on toimiva työväline itsereflektoinnin tukena. Mielestäni päiväkirja soveltuu itsereflektoinnin välineeksi myös muutoin kuin vain tutkimusmielessä. Tarkoitukseni on ottaa päiväkirja työvälineeksi diakoniatyöhön. Itsereflektointi on itsensä johtamisen ydinosaamista. Diakoniatyön työajattomuuden vuoksi tarvitaan kykyä johtaa ja priorisoida omaa työtään. Reflektointi avaa mahdollisuuden oman toiminnan ja sen seuraamusten arviointiin ja pohdintaan. Reflektoida omaa työtään on mahdollista analysoida, käsitteellistää ja luoda uusia toimintamalleja. Myös jatkuva työn kehittäminen ja

itse arviointi on tärkeää. Reflektoinnin tulisikin tapahtua arjessa ja olla osa työtehtäviamme. (Sydänmaalakka 2006, 81.)

Työtäni kuormittaa myös jatkuva kiire ja riittämättömyyden tunteet. Diakoniatyössä työntekijä saa myös suoraa palautetta, kuinka hän on pystynyt vastaamaan seurakuntalaisten odotuksiin. Vanhuksen yksinäisyys ja odotukset työntekijää kohtaan saattavat tulla esille keskustelun yhteydessä: ”saisit sinäkin käydä useammin.” Joskus suora palaute lisää riittämättömyyden tunteita. Auttamistyötä on paljon ja työtahti usein liian tiukka. Kaikkia seurakuntalaisia ei ole mahdollista kohdata.

Tiukka työtahti tuli esille etenkin suuren hartauskierroksen aikana. Suuren hartauskierroksen vastuuvuorolla päivään sisältyy usein myös muita työtehtäviä. Hengellisen työn tekijällä tulisi olla mahdollisuus ja oikeus tehdä työtään rukoillen. Tämä on ollut oma toiveeni jo kauan. Työntekijän jaksamisen kannalta olisi tärkeää pitää myös lepoa hetkiä työtehtävien lomassa. Lepohetken pituus ja tarve on yksilöllistä. Työtehtävien lomassa tulisi huomioida myös mahdollisuus säännölliseen ruokailuun. Autolla ajaessa ja samalla nautitut eväät eivät korvaa ateriaa. Toteutuessaan nämä seikat tukisivat työntekijän työhyvinvointia. Erityisesti hengellisessä työssä mietiskelylle ja pysähtymiselle tulisi olla riittävästi aikaa. Seurakuntalaisille tulisi taata kiireetön kohtaaminen. Diakonisessa vanhustyössä kiireettömyyden tunteella on tärkeä merkitys. Kirkon vanhustyön teesien mukaan vanhuksia tulee kunnioittaa, taata hyvä kohtelu ja lähimmäisenrakkaus. Mielestäni kunnioittava kohtaaminen ja läsnäolo eivät voi toteutua, jos diakoniatyöntekijällä on jatkuva kiire. (Kirkkohallitus 2009, 13.)

Diakoniatyön kehittämisen edellytyksenä on työn suunnittelun ja rajaamisen mahdollisuus. Olisi tärkeää huomioida millä tavoin työn laaja-alaisuus vaikuttaa kokemukseen ammatillisesta osaamisesta. Työn arvioinnissa tulisikin huomioida, mitä työtehtäviä olisi mahdollista jättää pois tai siirtää toisille työntekijöille. Tämä olisi tärkeää, jotta diakoniatyössä olisi aikaa vastata niiden ihmisten hätään, jotka ovat vaikeimmassa asemassa. Näin myös etsivälle työlle jäisi ajallisia resursseja. Diakoniatyön kehittämisessä on keskeisessä asemassa yhteiskunnallinen tilanne ja valmius vastata tilanteen muutokseen. Keskeisiä on pohtia, millaisia tekijöitä seurakunnassa on paikallistasolla, jotka vaikuttavat diakoniatyön sisältöön ja sen painopistealueisiin. Olisi tärkeää huomioida myös

diakoniatyöntekijöiden osaaminen. Miten erityisosaamista voisi hyödyntää? Diakonia-työn tulisi läpäistä kaikki seurakunnan työmuodot. (Rättyä 2009, 163–164.)

Diakoninen kotikäyntityö on hyvin itsenäistä ja yksinäistä. Työni maaseutudiakonina painottuu kotikäynti- ja sielunhoitotyöhön. Syrjäseuduilla kotikäyntityössä on mahdollista kokea olonsa myös turvattomaksi. On tärkeää oppia tunnistamaan ja tiedostamaan myös se mahdollisuus, että voi joutua väkivallan uhriksi. Kirkkolain pykälän (KL 5:2) mukaisesti diakoniatyöntekijää velvoittaa salassapito, mutta laista huolimatta diakonia-työntekijän on tärkeää huolehtia myös omasta turvallisuudestaan. Syrjäkylille suuntautuvaa kotikäyntityötä voisi tulevaisuudessa tehdä myös parityönä. Parityöskentely voisi olla yksi mahdollinen tavoite tulevaisuuden kotikäyntityölle.

Maaseudulla diakoniatyölle asettaa omat haasteensa muuttuvat ja vaihtelevat sääolosuhteet. Liukkaat ja mutkaiset ajotiet lisäävät joskus stressiä. Maaseudulla tehtävä työ mahdollistaa myös vuoden aikojen seuraamisen. Etenkin keväällä luonnon herääminen ja muuttolintujen palaaminen ovat henkilökohtaisesti koettuna voimaannuttavia tekijöitä. Voiko olla kauniimpaa näkyä, kun suurikokoinen kurki levittää siipensä ja lähtee lentoon auton edestä.

11 POHDINTA

Tutkimusmenetelmänä päiväkirja perustuu henkilökohtaisiin kokemuksiin. On todennäköistä, että henkilökohtaisuuden, herkkyyden ja käsiteltävien asioiden arkuuden vuoksi päiväkirja tutkimusmenetelmänä on harvinainen. Omien tunteiden esille tuominen etenkin ”tavallisten” ihmisten keskuudessa koetaan yleensä vieraaksi. Tunteilu ja avoimuus liitetään useimmiten julkisuuden henkilöiden tapaan käsitellä omaa elämäänsä ja koettuja asioita.

Päiväkirjan kautta löysin voimavaroja erilaisten ongelmien käsittelyyn ja muutoksiin omassa työssäni. Esille nousi kuitenkin myös sellaisia kysymyksiä, joihin ei löytynyt vastauksia. Monet kysymykset jäävät tutkimuksen valmistumisen jälkeen edelleen avoimiksi. Päiväkirjan tekstien analysoiminen tutkimusmielessä oli erittäin haasteellista. Strukturoimaton aineisto jättää yleensä tutkijalle hyvin paljon vapautta aineiston tulkitsemiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 219.) Tästä syystä aineiston analysoinnin lisäksi oli myös haasteellista rajata työtä ja tutkimuksesta muodostui hyvin laaja kokonaisuus.

Uskonto ja hengellisyys ovat arkoja aiheita. Hengellisistä asioista julkisesti puhuva ihminen leimataan herkästi hieman ”höppänäksi” Olen ottanut tietoisesti riskin ja pyrkinyt olemaan tulkinnoissani mahdollisimman rehellinen. Toivon, että tutkimuksestani välittyy suhtautumiseni diakoniatyöhön kutsumusammattina. Diakoniatyö ei ole minulle ”leipäammatti.” Minut on nimeltä kutsuttu palvelemaan lähimmäisiäni. Käsitän sanalla lähimmäinen kaikki kohtaamani kanssaihmiset. Ehkä lukija huomaa, että teen työtä sydämelläni. Tutkimus tuo esille myös oman hengellisyyteni, joka välittyy tapaani tehdä diakoniatyötä. Hengellisyyteni tulee esille seurakuntalaisten kohtaamisessa.

Tutkimukseni aihe oli mielenkiintoinen. Innostuin sen työstämisestä vaikka tiesin, että narratiivinen, oman työn tutkimus olisi erittäin haasteellinen toteuttaa. Työstin tutkimustani vaikeassa elämäntilanteessa. Raskas elämäntilanteeni heijastui opiskeluuni ja myös työhöni. Elämäntilanteestani johtuen tutkimuksen toteuttamiseen oli käytettävissä rajallisesti ajallisia resursseja ja voimavaroja. Ajallisten resurssien puuttuminen ja voi-

mavarojen väheneminen olivat minulle kova pettymys sillä olin suunnitellut, että työni tutkimustani koko kesän 2014. Käytännössä tutkimuksen työstämiseen oli aikaa vain töiden jälkeen ja viikonloppuisin. Käytin tutkimukseni työstämiseen myös osan vuosilomastani kesän ja syksyn 2014 aikana.

Tutkimukseni kokemukset nostivat esille niitä teemoja, joita olin käsitellyt osittain jo aiemmin työnohjauksessa. Minulla oli tavoitteena tehdä työni näkyväksi ja tuoda esille työni eri ulottuvuuksia, erityisesti muiden ihmisten tietoisuuteen. Tutkimukseni kautta nousi esille monia työstä nousevia ongelmia ja kehittämistarpeita. Oman työni tutkimus oli yksi erittäin hyvä keino kehittää omaa työni. Tutkimukseni tulokset antavat viitteitä siitä, kuinka diakoniatyötä tulisi jatkossa kehittää. Työn kehittämiseen tarvitaan kuitenkin myös työyhteisöni tukea sillä yksittäisen työntekijän ei ole mahdollista muuttaa työyhteisössä yleisesti hyväksytyjä ja kauan toiminnassa olleita toimintatapoja ja käytäntöjä.

11.1 Diakoniatyössä kehittyminen

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli reflektoida omaa työni. Onnistuin saavuttamaan asettamani tavoitteen. Tutkimukseni aineiston keruumenetelmänä toiminut päiväkirja nosti esille sen, kuinka tärkeää on reflektoida omaa työtään etenkin ihmissuhdetyössä. Valitsemani aineiston keruumenetelmä palveli tässä tehtävässä erityisen hyvin. Reflektointi mahdollistaa omien tunteiden käsittelyn ja omasta kontekstista tietoiseksi tulemisen. Reflektioiva työote mahdollistaa itsensä jatkuvan ammatillisen kehittämisen. Reflektoidamalla omaa työtä ja tunteitani mahdollistin omien ajatusten ja toimintojen tarkastelun. (Saurama, Hällman, Nousiainen & Seppälä, 2007, 80–81.)

Tutkimustulokseni nostivat esille uutta tärkeää tietoa ammatillisuudestani. Tärkeä havainto oli se, että vuorovaikutus- ja sielunhoitotilanteissa käytän paljon koskettamista. Käytän kosketusta kättelemällä, halaamalla, pitämällä kädestä kiinni ja silittämällä kättä tai hiuksia. Useimmiten sielunhoidossa ei käytetä fyysistä kosketusta, mutta joskus se on paikallaan vanhusten parissa tehtävässä työssä. Hautamäen tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät lohduttavat koskettamalla hartiaan, kättelemällä, pitämällä kädestä

tai halaamalla. Diakoniatyöntekijöiden lohduttamistapa eroaa hoitotyöntekijöiden lohdutuksesta. Diakoniseen lohduttamiseen kuuluu usein myös hengellinen ulottuvuus kuten rukoileminen tai Herran siunaus. Hautamäen tutkimukseen vastanneista diakoniatyöntekijöistä noin viidesosa ei kosketa lohduttaessaan. Fyysinen kosketus voi olla yksinäiselle vanhukselle merkittävä kokemus. Ammattitaitoinen työntekijä osaa hallita, mihin tilanteisiin kosketus sopii ja on turvallista. Hän tuntee myös ammatillisuuden rajat. (Kiiski, 2009, 144–146, 148; Hautamäki, 2012, 9, 74–75.)

Koskettaminen vaatii herkkyyttä tunnistaa, ettei ylitä sielunhoidettavan omaa reviiriä. Koskettamisella saattaa olla terapeutin vaikutus. Kosketusviestinnän tulee kuitenkin tapahtua oikealla hetkellä ja oikeassa paikassa, jotta sitä ei koeta tungettelevana. Jokaisella meistä on oma henkilökohtainen tila, joka vaihtelee henkilöstä riippuen. Tilaa kutsutaan turvallisuusvyöhykkeeksi, tilan tunnistaminen on vaikeaa. (Hautamäki 2012, 23.)

Tutkimuksessa toteutuneen itsereflektionin perusteella tulevaisuudessa minun tulee kiinnittää huomiota omaan ammatillisuuteeni. On inhimillistä, että sielunhoidettavan ja sielunhoitajan keskinäinen suhde voi saada myös ystävyysuhteen kaltaisia piirteitä. Oman jaksamiseni, mutta myös sielunhoidettavan näkökulmasta katsottuna on tärkeää muistaa rajata omaa työtäni. Empaattisuus on tärkeää ihmissuhdetyössä, mutta asiakassuhteisiin ei kannattaisi mennä mukaan liian tunteellisesti. Työntekijän oma elämäntilanne vaikuttaa aina taustalla ja saattaa heijastua myös asiakassuhteisiin. On tärkeää tunnistaa omat voimavaransa ja käydä dialogia oman itsensä, mutta myös toisen ammatillaisen kanssa. Päiväkirja antoi minulle mahdollisuuden lisätä itseymmärrystä.

Olen avannut tutkimuksessani omaa henkilökohtaista ammatillista osaamistani ja työssä kehittymisen tarpeita. Osa teksteistä oli sellaisia, etteivät ne olisi kestäneet päivänvaloa, eivätkä näin ollen olleet julkaisukelpoisia. Esille nousi monia kipeitä ja tuskallisia asioita diakoniatyöstä, työyhteisöstäni sekä omasta elämäntilanteestani. Osa kertomuksista oli sellaisia, joita ei olisi voinut julkaista eettisistä syistä. Päiväkirja oli tutkimusmenetelmänä sellainen, että se avasi väylän käydä syvällisiä pohdintoja. Kaikkia päiväkirjan kertomuksia ei ollut mahdollista käydä läpi tässä tutkimuksessa. Jotkut teksteistä taas aktivoivat pohdinnan, joka tuotti suuren määrän laajoja ja hankalia kysymyksiä. Laajoihin kysymyksiin vastaaminen ei välttämättä ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista.

Haasteena oli myös se, ettei kielen avulla ole mahdollista kuvata ihmistä täydellisesti. Voisi sanoa, että kirjoitettaessa ihmisten elämästä on suuri riski tehdä sille myös vääryyttä. Käyttämäni kielen avulla ei ole mahdollista kuvata kohtaamiani ihmisiä perusteellisesti. Havainnot ja kokemukset perustuvat myös ainoastaan yhden yksittäisen ihmisen tekemiin johtopäätöksiin. Olen tehnyt tulkinnan oman kokemukseni perusteella, joten tulkinta on myös yksipuolinen. (Ruthellen 2004, 293; Karjalainen 2012, 65.)

Päiväkirjani avulla onnistuin nostamaan esille työtäni kuormittavia tekijöitä, mutta myös sen vahvuuksia. Omat tutkimukselle asettamani tavoitteet täyttyivät ja mielestäni tutkimus vastasi asettamiini tutkimuskysymyksiin. Toivon, että tutkimukseni huomioidaan myös työyhteisössäni. Avoimeksi tavoitteeksi jää näin ollen, lisääkö tutkimukseni työni tunnettuutta ja näkyvyyttä myös omassa työyhteisössäni.

Toivon, että tutkimukseni huomioitaisiin myös Ylä-Savon seurakuntayhtymässä. Koen saavuttaneeni asettamani tavoitteet, jos tutkimukseni saa aikaan keskustelua paikallistasolla Pielaveden diakoniatyönjohtokunnassa. Yksi diakoniajohtokunnan tehtävistä on olla mukana kehittämässä diakoniatyötä yhdessä diakoniaviranhaltijoiden kanssa. Johtokunnan tulisi myös huolehtia tiedottamisesta, koulutuksesta ja pitää yhteyttä työalallaan toimiviin viranomaisiin sekä yhteisöihin ja järjestöihin.

11.2 Kasvu ihmisenä ja persoonana

Päiväkirjaani sisältyi paljon omaa hengellistä pohdintaani. Reflektoin, kävin dialogia itseni kanssa ja samalla esitin Jumalalle hiljaisia rukoushuokauksia. En olisi pystynyt suoriutumaan opiskelusta ja raskaasta elämäntilanteestani omassa voimassani. Uskoni horjumisesta huolimatta tutkimusprosessin edetessä uskoni Jumalaan ja hengellisyyteni vahvistuivat. Tutkimukseni aihe ja sisältö mahdollistivat oman hengellisen kasvuni.

Tutkimukseni teemat tulivat lähelle omaa henkilökohtaista elämäntilannettani. Vanhuuteen, luopumiseen ja kuoleman lähestymiseen liittyvät teemat koskettivat minua. Haasteellinen elämäntilanteeni antoi tutkimukselleni oman sävynsä. Saattohoidin oman äitini tutkimuksen työstämisen aikana. Jouduin väistämättä käymään läpi itselleni kipeitä asi-

oita, pohtimaan elämän rajallisuutta ja sen merkitystä. Samaan aikaan, kun pohdin työstäni esille nousevia ahdistuksen paikkoja, kamppailin henkilökohtaisen tuskani ja kysymysteni parissa. Päivällä toimin diakoniatyön ammattilaisena, iltaisin siirryin omaisen rooliin. Kun iltapäivällä viiden jälkeen päätin sielunhoitotehtävät Pielaveden terveyskeskuksen vuodeosastolla, siirryin suoraan diakoniatyöntekijän roolista toisen paikkakunnan vuodeosastolle omaisen rooliin. Syötin äitiäni ja toisella kädellä muita huoneessa olevia potilaita.

Kun äitini nukkui, kuuntelin ja lohdutin hänen huonetovereitaan. Välillä tunsin, että työn ja henkilökohtaisen elämäni roolit sekoittuivat. Asiat tulivat liian lähelle omaa tilannettani. Joistakin työtehtävistä jääväsin itseni. Tällaisia tehtäviä olivat esimerkiksi sururyhmän vetäminen ja kriisityöryhmässä toimiminen. Myös pitkät työmatkat, vähintään parisataa kilometriä päivässä rasittivat ja jaksamiseni oli koetuksella. Oman itseni hoito ja huoltaminen jäivät vähälle. Yritin pysyä kiinni opiskelussa. Opiskelu antoi voimaa jaksaa eteenpäin. Sain muuta ajattelemista ja etäisyyttä omien henkilökohtaisten murheitteni ja työstä nousseiden ongelmien rinnalle.

Tutkimukseni ja äitini sairauden edetessä oma uskoni Jumalaan ja työhöni diakonina olivat koetuksella useita kertoja. Tuntui, että ympärilläni oli pelkkää kärsimystä. Koin myös vanhuuden yhtenä surullisena elämänvaiheena. Kritisoin Jumalaa ja kyseenalaistin, miksi rakastava ja armollinen Jumala sallii ihmisen kärsimyksen. Jo Psalmien teksteissä rukoilijat kirjoittivat erilaisista ahdistuksista. Myös profeetta Jeremia, Valitusvirsiensä kirjoittaja ja erityisesti kärsivä Job esittivät saman kysymyksen: Miksi Jumala sallii pahan? Job ei löytänyt vastausta tähän kysymykseen. Jumalalle voi kertoa omasta tuskastaan, sillä hän ymmärtää ja kestää myös ihmisen kapinoinnin. Ahdistus kuuluu elämään ja, sillä on oma aikansa ja paikkansa. Tunnelin päässä näkyy lopulta valoa ja kaikkien kirkkain valo kärsimyksen kysymykseen tulee ristillä kärsineestä Jeesuksesta. Risti muistuttaa meitä kärsimyksen tarkoituksesta. Risti kertoo sen, että Jumala tietää, mitä kärsimys on, koska hän on kokenut itse saman. (Junkkaala 2002, 131–133.)

Opinnäytetyöprosessi oli antoisa retki omaan itseeni ja ajatusmaailmaani. Kasvoin ihmisenä ja persoonana. Kasvu kaiken aikaa on mielestäni yksi tärkeimmistä tavoitteista elämässä. Opinnäytetyöprosessi ja omaishoitajana toimimisen myötä opin elämästä jo-

takin sellaista, jota ei voi oppia oppikirjoista eikä tutkimuksellisen tiedon kautta. Eletty elämä opettaa ja kasvattaa kaiken ikää.

Oma persoona kasvaa ja kehittyy elämän aikana, mutta se myös muuttuu joissakin asioissa. Persoonan kehittymiseen vaikuttaa jokaisen oma elämänkulku ja valmiuksien kehittyminen. Oman persoonan kehittymiseen ei ole olemassa oikotietä. Diakoniatyöntekijä voi kehittää taitojaan ja valmiuksiaan sekä rukoilla voimaa ja rakkautta Jumalalta. Jos oma persoona kehittyy näiden kautta, voidaan sen katsoa olevan seurausta siitä, että ihminen on kehittänyt välineitään ja saanut myös lahjoja. (Stenlund, 2002, 191–192.)

Ihmisen itsensä on valittava omassa elämässään ne elementit, jotka kasvattavat häntä henkisellä tasolla. Hän joutuu työstämään itse sen, mikä merkitys kasvamisella on ollut persoonallisella tasolla. Useimmiten elämän murheet eivät tuota välitöntä elämän viisautta. Henkinen kasvu on usein kivuliasta. Tämä edellyttää ihmisen nöyryyttä. Kasvu on mahdollista, jos ihminen ei katkeroidu. Ihmiskunnan suuri kasvattaja, Jeesus antoi elämänsä aikana ihmisen henkisen kasvun kanonisia eli ohjeellisia opasteita. Jeesuksen opetuksiin on kiteytynyt vuosituhansia vanhaa viisautta. Jeesuksen ohjeiden tuntemus on hyvä lähtökohta henkiselle kehitykselle ja kasvamiselle. (Rauhala 2009, 126–127.)

LÄHTEET

- Ahonen, Risto A. 2002. Diakonia ja kirkon virka. Teoksessa Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli; Veikkola, Juhani (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Biesinger, Albert 2007. Papin voi korvata vain pappi, diakonin vain diakoni. Teoksessa Anno Domini Diakoniatieteen vuosikirja. Lahtinen, Mikko, Pohjolainen, Terttu & Toikkanen, Tuulikki. (toim.) Vammala: Kirjapaino Oy.
- Corander, Alarik 2007. Palvelkaa voimalla, jonka Jumala antaa. Diakonia 2/07, 35–36. Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen. Viitattu 25.10.2014.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$file/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$file/diakonia_yo.pdf)
- Elenius, Antti. Avaran diakonian puolustus. Teoksessa Auttamisen teologia. Elenius Antti & Latvus, Kari (toim.) 2007. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino Oy.
- Geels, Antoon & Owe Wikström 2009. Uskonnollinen ihminen. Johdatus uskontopsykologiaan. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Gothóni, Raili 2014. Auttava kohtaaminen 2. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja.
- Gothóni, Raili 2012. Teologinen reflektointi. Teoksessa Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Gothóni, Raili, Helosvuori, Riitta, Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karolina (toim.) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Gothóni, Raili 2012. Kehittyvä diakoniatyö. Teoksessa Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Gothóni, Raili, Helosvuori, Riitta, Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karolina (toim.) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Gothóni, Raili & Jantunen Eila 2010. Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakoniestä työstä. Diakonia-Ammattikorkeakoulun julkaisuja Tutkimuksia 25. Tampere: Juvenes Print Oy.

- Gothóni, Raili 2007. Sielunhoito – kohtaaminen Jumalan kasvojen edessä. Teoksessa Auttamisen teologia. Elenius Antti & Latvus, Kari (toim.) Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino Oy.
- Hautamäki, Marja-Liisa 2012. Fyysinen kosketus diakoniatyössä. Diakoniatyöntekijöiden kokemuksia kosketuksen merkityksestä ja käytöstä vuorovaikutustilanteissa. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma.
- Hakonen, Sinikka 2002. Teorian ja ammattikäytännön vuoropuhelu. Sosiaalialan asiantuntijat seniori - ja vanhustyössä. Teoksessa Seniori - ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.) Juva: WS Bookwell Oy.
- Heikkinen, Riitta-Liisa 2013. Kokemuksellinen vanheneminen. Teoksessa Heikkinen, Eino; Jyrkämä, Jyrki; Rantanen, Taina. (toim.) Gerontologia. Saarijärvi: Saarijärven Offiset Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Hyvärinen, Matti 2006. Kerronnallinen tutkimus. Viitattu 17.11.2013. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf.
- Hägg, Samuli, Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa 2009. (toim.) Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa 2009. Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta. Klassisen ja jälkiklassisen narratologian arviointia. Vantaa: Hansaprint direct Oy.
- Häyrynen, Seppo 2004. Arjen spiritualiteetin ja hiljaisuuden vaaliminen. Teoksessa Jumalanpalvelus ja diakonia. Diakonian vuosikirja. Raili Suvanta (toim.) Helsinki: Edita Prima Oy.
- Ihanus, Juhani. (toim.) 2002. Koskettavat tarinat. Johdantoa kirjallisuusterapiaan. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Ijäs, Johannes 2013. Diakoniatyöntekijät pelkäävät työnsä alasajoa. Kotimaa. 108. vuosikerta. 31.10–2013. 0043595–13–45.
- Ilmonen, Kari 2010. Muuan diskurssianalyysi. Diskurssianalyysin idea. Teoksessa Ikunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutki-

- muksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Aaltola, Juhani & Valli, Raine.(toim.) Juva: WS Bookwell Oy.
- Jokela, Ulla 2011. Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto: Akateeminen väitöskirja.
- Jolkkonen, Jari 2006. Onko köyhyys kohtalo vai valinta? Diakonian teologisia perusteita. Teoksessa Diakonian tutkimus 2/2006. Diakonian tutkimuksen seura ry.
- Junkkaala, Eero 2002. Miksi Jumala sallii pahan? Vastauksia vaikeisiin raamatun kysymyksiin. Hämeenlinna: Karisto Oy:n Kirjapaino.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniat toiminnan muodot. Teoksessa Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli; Veikkola, Juhani (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Karjalainen, Anna Liisa 2012. Elettyä ymmärtämässä. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen ja teksti reflektiona sosiaalialan ammattikorkeakouluopinnoissa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja tutkimuksia 35. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Karvinen, Ikali 2002. Henkisyys ja hengellisyys keskeisimmässä suomalaisissa hoitotyön julkaisuissa-systemaattinen katsaus ammattilehtien esittämään tietoon. Teoksessa Diakonian tutkimus 2/2012. Ikonen, Tiina, Latvus, Kari & Seppänen, Marjaana. (toim.) Diakonian tutkimuksen seura. Helsingin Diakonissalaitos.
- Kettunen, Paavo 2005. Teoksessa Aika puhua-aika vaieta. Rippisalisuus ja vaitiolovelvollisuus kirkossa 2011. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kettunen, Paavo 2013. Auttava kohtaaminen 1. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Porvoo: Bookwell Oy.
- Kirkkohallitus 2009. Vanhustyö-haaste seurakunnalle. Selvitys vanhustyön strategian jalkautumisesta. Viitattu 14.2.2014.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/\\$FILE/vanhustyonselvitys.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/$FILE/vanhustyonselvitys.pdf).
- Kirkkohallitus Kirkon vanhustyön strategia 2014. Viitattu 15.2.2014.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/\\$FILE/kirkonvanhustyonstrategia.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/$FILE/kirkonvanhustyonstrategia.pdf).

- Kirkkojärjestys 1993. Viitattu 15.2.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>.
- Kirkkopalvelut 2010. Diakoninen kotikäyntityö-tukea ja rohkaisua vanhusten parissa tehtävään kotikäyntityöhön. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Kirkkopalvelut 2014. IkäArvokas vanhustyön hanke. Viitattu 30.9.2014.
<http://www.kirkkopalvelut.fi/diakonian-kehittaminen>.
- Kirkon vanhustyö 2014. Viitattu 6.11.2014.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content369A2D>
- Kiiski, Jouko 2009. Sielunhoito. Helsinki: Edita Prima.
- Kivelä, Sirkka-Liisa & Vaapio, Sari 2011. Vanhana tänään. Helsinki: Suomen senioriliike.
- Kokkonen, Jouko 2006. Rannankylästä kirkonkyläksi. Pielaveden kirkonkylän historiaa. Pielaveden ja Keiteleen kansalaisopisto. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- Kortelainen, Elina 2014. Palveluohjaaja. Pielaveden kunta. Sähköpostiviesti 9.2.2014. Vastaanottaja Paula Vartiainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Kortelainen, Elina 2014. Palveluohjaaja. Pielaveden kunta. Henkilökohtainen tiedonanto 10.11.2014.
- Kotimaa 2014. Viitattu 28.9.2014. <http://www.kotimaa24.fi/artikkeli/keskustelunavaus-ruotsissa-olisiko-jo-aika-valita-diakoni-piispaksi/>
- Kukkonen, Markku 2007. Diakonia ja hengellisyys. Diakonia 2/07, 12–14.
- Kuusimäki, Kalle 2012. Diakonia kirkon perustehtävänä. Teoksessa Gothóni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle; Puuska, Karoliina (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 11–13.
- Laine, Esko M. 2003. Suomalainen hengellisyys. Teoksessa Spiritualiteetin käsikirja. Häyrynen, Seppo, Kotila, Heikki & Vatanen, Osmo.(toim.) Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Lankinen, Juha 2003. Rippi ja sielunhoito ihmisen rinnalle asettumisena. Teoksessa Spirituaaliteetin käsikirja. Häyrynen, Seppo, Kotila, Heikki & Vatanen, Osmo.(toim.) Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Lappalainen, Kaarina 2002. Ammatillinen vastuu. Teoksessa Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli; Veikkola, Juhani (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Lappalainen, Tarja 1998. Ehtisitkö istua vierelläni? Opas käytännön sielunhoitoon. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Latvus, Kari & Elenius, Antti 2007. Auttaminen ja diakonia. Teoksessa Latvus, Kari; Elenius, Antti. (toim.) Auttamisen teologia. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.
- Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa 2009. Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta. Klassisen ja jälkiklassisen narratologian arviointia. Teoksessa Näkökulmia kertomuksen tutkimiseen. Hägg, Samuli, Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa. (toim.) Vantaa: Hansaprint direct Oy.
- Linqvist, Martti 1997. Näkymättömän paino. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Lukinsky, Joseph 1995. Reflektiivinen vetäytyminen päiväkirjan avulla. Teoksessa Mezirow, Jack. Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsinki: Painotalo Miktor.
- Malkavaara, Mikko 2000. Kristinopin sanoma: pelastettu palvelemaan. Teoksessa Kirkonkirjat köyhyydestä. Heikkilä, Matti, Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. (toim.) Pieksämäki: Raamattutalo Oy.
- Malkavaara, Mikko 2002. Köyhyys, kirkko ja ruokapankit. Teoksessa Kirkonkirjat köyhyydestä. Heikkilä, Matti, Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. (toim.) Pieksämäki: Raamattutalo Oy.
- Malkavaara, Mikko 2000. Diakonian määrittely kirkkolakiin 1944. Teoksessa Kirkonkirjat köyhyydestä. Heikkilä, Matti, Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. (toim.) Pieksämäki: Raamattutalo Oy.
- Mannermaa, Tuomo 2007. Jumalan rakkaus. Teoksessa Sielunhoidon aikakauskirja nro 20 rakkaus. (toim.) Aalto, Kirsi, Nyback, Virva, Tiihonen, Anna-Leena & Ylikarjula, Simo. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Marsick, Victoria J. 1995. Toimintaoppiminen ja reflektio työpaikalla. Teoksessa Mezirow, Jack. Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsinki: Painotalo Miktor.
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltonen, Juhani; Valli, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: Ws Bookwell Oy.

- Molander, Gustaf 1999. Askel lyhenee, maa kutsuu - Yli 80 -vuotiaiden kuolema eletyn elämän valossa. Suomen Mielenterveysseura. Kuntoutuksen edistämisyhdistys. Helsinki: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna 2013. Ikääntymisen ennakointi. Vanhuuteen varautumisen keinot. Liettu: Balto Print.
- Mäkinen, Kari 2007. Tuskan ja toivon kantajana. Teoksessa Sielunhoidon aikakauskirja nro 20 rakkaus. (toim.) Aalto, Kirsi, Nyback, Virva, Tiihonen, Anna-Leena & Ylikarjula, Simo. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Nurmiranta, Hanna, Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Pielaveden kunnan tukipalvelut. Viitattu 10.2.2014.
<http://www.pielavesi.fi/Suomeksi/Palvelut/Sosiaalipalvelut/Vanhuspalvelut/Tukipalvelut>.
- Pielaveden kunta. Viitattu 8.11.2014.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Pielavesi#V.C3.A4est.C3.B6nkehitys>
- Pielaveden seurakunnan missio, visio ja strategia 2015. Elävä ja elastinen.
- Portin, Petter 2013. Vanheneminen biologisena ilmiönä. Teoksessa Heikkinen, Eino; Jyrkämä, Jyrki; Rantanen, Taina. (toim.) Gerontologia. Saarijärvi: Saarijärven Offiset Oy.
- Pukkila-Pajunen, Liisa 2013. Kauneimmat hengelliset laulut. Suomen Lähetysseura Helsinki. Porvoo: Uusimaa Oy.
- Punkanen, Tiina 2009. Työnohjaus muutoksen moottorina. Helsinki: Tammi.
- Rauhala, Lauri 2009. Henkinen ihminen. Henkinen ihminen ja ihmisen ainutlaatuisuus. Tampere: Juvenes.
- Raippa, Ritva 2007. Diakonia hengellisen keskustelun avaajana. Diakonia 2/07, 21–22.
- Rintatalo, Paula 2000. Teoksessa Kirkonkirjat köyhyydestä. Heikkilä, Matti, Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. (toim.) Pieksämäki: Raamattutalo Oy.
- Roivas, Marianne & Karjalainen, Jouko 2013. Sosiaali- ja terveysalan viestintä. Porvoo: Bookwell Oy.
- Ruthellen, Josselson 2004. Nimeämistä, tunteilua, vallankäyttöä? Toisten elämän kirjoittamisesta. Teoksessa Latvala, Johanna; Peltonen, Eeva; Saresma, Tuija. (toim.) Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Räisänen, Heikki 2007. Raamattu, varhaiskirkko ja diakonia. Diakonian perusteita Raamatussa. Teoksessa *Auttamisen teologia*. Elenius Antti & Latvus, Kari (toim.) 2007. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino Oy.
- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuopion Yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 179. Hoitotieteen laitos. Väitöskirja. Kuopio: Kopijyvä.
- Rättyä, Lea 2012. Kristillinen ihmiskäsitys ja auttamisen muut periaatteet. Teoksessa *Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö*. Gothóni, Raili, Helosvuori, Riitta, Kuusimäki, Kalle & Puuska Karolina. (toim.) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Saarenheimo, Marja 2003. Merkityksellinen elämä. Eheytyksen haaste. Teoksessa *Seniori - ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka. (toim.) Juva: WS Bookwell Oy.
- Sainio, Aarno 1999. Vanhuksen sielunhoito. Teoksessa Aalto, Kirsi; Kolehmainen, Riitta; Virtaniemi, Matti-Pekka; Ylikarjula Simo (toim.) *Sielunhoidon aikakauskirja nro 11*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Savon Sanomat. Vanhusten päivätoiminta aiotaan lopettaa. 16.1.2014. 107. vuosikerta. Numero 14.
- Sarvimäki, Anneli & Heimonen, Sirkka-Liisa 2010. Teoksessa Sarvimäki, Anneli; Heimonen, Sirkkaliisa; Mäki-Petäjä-Leinonen. *Vanhuus ja haavoittuvuus*. Helsinki: Edita Prima.
- Saurama, Erja, Hällman, Heidi, Nousiainen, Kirsi & Seppälä, Ullamaija. Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä 2007. SOCCAN ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 16. Helsinki: Yliopistopaino.
- Seppälä, Olli 2013. Kirkko vaatii työntekijöiltä salassapitositoumuksen. *Kotimaa*. 108. Vuosikerta. 7.11.2013.0043595–13–46.
- Steinby, Liisa 2009. Teoksessa Hägg, Samuli; Lehtimäki, Markku; Steinby, Liisa. (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Vantaa: Hansaprint direct Oy.
- Stenlund, Mari 2002. ”Oma persoona on diakoniatyöntekijän työväline” –väitteen kriittistä tarkastelua. Teoksessa *Diakonian tutkimus 2/2012*. Ikonen, Tiina,

- Latvus, Kari & Seppänen, Marjaana. (toim.) Diakonian tutkimuksen seura. Helsingin Diakonissalaitos.
- Suomen kuntaliitto ja kirkkohallitus 2002. Kunta ja seurakunta-yhteistyössä yhteisön hyväksi. Praksis-Tiedosta toimeen nro 8. Helsinki: Kuntatalon paino.
- Suomi, Asta 2002. Puhe- ja tunnetyö seniori- ja vanhustyössä. Teoksessa Seniori - ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.) Juva: WS Bookwell Oy.
- Sydänmaalakka, Pentti 2006. Älykäs itsensä johtaminen. Helsinki: Talentum.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 17.7.2014.
<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=1¤tEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d824cf95ebeb04656a0b0a088e59c8fdc&indCount=4&yearCount=1>.
- Tilvis, Reijo 2010. Vanhenemisen tutkimuksesta. Vanhenemisen teorioiden kehityksestä. Tilvis, Reijo, Pitkälä, Kaisu, Strandberg, Timo, Sulkava, Raimo & Viitanen, Matti. (toim.) Teoksessa Geriatria. Porvoo: Bookwell Oy.
- Thitz, Päivi 2013. Seurakunta osallisuuden yhteisönä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia 40. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tutkimuspäiväkirja 2014 Paula Vartiainen. Diakoni hengellisen työn tekijänä vanhusten parissa itäsuomalaisessa maaseutuseurakunnassa.
- Uusitalo, Ilkka 2007. Erään vanhainkotasukkaan elämäkertomus. Elämäntapahtumat, merkittävät elämäntapahtumat ja niille annetut merkitykset. Narratiivisuus-kertomukset todellisuuden tuottajina. Teoksessa Vanhuuden monet kasvot. Tulva, Taimi, Uusitalo, Ilkka & Harra Kimmo. (toim.) Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Vaarama, Marja, Luomahaara, Jaakko, Peiponen, Arja & Voutilainen, Päivi 2001. Koko kunta ikääntyneiden asialle. Näkökulmia ikääntyneiden itsenäisen selviytymisen sekä hoidon ja palvelun kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vanhuspalvelulaki-pykälistä toiminnaksi 2013. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012. Ter-

- veyden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tampere: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy.
- Veijola, Timo 2002. Diakonian juuret raamatussa. Teoksessa Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli; Veikkola, Juhani (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Vilkko, Anni 1990. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Aineiston analyysi ja tulkinta. Mäkelä, Klaus (toim.) Helsinki: Painokaari Oy.
- Virsikirja. Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 1986. Kirkkopalvelut Suomen kirkon sisälähetysseura. 2003. Piekämäki: Raamattutalo.
- Voutilainen, Päivi 2013. Iäkkäiden ihmisten palvelut. Teoksessa Terveyspolitiikan perusta ja käytännöt. Sihto, Marita, Palosuo, Hannele, Topo, Päivi, Vuorenkoski, Lauri & Leppo, Kimmo. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Ylikarjula, Simo 2011. Iän ja kokemusten karttuessa. Vaasa: Oy Arkmedia Ab.
- Ylikarjula, Simo 2011. Vanheneminen kielletty. Elämäkokemuksen puolustus. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Yliruka, Laura 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Valopaino Oy.